

วารสารชัยภูมิปริทรรศน์ Journal of Chaiyaphum Review

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2562)
Vol. 2 No. 3 (August – December 2019)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความทวิทัศน์หนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานุรักษ์ตามหลักการศึกษา เชิงพุทธศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

กองบรรณาธิการวารสารชัยภูมิปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ เลขที่ 97 หมู่ที่ 14 บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 36000 โทรศัพท์ 082-134-1049, 082-443-9987

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระเทพภาวนาวิกรม

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.

พระราชสีมาภรณ์

พระราชปริยัติมุนี, รศ.ดร.

พระราชสีมาภรณ์

พระโสภณรัตน์บัณฑิต, รศ.ดร.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล

ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์, กรรมการมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา

คณบดีคณะพุทธศาสตร์

รองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์

บรรณาธิการ

พระศรีสังฆญาณมุนี, ดร.

บรรณาธิการผู้ช่วย

พระมหาวิฑูรย์ สิริธัมมธี, ดร.

ดร.พูนศักดิ์ กมล

นางสาวกมัยธร มงคลกุล

กองบรรณาธิการ

พระเมธีสุตาภรณ์, ผศ.ดร.

พระครูสังวรวิจิตร, ผศ.ดร.

พระครูใบฎีกาหัสดี กิตตินนโท, ผศ.ดร.

พระมหาปัญญาวรรณ สิริภทโท, ผศ.ดร.

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน

ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ

ดร.กนกกรส ผลากรกุล

ผศ.ดร.ตามใจ อริสุทธิโยธิน

อัญชลี ยุคล ณ อยุธยา

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระปลัดสุรวุฒิ ฉันทมโม, ดร.

พระมหาหมื่นวินทร์ ปุริสุตโต, ผศ.ดร.

พระมหาวิฑูรย์ สิริธัมมธี, ดร.

ดร.กาญจพงษ์ สุวรรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประธานกรรมการมูลนิธินายแพทย์สุจินต์ ผลากรกุล.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

ดร.สุนทร ธนศิลป์พิชิต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ผศ.ดร.วินัย ภูมิสุข	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ดร.พูนศักดิ์ กมล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ดร.ทวี เลี้ยวประโคน	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.กฤตสุขชิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี, ดร. ดร.พูนศักดิ์ กมล นางสาวกมัยธร มงคลกุล

พิมพ์ที่

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 97 หมู่ที่ 14 บ้านโนนเหลื่อม
ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 36000 โทรศัพท์ 082-134-1049, 082-443-9987

บทบรรณาธิการ

การบริหารจัดการวารสารฉบับนี้ ได้ออกสู่สายตาสาธารณชนอีกเช่นเดิม โดยยังคงไว้ซึ่งเกณฑ์การประเมินบทความทุกเรื่องตามที่ TCI ได้ตั้งมาตรฐานไว้แล้ว ดังนั้น บทความทั้งหมดจึงเป็นบทความที่ได้เกณฑ์มาตรฐานแน่นอน ทั้งในแง่คุณภาพและปริมาณ โดยในวารสารฉบับนี้มีทั้งหมด 5 เรื่องดังนี้

1. เรื่อง **การให้เหตุผลทางพระพุทธศาสนาในมิลินทปัญหา** โดย รัตนภรณ์ อากมล สรุพบว่า ในหนังสือเรื่องมิลินทปัญหามีการสนทนากันระหว่างพระเจ้ามิลินทกับพระนาคเสน ในเรื่องความสงสัยของพระเจ้ามิลินท ในกระบวนการการเกิดขึ้นของความรู้นั้นต้องอาศัยเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และมีเหตุผล ในสิ่งที่รับรู้และสิ่งที่ถูกรู้ คือ อายุขณะทั้ง 6 ปีญาเรื่องเรื่องบุญกับบาป และเรื่องกรรมและผลของกรรม ดังนั้นการให้เหตุผลจึงเป็นลักษณะของการแสดงออกทางปัญญาอย่างหนึ่งของมนุษย์ ในการให้เหตุผลแบบจำแนกนามรูปจากจุดเล็กขยายไปสู่จุดใหญ่ หรือ การจำแนกองค์ประกอบของชีวิตออกเป็นธาตุ 4 ชั้น 5 แบบนี้เป็นการใช้เหตุผลแบบวิภาษวาทในทางพระพุทธศาสนาใช้กัน แต่จะมีปรากฏในหนังสือมิลินทปัญหาย่อยหลายที่ จากที่พระนาคเสนได้ตอบพระเจ้ามิลินท โดยเป็นการให้เหตุผลที่อาศัยข้อสังเกตหรือผลการทดลองจากหลาย ๆ มาสรุปเป็นคำตอบ และเป็นการนำความรู้พื้นฐานที่อาจเป็นความเชื่อ ข้อตกลงที่เป็นกฎ หรือบทนิยาม เป็นสิ่งที่รู้มาก่อนและยอมรับว่าเป็นจริง เพื่อหาเหตุผลนำไปสู่คำตอบ

2. เรื่อง **บทวิจารณ์หนังสือเรื่องธรรมสังคมนิยม เขียนโดย พุทธทาสภิกขุ** โดย พระสุภาพร เตชธโร พระมหาผมนรินทร์ ปุริสุตโต สรุพบว่า หนังสือเรื่องธรรมสังคมนิยม เป็นการรวบรวมบทบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่มีเนื้อหาการบรรยายเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองไว้ในโอกาสต่าง ๆ ว่า ระบบการเมืองที่มีความเหมาะสมกับการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด คือระบบการเมืองแบบสังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมเป็นหลักสำคัญซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุเรียกว่า “ธัมมิกสังคมนิยม” เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือกล่าวถึงแนวคิดสังคมนิยมทั่วไปจัดเป็นสังคมอุดมคติอีกรูปแบบหนึ่งที่มีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ไม่ได้แตกต่างไปจากสังคมอุดมคติในรูปแบบอื่นที่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้องค์ประกอบแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์ ธรรมชาติ และสังคมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันด้วยดีมีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกัน มนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ในการประสานให้องค์ประกอบ อื่น ๆ ดำรงร่วมอยู่อย่างสมดุล โดยมองว่ามนุษย์จะต้องได้รับการพัฒนาให้ถึงขีดสูงสุด ต้องเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ แล้วนำหลักธรรมชาติมาจัดสรรสังคมให้มีสภาพเกื้อกูลต่อกัน เมื่อนั้นสังคมในอุดมคติก็จะสามารถเกิดขึ้นได้ ส่วนแนวคิดในเรื่องธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นระบอบการปกครองที่มีอุดมการณ์ที่มุ่งใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาสังคมและการเมืองด้วยการเน้นย้ำไม่ยึดมั่นถือมั่นในอัตตา คือ ตัวกูของกูโดยมีพื้นฐาน สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ถือประโยชน์ส่วนรวม 2) ควบคุมตัวเองและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน และ 3) มีความเคารพนับถือและเมตตาต่อกัน แนวคิดธัมมิกสังคมนิยมถือเป็นการเมืองทางเลือกใหม่ในอุดมคติของท่านพุทธทาสภิกขุเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปกครองที่มีเผด็จการโดยธรรมราชา หรือธรรมิกราชในการแก้ปัญหาสังคมการเมืองไทยในยามวิกฤติ แนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุก่อตัวขึ้นอย่างเป็นระบบภายใต้บริบทของการปะทะกันทางแนวความคิดทางพระพุทธศาสนากับคอมมิวนิสต์ และแนวคิดที่การตอบโต้อุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษ 2490 – 2500 ด้วยการตีความที่มีหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาผ่านมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุโดยเนื้อหาการเขียนหนังสือเรื่อง “ธรรมสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM” แบ่งจำแนก

เนื้อหาออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ว่าด้วยเรื่องประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม, ตอนที่ 2 ว่าด้วยเรื่องสังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนา, ตอนที่ 3 ว่าด้วยเรื่องสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้ และ, ตอนที่ 4 ว่าด้วยเรื่องค่า และความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรม

3. เรื่อง **ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย** โดย วาสนา พลแสน รุ่งทิวา พลแสน สรุพบว่า บทความนี้เขียนขึ้นจากการศึกษา ค้นคว้าเอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผสมผสานกับการวิเคราะห์จากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการพัฒนาเด็กและเยาวชน 2) ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันของผู้คนในสังคม ซึ่งผลจากการศึกษา พบว่า ต้นทุนชีวิต เป็นปัจจัยสร้าง หรือปัจจัยเชิงบวกทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม ที่จะหล่อหลอมให้เด็กหรือเยาวชนคนหนึ่งเจริญเติบโต และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ นอกจากต้นทุนที่แต่ละคนจะมีติดตัวมาแต่กำเนิดแล้ว สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันหลักที่จะช่วยหล่อหลอมสร้างต้นทุนชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนควบคู่ไปกับการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือความศรัทธา ของสังคมนั้น ๆ การสร้างต้นทุนชีวิตที่แข็งแกร่ง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีแก่เด็กและเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน แม้จะต้องมีอุปสรรคต่าง ๆ นานา แต่ก็มีความต้องการจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้าง เพราะวัยเด็กและเยาวชน เป็นวัยที่เปราะบาง อาจถูกชักนำไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ได้ง่าย ดังนั้นทุกฝ่ายต้องจริงจังกับการสร้างต้นทุนชีวิตแก่เด็กและเยาวชนไทย ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ประเทศชาติ อย่างเข้าใจ และเข้าถึง เพื่อการพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืน

4. เรื่อง **การปฏิบัติหลักวัตรบท 7 ในพระพุทธศาสนาเพื่อบังเกิดเป็นพระอินทร์** โดย พระครูสุภัทธรธรรม สรุพบว่า การปฏิบัติหลักวัตรบท 7 ในพระพุทธศาสนาเพื่อบังเกิดเป็นพระอินทร์ การปฏิบัติธรรมนั้นย่อมส่งผลถึงภาวะอันควรที่จะเป็นได้ในอนาคต เพราะได้สั่งสมคุณงามความดี และยึดหลักปฏิบัติอย่างถูกต้อง เมื่อผู้ใดก็ตามปรารถนาที่จะเป็นเทวดาพระอินทร์ ก็สามารถปฏิบัติหลัก วัตรบท 7 ประการ คือ (1) เลี้ยงดูบิดามารดา โดยปฏิบัติเพื่อให้สมกับท่านเลี้ยงเรามา (2) การประพฤติตนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ มีการแสดงออกด้วยความเคารพและเชื่อฟัง (3) การเจรจาถ้อยคำอ่อนหวาน ต้องพูดด้วยความอ่อนน้อมไพเราะ (4) ความเป็นผู้ไม่ตระหนี่ เสียสละทรัพย์สินอันมีค่าเพื่อประโยชน์สุขส่วนร่วม (5) มีวาจาสัตย์ ต้องมีสัจจะในการพูดแล้วปฏิบัติตามคำพูดของตนเองอย่างจริงจัง และ เป็นคนไม่โกรธ สามารถยับยั้งอารมณ์ที่เกิดภายในของตนเองเพื่อการลดความฟุ้งซ่าน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในโลกมนุษย์ก็สามารถปฏิบัติได้ เมื่อมีความตั้งใจและสร้างคุณงามความดีเพื่อให้เกิดเป็นบารมีแก่ตนเอง ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ปรารถนาที่จะเข้าถึงซึ่งเทวดาพระอินทร์ และย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน

5. เรื่อง **การพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อความสำเร็จขององค์กร** โดย สรรค์ชัย ไชยสกุลวงศ์ สรุพบว่า ทักษะของผู้นำ เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถทำให้องค์กรมั่นใจได้ว่าเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ ที่องค์กรต้องการ จะมีแนวโน้มเป็นไปตามที่คาดหวัง ทำให้หลาย ๆ องค์กรมุ่งเน้นการฝึกอบรมผู้บริหารหรือผู้จัดการให้มีทักษะของผู้นำ (Leadership) และด้วยภาวะความเป็นผู้นำต้องลงมาทำงาน สอนงาน ติดตามให้กำลังใจ และผลักดันลูกน้องมากขึ้น ต้องเป็นต้นแบบหรือเป็นตัวหลัก (Change Agent) ในการเปลี่ยนแปลง เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นจากภายในตัวตนของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งสามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง โดยความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองจากความเชื่อเดิม ๆ ที่ไม่มีประโยชน์ให้เป็นความเชื่อใหม่ ๆ ของตัวเอง แล้วนำไปฝึกฝนจนกลายเป็นธรรมชาติของตัวเอง เมื่อนั้นผู้อื่นก็จะตามคุณด้วยความเต็มใจและทำให้องค์กรบรรลุความสำเร็จ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ง
สารบัญ	ช
การให้เหตุผลทางพระพุทธศาสนาในมิลินทปัญหา (Buddhist Reasoning in Milinda Problem)	1
รัตนกรรณ์ อัจฉมณ	
บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง ธรรมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM เขียนโดยพุทธทาสภิกขุ	10
พระสุภาพร เตชธโร พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม	
ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย (Thai Children and Youths' Cost of Life)	21
วาสนา พลแสน รุ่งทิวา พลแสน	
การปฏิบัติหลักกัณฑ์ 7 ในพระพุทธศาสนาเพื่อบังเกิดเป็นพระอินทร์ (The Practice of Watabot 7 in Buddhism for Born as Indra)	29
พระครูสุตภักตธรรม	
การพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อความสำเร็จขององค์กร (Leadership development for organizational success)	42
สรรค์ชัย ไชยสกุลวงศ์	
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์	53
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์	55

การให้เหตุผลทางพระพุทธศาสนาในมิลินทปัญหา Buddhist Reasoning in Milinda Problem

รัตนารณ์ อากมล

Rattaporn Artkamon

นักวิชาการอิสระ

382 ม.9 ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

Independent Scholar

382 Moo 9, Na Siew Subdistrict,

Mueang District, Chaiphaphum Province

E-mail : rattaben.107@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 13 กันยายน 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 ตุลาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ตุลาคม 2562

บทคัดย่อ

ในหนังสือเรื่องมิลินทปัญหามีการสนทนากันระหว่างพระเจ้ามิลินทกับพระนาคเสน ในเรื่องความสงสัยของพระเจ้ามิลินท ในกระบวนการการเกิดขึ้นของความรู้ที่ต้องอาศัยเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และมีเหตุผล ในสิ่งที่รับรู้และสิ่งที่ถูกรู้ คือ อายุตนะทั้ง 6 ปัญหาเรื่องเรื่องบุญกับบาป และเรื่องกรรมและผลของกรรม ดังนั้นการให้เหตุผลจึงเป็นลักษณะของการแสดงออกทางปัญญาอย่างหนึ่งของมนุษย์ ในการให้เหตุผลแบบจำแนกนามรูปจากจุดเล็กขยายไปสู่จุดใหญ่หรือการจำแนกองค์ประกอบของชีวิตออกเป็นธาตุ 4 ชั้น 5 แบบนี้เป็นการใช้เหตุผลแบบวิภาษวาทในทางพระพุทธศาสนาใช้กัน แต่จะมีปรากฏในหนังสือมิลินทปัญหาย่อยหลายที่ จากที่พระนาคเสนได้ตอบพระเจ้ามิลินท โดยเป็นการให้เหตุผลที่อาศัยข้อสังเกตหรือผลการทดลองจากหลาย ๆ มาสรุปเป็นคำตอบ และเป็นการนำความรู้พื้นฐานที่อาจเป็นความเชื่อ ข้อตกลงที่เป็นกฎ หรือบทนิยาม เป็นสิ่งที่รู้มาก่อนและยอมรับว่าเป็นจริง เพื่อหาเหตุผลนำไปสู่คำตอบ

คำสำคัญ : การให้เหตุผล, มิลินทปัญหา, พระพุทธศาสนา

Abstract

In the book of Milinda, there is a dialogue between King Milinda and Phra Naksen. Regarding the doubt of God Milinda In the process of the emergence of knowledge requires tools to acquire knowledge and make sense. In what is perceived and what is known is the six questions of merit and sin. And on karma and the outcome of karma Thus, reasoning is a trait of human intellectual expression. In this type of reasoning from a small point to a large point, or to classify the elements of life into four 5 khan elements, this is used in Buddhism. But will appear in the book

of Milinda, the problem is in many places from which Phra Nagasen answered God Milinda It is a reasoning based on observations or results of many experiments to summarize as a answer. And is the introduction of basic knowledge that may be believed a statutory or definitive agreement is known and accepted as true. To find reasons leading to an answer

Keywords: Reasoning, Milinda Problem, Buddhism

บทนำ

เหตุผลเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหา เพราะการที่มนุษย์เราได้เกิดมานั้นต้องมีเหตุผลที่เกิดมา ดังที่เราจะได้ยินคำถามบ่อย ๆ ว่า เราเกิดมาทำไม? และคำตอบที่ได้มานั้นมีเหตุผลมากน้อยเพียงไรที่จะเป็นการเข้าใจแก่ผู้ที่ตั้งคำถาม และให้ผู้ที่มีความอยากรู้ในเรื่องที่ตนได้ตั้งคำถามมาเกิดความรู้ขึ้น หรือเช่นชีวิตคืออะไร และอะไรที่เราแสวงหา? แล้วความรู้จะปรากฏขึ้นได้อย่างไร? หรือว่ามีขึ้นได้ต้องอาศัยเหตุหลายอย่างที่เป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมตามสมัยและกาลเวลา และเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ นั้น ต้องเป็นเครื่องมือที่ถูกต้อง ด้วยเหตุนั้นในเวลาในโลกได้หมุนไปตามกาลเวลาของยุคสมัย และการดำเนินต่อสู่ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่อยู่บนโลกทั้งการรับรู้และการแสดงเหตุผลที่ถูก

เหตุ นั้น การใช้เหตุผลจึงเป็นการแสดงออกของความเป็นมนุษย์ ที่มีปัญญาในการคิดและการหาเหตุผลมาประกอบการในการอธิบายเหตุการณ์ต่าง ๆ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความสามารถในการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ในทางพระพุทธศาสนาก็ปรากฏมีการใช้เหตุผลในการอธิบายมากมาย ดังที่ปรากฏให้เห็น คือ การอธิบายหลักของชั้น 5 ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณเป็นอนัตตา” (ม.อ. (ไทย) 14/90/102.) ด้วยการตั้งคำถามแบบนี้ก็เพื่อต้องการทราบความหมายที่ได้กล่าวมานั้นเป็นอนัตตา จากข้อความที่ปรากฏแสดงถึงความเป็นอนัตตา จึงเกิดมีคำถามเกิดขึ้นอีกว่าแล้วสิ่งที่รับกรรมคืออะไร? การตั้งคำถามพร้อมกับการตอบคำถามที่เป็นการแสดงเหตุผลให้ปรากฏขึ้น

ด้วยเหตุ นั้น กระบวนการการเกิดขึ้นของรู้นั้นต้องอาศัยเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และมีเหตุผล จากสิ่งที่รับรู้และสิ่งที่ถูกรู้ คือ อายุตนะทั้ง 6 คือ จักขวยตนะ (อายุตนะคือตา) โสตายตนะ (อายุตนะคือหู) ฆานายตนะ (อายุตนะคือจมูก) ชิวหายตนะ (อายุตนะคือลิ้น) กายายตนะ (อายุตนะคือกาย) มนายตนะ (อายุตนะคือใจ) ที.ปา. (ไทย) 11/323/315 – 316.) จากการรับรู้ของอายุตนะ 6 ที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการรับรู้ที่เกิดจากอายตนะภายใน ยังมีองค์ประกอบของการรับรู้อีกที่เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันกับอายตนะทั้ง 6 ที่เรียกว่าอายตนะภายนอก 6 อย่าง คือ รูปายตนะ (อายุตนะคือรูป) สัททายตนะ (อายุตนะคือเสียง) คันธายตนะ (อายุตนะคือกลิ่น) รสอายตนะ (อายุตนะคือรส) โผฏฐัพพะอายตนะ (อายุตนะคือโผฏฐัพพะ) อัมมายตนะ (อายุตนะคือธรรมารมณ์) (ที.ปา. (ไทย) 11/323/316.) อายุตนะ แปลว่า ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แตนต่อความรู้ หรือแดนรับรู้ (พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ วันจันทร์), 2556 : 113) จากการรับรู้เป็นการเปิดประตูแห่งความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลตามที่เราเข้าใจกันดีในทางพุทธปรัชญา แต่ความรู้ที่ได้จากอายตนะทั้ง 12 นั้นเป็นความรู้จริงแท้เพียงใด หากมีอายตนะทั้งหกไม่สมบูรณ์จะเกิดความรู้ได้หรือไม่

การใช้เหตุผลจึงเป็นลักษณะของการแสดงออกทางปัญญาอย่างหนึ่งของมนุษย์ ด้วยเหตุที่ว่ามนุษย์มีสมองมากกว่าสัตว์ทั่วไป ด้วยที่การแสดงเหตุผลเป็นความสำคัญในการเป็นอยู่อย่างมี

ประสิทธิภาพ และเมื่อฝึกตนเองแล้วมนุษย์จะประเสริฐ จากความเป็นสัตว์ที่มีเหตุผลและมีสติปัญญา และรู้จักการใช้เหตุผลนี้เอง ที่เป็นเหตุผลให้เพลโตได้กล่าวความในตอนหนึ่งว่า “มีพลังรากฐานสามประการที่จูงใจคน คือ พลังปรารถนาหรือความอยาก จิตหรือกำลังขวัญ และเหตุผล แต่ละอย่างมีอยู่ในตัวคนทุกคนในขนาดจำนวนต่าง ๆ กันไป” (เอ็ม.เจ.ฮาร์มอน : 44) สามอย่างนี้เป็นแรงจูงใจเสมอ แต่พลังความปรารถนามักจะมีมากกว่าพลังอื่น หากแต่พลังแห่งเหตุผลจะมีน้อยกว่าพลังอื่น แต่จะเป็นพลังสำคัญของมนุษย์ โดยกล่าวว่า “รูปขั้นสูงสุดของมนุษย์ภาพได้แก่บุคคล ซึ่งความอยากและจิตอยู่ภายใต้ครอบงำของเหตุผล” (เอ็ม.เจ.ฮาร์มอน : 48)

การแสวงหาเหตุผลที่เป็นกระบวนการนั้น และเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันในกลุ่มของมนุษย์ที่มีความใคร่รู้ในเรื่องของการให้เหตุผล เพราะเหตุนี้เหตุผลจึงเกิดจาก “การเชื่อถือเฉพาะในสิ่งที่ผ่านการทดสอบด้วยเหตุผลแล้ว” (สมิคร บุราวาส, 2552 : 15) เหตุผลเกิดได้ด้วยการคิดหาคำตอบ และเพื่อให้คำตอบแก่ผู้ที่ถาม ฉะนั้นแล้วเหตุและผล มีความสำคัญอย่างไรกับการแสวงหาความรู้ในเรื่องของมิลินทปัญหา จากการที่พระเจ้ามิลินท ได้แสวงหาบุคคลที่จะตอบคำถามที่เป็นคำตอบที่มีเหตุผลเป็นที่พอใจ แล้วแสวงหาบุคคลที่มีความสามารถนั้น

ปัญหาของการให้เหตุผลที่เป็นประเด็นในคัมภีร์มิลินทปัญหา ในเรื่องของการอ้างเหตุผลแบบนามธรรม และการอ้างเหตุผลแบบรูปธรรม ปัญหาเรื่องเรื่องบุญกับบาป และเรื่องกรรมและผลของกรรม

ผู้เขียนเห็นว่าการใช้เหตุผลในการอธิบายหลักธรรมที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนานั้น ก็เป็นไปเพื่อการปกป้องหรือสนับสนุนความมีเหตุผลในทางพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้มีความสนใจในวิธีการในการให้เหตุผลและการอธิบายเพื่อตอบคำถามแก่พระเจ้ามิลินท ของพระนาคเสน ในการอธิบายหลักการให้เหตุผลที่ปรากฏในคัมภีร์มิลินทปัญหา

การแสดงผลทางพระพุทธศาสนา

การแสดงผลในพระพุทธศาสนาที่เป็นการถามตอบในเรื่องของชั้น 5 ที่ปรากฏแก่ปัญจวัคคีย์ ที่ว่าด้วยลักษณะแห่งอนัตตา (ส.ช. (ไทย) 17/59/94 – 96.) เป็นการแสดงกฎของไตรลักษณ์ที่ปรากฏสอดคล้องกับชั้น 5 และยังมีปรากฏถึงการตอบปัญหาเรื่องการกระทำความผิดในเรื่องทางกายกรรมและมโนกรรมอย่างไหนมีโทษมากกว่ากัน (ม.ม. (ไทย) 13/64/61 – 62.) และยังมีปรากฏในการอธิบายกระบวนการของปฏิจกสมุปปาทในการตอบปัญหาแก่สาติภิกษุ (ม.ม. (ไทย) 12/399-409/430 – 444.) และปรากฏในการแสดงธรรมตามแนวอริยสัจ 4 ที่มีการแสดงบอกเหตุและผล คือ ทุกข์เป็นผล สมุทัยเป็นเหตุ นิโรธเป็นผล มรรคเป็นเหตุ (วิ.ม. (ไทย) 4/60/73.) และปรากฏมีหลายแห่งมาก ในหลายคัมภีร์ มีการตอบคำถามเรื่องบุคคล ชั้น 5 ในแง่สมมติบัญญัติและปรมัตถบัญญัติ คัมภีร์นี้นักวิชาการทางพระพุทธศาสนายอมรับกันว่าเป็นคัมภีร์ที่แสดงให้เห็นถึงการให้เหตุผลอีกแบบหนึ่ง

การใช้เหตุผลมีหลายหลากต่าง ๆ กัน คือ การให้เหตุผลแบบจำแนกนามรูปจากจุดเล็กขยายไปสู่จุดใหญ่ หรือ การจำแนกองค์ประกอบของชีวิตออกเป็นธาตุ 4 ชั้น 5 เป็นต้น ว่าตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ แบบนี้เป็นการใช้เหตุผลแบบวิภาษวาท ที่มีหลักปฏิจกสมุปปาทเป็นฐานรองรับ

การให้เหตุผลเชิงเปรียบเทียบ คือ การอ้างเหตุผลโดยใช้สื่อประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจหลักนามธรรม มีอุปมาอุปไมยมาแสดงให้เห็นเข้าใจ หรือ การเปรียบเทียบชั้น 5 เปรียบเหมือนกลุ่ม

พองน้ำ เวนนาเปรียบเหมือนพองน้ำ สัญญาเปรียบเหมือนพยับแดด สังขารเปรียบเหมือนต้นกล้วย และวิญญาณเปรียบเหมือนมายากล

การให้เหตุผลแบบอนุมานตนเองกับบุคคลอื่น เป็นการใช้ตรรกสำหรับตรวจสอบคุณธรรมของตนและผู้อื่น หรือ การอนุมานว่าบุคคลที่มีความปรารถนาที่เป็นบาป ตกอยู่ในความปรารถนานั้น ย่อมไม่เป็นที่รักที่พอใจ หากเราเป็นบุคคลเช่นนั้น เราคงไม่เป็นที่รักที่พอใจต่อบุคคลอื่นเช่นกัน

การให้เหตุผลแบบสมมติภาพเหตุการณ์ เป็นการแสดงเหตุผลอธิบายธรรม หรือ ยกนอทาน และเรื่องเล่ามาประกอบการเพื่อเข้าใจคำสอน

การใช้เหตุผลแบบขยายธรรมวิจิตร เป็นการอธิบายเรื่องจิต เจตสิก ให้พิสดาร หรือการเล่าประวัติศาสตร์อันยืดยาว

การให้เหตุผลแบบกลับความหมายของคำ เป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้านำคำที่คนในพื้นที่เรียกกันและมีความหมายต่อคนพื้นที่นั้น หรือ คำว่า อรหันต์ มาอธิบายให้ความหมายใหม่ ให้แง่คิดและทัศนคติใหม่ที่ถูกต้อง เพื่อไม่ให้คนมีความเชื่อที่ผิด

การให้เหตุผลแบบกระบวนการ เป็นกระบวนการตอบปัญหาแบบตรรกนัยประกอบด้วยหลักการ 5 อย่าง มี

อนุโลมปัญจกะ การถามตามลำดับ

ปฏิกัมมจตุกกะ การโต้กลับของฝ่ายที่ถูกถาม

นิคคหจตุกกะ การกล่าวชมโดยฝ่ายถูกถาม

อุปนยณจตุกกะ การรับรองวิธีการนิคคหะที่ตนทำคือวิธีการที่ 3 ว่าถูกต้องและวิธีการของฝ่ายถาม คือ อนุโลมปัญจกะนั้นผิด

นิคคหจตุกกะ การสรุปการโต้ตอบว่า ฝ่ายถามทำนิคคหะไม่ถูกต้อง

จากการศึกษาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏการตอบปัญหาแบบการใช้เหตุผลก็มีปรากฏมากมาย ดังเรื่องของพระนาคเสนที่ตอบปัญหาพระเจ้ามิลินท ที่ทรงถามถึงเหตุผลของการปรากฏขึ้นของความรู้ และเหตุผลต่าง ๆ ที่ทรงสงสัย และทรงถามแก่พระนาคเสนว่า “เป้าหมายของการบวชของพระนาคเสนว่า เธอบวชประสงค์อะไรพระนาคเสนทูลตอบทันทีว่าขอถวายพระพรอาตมภาพบวชด้วยประสงค์จะดับทุกข์และจะให้ เป็นประโยชน์สุขแก่คนทั่วไป” (ศาสตราจารย์ ดร.เดือน คำดี, 2552 : 63) การตอบคำถามของพระนาคเสนต่อพระเจ้ามิลินท มีความเป็นเหตุเป็นผลแค่ไหน จากการดับทุกข์แล้วสร้างประโยชน์สุขแก่คนทั่วไป เป็นคำตอบที่ไม่มีอะไรมากมายแค่ไหนอย่างไร? การให้เหตุผลในรูปแบบของการฝึกตนเองและแนะนำประชาชน เราจึงบวชแบบนี้เป็นเหตุเป็นผลแค่ไหนในการตอบของพระนาคเสน

คัมภีร์มิลินทปัญหา

คัมภีร์มิลินทปัญหาเป็นคัมภีร์ที่พระอรรถกถาจารย์ในรุ่นหลังได้อ้างถึงและกล่าวถึงไว้เป็นอันมาก ที่สำคัญคือพระพุทธโฆษาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์ปกรณ์วิเศษวิสุทธิมรรค ในพุทธศตวรรษที่ 10 ซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์สำคัญรองลงมาจากพระไตรปิฎกก็ได้อ้างถึงคัมภีร์มิลินทปัญหาและคัมภีร์นี้ยังได้ถูกถ่ายทอดเป็นภาษาต่าง ๆ จากภาษาสันสกฤต มาเป็นภาษาบาลี ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย เป็นต้น คัมภีร์มิลินทปัญหา นอกจากบันทึกการเสวนาโต้ตอบกันระหว่างนักปราชญ์ที่มีพรตและวิถีชีวิตแตกต่างกันจนเป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกันแล้ว ยังมีเรื่องเกี่ยวเนื่องไปสู่อรรถกถาแห่งพระสูตรและชาดกต่าง ๆ เช่น ที่มณิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ คัมภีร์มิลินทปัญหาน่าจะเป็นคัมภีร์ที่เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงพระไตรปิฎกอันเป็นพุทธพจน์กับอรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา ซึ่งพระรณนาจารย์ได้แต่งอธิบายพุทธพจน์และการบันทึกประเด็นการนำเสนอวิธีการในการสร้างความเข้าใจพุทธธรรมอันลุ่มลึกที่ปุถุชนทั้งหลายไม่อาจจะเข้าใจได้ให้เข้าใจได้โดยง่าย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้อีกว่าคัมภีร์มิลินทปัญหานี้ได้บันทึกทฤษฎีทางปรัชญาตะวันตกและปรัชญาตะวันออก รวมทั้งทฤษฎีอื่น ๆ ที่พระนาคเสนเถระและพระยามิลินท์นำมาอธิบายโต้ตอบกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจพุทธธรรมซึ่งมีกระจัด-กระจายอยู่ทั่วทุกบท แต่ยังไม่มีการศึกษาและวิเคราะห์จำแนกออกให้เห็นลักษณะพิเศษบางประการ และความเหมือนและความแตกต่างในทางปรัชญาสากลที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังไม่มีการศึกษาถึงวิธีการที่นักปราชญ์ทั้ง 2 ท่านนั้นได้นำมาเสนอเพื่ออธิบายพุทธธรรมในเชิงปรัชญา ด้วยการโต้ตอบและการให้เหตุผลของแต่ละฝ่ายทั้งพระเจ้ามิลินท์ และพระนาคเสน

จากความเป็นไปในเรื่องของกรวิสัยนา ได้เกิดในสมัยที่มีคนต้องการเข้าถึงความรู้บางอย่าง และต้องการเหตุผลของปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงเกิดมีการสนทนาระหว่างพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช กับพระภิกษุชื่อนาคเสน เมื่อพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชกรีฑาทัพจากประเทศกรีกเข้ารุกรานอินเดียจนได้ชัยชนะและเลิกทัพกลับไปนั้น แคว้นที่ทรงตีได้แล้วก็โปรดให้แม่ทัพนายกองของพระองค์ปกครองดูแล ทั้งกองทหารกรีกไว้บางส่วน ฝรั่งเศสกรีกเหล่านี้ได้ตั้งเป็นอาณาจักรอิสระขึ้น เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์สวรรคตแล้ว อาณาจักรที่มีกำลังมากคืออาณาจักรซีเรียและอาณาจักรบาบิโลเนีย ปัจจุบันคือเตอร์กีสถานและอัฟกานิสถาน ซีเรียในอดีตเป็นอาณาจักรมหาอำนาจ เป็นสื่อเชื่อมอารยธรรมกรีกกับอินเดียเป็นเวลานานถึง 247 ปี จึงถูกโรมันตีแตก ส่วนบาบิโลเนียเดิมทีก็อยู่ในอำนาจของซีเรีย พระราชาเชื้อสายกรีกพระองค์หนึ่ง พระนามว่า เมเนนเดอร์ หรือที่เรียกในคัมภีร์บาลีว่า พระเจ้ามิลินท์ ได้ยกกองทัพตีเมืองต่าง ๆ แม้พระราชอำนาจลงมาถึงตอนเหนือของกลุ่มแม่น้ำคงคา เดิมทีภิกษุตรียองคัมมิได้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงเป็นปรปักษ์ขัดขวางการขยายตัวของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป แต่ทรงแตกฉานวิชาไตรเพทและศาสนาปรัชญาต่าง ๆ รวมทั้งพุทธปรัชญาดด้วย จึงประกาศได้ว่าที่กับนักบวชในลัทธิศาสนาต่าง ๆ ในเรื่องศาสนาและปรัชญา ปรากฏว่าไม่มีใครสู้พระองค์ได้ เวลานั้นพระเจ้ามิลินท์ทรงประทับอยู่ที่นครสาละ บรรดาพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาต่างครั้นคร้ามในวาทะของพระเจ้ามิลินท์ อยู่ไม่เป็นสุขในเมืองสาละพากันอพยพไปอยู่ที่อื่นหมดสิ้น เมื่อสาละว่างพระสงฆ์สามเณรอยู่ถึง 12 ปี จนกระทั่งคณะสงฆ์สมัยนั้นได้เลือกนิมนต์พระเถระผู้สามารถรูปหนึ่งมายังเมืองสาละเพื่อไต่ถามเรื่องศาสนาและปรัชญา กับพระเจ้ามิลินท์ ท่านผู้นั้นคือพระนาคเสน พระเจ้ามิลินท์ทรงทราบข่าวนั้นเสด็จไปสนทนาเป็นเชิงปุจฉาวิสัชนา อภิปรายปัญหาทั้งทางโลกและทางธรรมกันขึ้น เป็นเวลาหลายวัน ผลปรากฏว่าพระเจ้ามิลินท์ยอมแพ้พระนาคเสน ข้อเสนอระหว่างนักปรัชญาทั้ง 2 ท่านนี้ได้รวบรวมไว้เป็นคัมภีร์สำคัญคัมภีร์หนึ่ง เรียกว่า “มิลินทปัญหา” (ศาสตราจารย์ ดร.เดือน คำดี, 2552 : 42)

จากการถามตอบระหว่างพระเจ้ามิลินท์ กับพระนาคเสนได้เกิดขึ้นนั้นไม่ว่าจะมีการยกขึ้นมากล่าวแสดงอยู่บ่อยๆ ว่าคัมภีร์มิลินทปัญหา เป็นคัมภีร์ที่แสดงเหตุและผลเป็นอย่างดีในหลักของการให้เหตุผลทางพระพุทธศาสนา

การให้เหตุผล

การให้เหตุผลแบ่งได้ 2 แบบดังนี้ การให้เหตุผลแบบอุปนัย การให้เหตุผลแบบนิรนัย ลองมาทำความเข้าใจในการแสดงเหตุผลทั้ง 2 แบบที่จะกล่าว คือ

1. การให้เหตุผลแบบอุปนัย หมายถึง เป็นการให้เหตุผลโดยอาศัยข้อสังเกตหรือผลการทดลองจากหลาย ๆ ตัวอย่าง มาสรุปเป็นข้อตกลง หรือข้อคาดเดาทั่วไปหรือคำพยากรณ์ ซึ่งจะเห็นว่าการจะนำเอาข้อสังเกต หรือผลการทดลองจากบางหน่วยมาสนับสนุนให้ได้ข้อตกลง หรือ ข้อความทั่วไปซึ่งกินความถึงทุกหน่วย ย่อมไม่สมเหตุสมผล เพราะเป็นการอนุมานเกินสิ่งที่กำหนดให้ ซึ่งหมายความว่า การให้เหตุผลแบบอุปนัยจะต้องมีกฎของความสมเหตุสมผลเฉพาะของตนเอง นั่นคือจะต้องมีข้อสังเกต หรือผลการทดลอง หรือ มีประสบการณ์ที่มากมายพอที่จะปักใจเชื่อได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการให้เหตุผลแบบนิรนัยจะให้ความแน่นอน แต่การให้เหตุผลแบบอุปนัย จะให้ความน่าจะเป็นตัวอย่างการให้เหตุผลแบบอุปนัย เช่น เราเคยเห็นว่ามีปลาจำนวนมากที่ออกลูกเป็นไข่เราจึงอนุมานว่า "ปลาทุกชนิดออกลูกเป็นไข่" ซึ่งกรณีนี้ถือว่าไม่สมเหตุสมผล ทั้งนี้เพราะ ข้อสังเกตหรือตัวอย่างที่พบยังไม่มากพอที่จะสรุปเพราะโดยข้อเท็จจริงแล้วมีปลาบางชนิดที่ออกลูกเป็นตัวเช่น ปลาหางนกยูง เป็นต้น

2. การให้เหตุผลแบบนิรนัย หมายถึง เป็นการนำความรู้พื้นฐานที่อาจเป็นความเชื่อ ข้อตกลง กฎ หรือบทนิยาม ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้มาก่อนและยอมรับว่าเป็นจริง เพื่อหาเหตุผลนำไปสู่ข้อสรุป

มิลินทปัญหาแบ่งออกเป็น 6 ส่วน คือ 1. บุพพโยค ว่าด้วยบุพพกรรมและประวัติของพระนาคเสนและพระเจ้ามิลินท์ 2. มิลินทปัญหาวาด้วยปัญหาเจ็ดเรื่องเดียว 3. เมณฑกปัญหา ว่าด้วยปัญหาสองเรื่อง 4. อนุมาณปัญหา ว่าด้วยเรื่องที่อยู่โดยอนุมาณ 5. ลักษณะปัญหา ว่าด้วยลักษณะแห่งธรรมต่าง ๆ 6. และอุปมาภพปัญหา ว่าด้วยเรื่องที่จะพึงทราบด้วยอุปมา (ศาสตราจารย์ ดร.เดือน คำดี : 43) จากการที่กล่าวมานั้นเราจะนำเครื่องมือในการให้เหตุผลมา กับกรอบแนวคิดและโครงสร้างทั้ง 2 อย่าง มาให้เหตุผลในการปุจฉาและวิสัชนาในคัมภีร์มิลินทปัญหา ระหว่างพระราชามหากษัตริย์เจ้าแผ่นดินอยู่เหนือหัวกับพระนาคเสน

จากโครงสร้างที่ได้แสดงแล้วนั้นเป็นโครงสร้างการให้เหตุผลที่ผู้เขียนจะนำมาเป็นเครื่องมือในการให้เหตุผลที่ปรากฏในคัมภีร์มิลินทปัญหา โดยนำหลักอุปนัย และหลักนิรนัยมาแสดงให้เหตุผล

การถามเพื่อหาเหตุผลกับการตอบเพื่อแสดงเหตุผลเพื่อให้ผู้ถามเข้าใจ จากการกล่าวมาแล้วในความหมายข้างต้นนั้นเป็นการแสดงถึงเครื่องมือที่จะนำมาวิเคราะห์ ด้วยเหตุนี้แล้วลองมาดูการให้เหตุผลแบบอุปนัย และนิรนัย การกล่าวปุจฉาและวิสัชนาล้วนแต่เป็นความพยายามสร้าง

ความเข้าใจให้แก่กันและกัน ให้เข้าใจตามข้อเท็จจริงเรื่องราวและเหตุการณ์ อาศัยเหตุผลเป็นตัวกลางด้วยการคิดหรือค้นหาความจริง และให้เกิดความรู้สึกร่วมเหตุการณ์นั้น ๆ อาศัยอารมณ์ผ่านประสบการณ์ในอดีตมาเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนอย่างแรกให้เกิดความคิดหรือพื้นและจินตนาการหรือมโนภาพ อย่างหลังให้เกิดความรู้สึกละเอียดค้นหาตัวเองและเกิดพลังความเชื่อที่ปรากฏทางการกระทำให้เห็นได้ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งสองอย่างแสดงออกเป็นศาสตร์และศิลป์ แต่ไม่ว่าจะเป็นวิธีใดก็ตาม จุดมุ่งหมายอยู่ที่การพยายามค้นหาความจริงให้เป็นคำตอบ ค้นหาความเข้าใจและความรู้สึกที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้เข้าถึงเป็นอันเดียวกับความจริงนั้น ในคัมภีร์มิลินทปัญหานี้ได้พบว่า แม้จะเป็นการโต้เถียงด้วยการปุจฉาและวิสัชนาเชิงเสวนา เพื่อหาทางอธิบายพระธรรมวินัยก็ตาม แต่เป็นการปะทะคารมกันของบุคคลที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกันคือ ผู้ถามเป็นพระราชามหากษัตริย์เจ้าแผ่นดินอยู่เหนือหัว ผู้ตอบเป็นราษฎรลูกชาวไร่ชาวนาจากแดนทวารวดีในชนบทชายแดน เป็นบุคคลที่ไม่อยู่ในประเภทเดียวกันคือ ผู้ถามเป็นคฤหัสถ์นอกพระพุทธศาสนา แต่ผู้ตอบเป็นบรรพชิตนิกบวชในพระพุทธศาสนา ผู้ถามทรงอำนาจสูงสุด มีเดชานุภาพต่อมนุษย์ด้วยกันไม่จำกัด เป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พร้อมทั้งจะใช้พระเดชของโทษได้ถึงขั้นประหารชีวิต และทรงพระคุณจะยกย่อง

ให้ปรากฏในแผ่นดินได้ทุกเมื่อ ขึ้นอยู่กับพระราชหฤทัยที่ทรงพอหรือไม่พอพระราชหฤทัยเท่านั้น อันมนุษย์ใด ๆ ไม่อาจจะสบพระพักตร์ได้โดยง่าย

การโต้ตอบปัญหาของพระนาคเสนในมิลินทปัญหา เป็นการวิชันไปตามลำดับขั้นตอนของปัญหาที่พระเจ้ามิลินทตรัสถาม ที่มีเนื้อหาสาระเป็นอันเดียวกัน จึงไม่ได้ปรากฏอยู่ตามลำดับขั้นตอนในวรรคเดียวกัน แต่กระจัดกระจายอยู่ในวรรคต่าง ๆ

จากข้อปฏิบัติเบื้องต้นไปจนถึงข้อปฏิบัติขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา ก็เพื่อนำมาจิตใจของผู้ใคร่ต่อการศึกษา ให้เกิดความอุตสาหะพยายามที่จะศึกษาค้นคว้าให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป การได้ศึกษาธรรมที่มีเนื้อหาสาระแตกต่างกัน ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในแต่ละวรรคจัดรวมไว้เป็นหมวดเดียวกัน รวบรวมเอาหลักธรรมที่มีเนื้อหาสอดคล้องกันมาให้เข้ามาอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า และเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติ

สรุปการให้เหตุผลระหว่างพระเจ้ามิลินทกับพระนาคเสน

หลักธรรมที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ สืบปฏิฐานลักษณะปัญหาพระนาคเสนให้เหตุผลเรื่องลักษณะของศีลอัน เป็นพื้นฐานพระนิพพาน

การให้เหตุผลว่า ศีลมีลักษณะเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งปวง เป็นที่อาศัยแห่ง อินทรีย์ พลละ โขณมคค์ มรรค สติปฏิฐาน สัมมปปธาน อิทธิบาท ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติพระโยคาวจร ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอินทรีย์ 5 ประการ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาให้เกิดขึ้น จะทำให้กุศลธรรมทั้งปวง ไม่เสื่อมสูญ เหมือนพืชคามและภูตคาม ต้องอาศัยแผ่นดินเป็นที่เพาะปลูก จึงจะเจริญงอกงามไพบูลย์ขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้น บุคคล ผู้ที่จะเจริญคุณความดีอย่างอื่นให้เกิดขึ้น ก็ต้องรักษาศีลให้เป็นพื้นฐานก่อน แม้พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า นรชนผู้มีปัญญาเห็นภัยในสังสารวัฏ ดำรงอยู่ในศีลแล้วเจริญจิตและ ปัญญา มีความเพียร มีปัญญาเครื่องบริหารนั้นพึงแก้ความยุ่งนี้ได้

สัทธาหลักปัญหา พระนาคเสนให้เหตุผลเรื่อง ลักษณะของศรัทธา ให้เหตุผลว่า ศรัทธามีลักษณะ 2 ประการคือ (1) มีลักษณะทำจิตใจให้ผ่องใส (2) มีลักษณะงูใจ

ศรัทธาที่มีลักษณะทำจิตใจให้ผ่องใส คือ เมื่อเกิดขึ้นย่อมขับไล่นิวรณ์ให้ออกไปทำให้จิตที่ปราศจากนิวรณ์มีความผ่องใส เหมือนพระเจ้าจักรพรรดิเสด็จข้ามลำน้ำ ทำให้ลำน้ำขุ่นมัวมีโคลนตม เมื่อพระองค์ต้องการจะเสวยน้ำจึงรับสั่งให้ราชบุรุษนำดวงแก้วมณี สำหรับแช่น้ำให้ใสแช่ลงในน้ำเมื่อแช่ลงไปสาหร่ายจอกแหน ก็หลีกลอยไป โคลนตมก็จม ลงไปใต้น้ำทำให้น้ำผ่องใสไม่ขุ่นมัว บุคคลผู้มีปัญญาควรเห็นว่าจิตเหมือนน้ำ พระโยคาวจรเหมือนราชบุรุษ กิเลสเหมือนสาหร่ายจอกแหนและโคลนตม ศรัทธาเหมือนดวง แก้วมณีส่วนศรัทธาที่มีลักษณะงูใจ เหมือนพระโยคาวจรเห็นจิตของผู้คนที่พ้นจากกิเลส ย่อมชักจูงไปในโสดาปัตติผลบ้าง สกทาคามีผลบ้าง อนาคามีผลบ้าง อรหัตผลบ้าง กระทำ ความเพียรเพื่อบรรลุลหรรษที่ตนยังไม่บรรลุนั้นเหมือนมหาเมฆยังฝนให้ตกลงมาบนยอดเขา น้ำย่อมไหลลงมารวมกันทำให้แม่น้ำเต็มเปี่ยม เมื่อคนมาถึงแม่น้ำสายนั้นแล้ว ไม่อาจ ทราบว่าแม่น้ำต้นหรือลิกจึงไม่กล้าที่จะข้าม เมื่อเป็นอย่างนั้น บุรุษคนหนึ่งมาถึงที่นั่น กำหนดริ้วแรงและกำลังของตนว่าสามารถจะข้ามได้ จึงเดินข้ามแม่น้ำไป เมื่อคนเหล่านั้นเห็นเขาข้ามไปได้ก็เดินข้ามแม่น้ำตามไปด้วย พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังยุตตนิกาย ว่าบุคคลข้ามโอฆะได้ด้วยปัญญา ข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร บริสุทธิได้ด้วยปัญญา

วิริยลักษณะปัญหา พระนาคเสนให้เหตุผลเรื่องลักษณะของวิริยะ

ให้เหตุผลว่า วิริยะมีลักษณะค้ำจุนไว้คือกุศลธรรมที่วิริยะค้ำจุนไว้ย่อมไม่เสื่อมหายไป เหมือนเรือนที่จวนจะล้ม บุรุษก็เอาไม้ไปค้ำไว้ทำให้เรือนไม่ล้ม หรือเปรียบเหมือน กองทัพใหญ่ยกทัพเข้าตี กองทัพน้อยให้แตกพ่ายไป ต่อมาพระราชาทรงจัดกองทัพอื่น ๆ ส่งเป็นกองหนุนเพิ่มเติม เมื่อกองทัพน้อยสมทบเข้ากับกองทัพที่ยกหนุนไป อาจกำชัยตีกองทัพใหญ่ให้แตกพ่ายได้

พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า อริยสาวกผู้มีความเพียรย่อมละอกุศลเจริณกุศลละธรรมที่มีโทษ เจริญธรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์

สติลักษณะปัญหา พระนาคเสนให้เหตุผลเรื่อง ลักษณะของสติ ให้เหตุผลว่า สติมีลักษณะให้นึกได้และมีลักษณะถือไว้ สติที่มีลักษณะให้นึกได้คือ เมื่อสติเกิดขึ้นทำให้นึกถึงธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล มีโทษและไม่มีโทษ เลวทรามและ ประณีต มีส่วนเปรียบด้วยของดำและของขาว และทำให้นึกได้ว่า นี่สติปัญฐาน 4 นี่ สัมมปปธาน 4 นี่อิทธิบาท 4 นี่อินทรีย์ 5 นี่พลัง 5 นี่โพฆณัง 7 นี่ อริยมรรคมีองค์นี้สมณะ นิวาสสนา นิวาชา นิวิมุตติพระโยคาวจรก็จะเลือกเสพธรรมที่ควรเสพ ไม่เสพธรรมที่ไม่ควรเสพ เลือกคบแต่ธรรมที่ควรคบ ไม่คบธรรมที่ไม่ควรคบ ส่วนสติที่มีลักษณะถือไว้คือ สติเมื่อเกิดขึ้นก็จะค้นหาที่ไปแห่งธรรมที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ทำให้รู้ว่า ธรรมเหล่านี้เป็นประโยชน์ไม่เป็นประโยชน์ หรือเป็นอุปการะ ไม่เป็นอุปการะพระโยคาวจรจะกีดกันธรรมที่ไม่เป็นประโยชน์ ถือไว้แต่ธรรมที่เป็นประโยชน์ กีดกันธรรมที่ไม่เป็นอุปการะ ถือไว้แต่ธรรมที่เป็นอุปการะ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เรากล่าวสติว่าจำต้อง ประสงค์ในในทุกสถาน

จิรกตสรณปัญหาพระนาคเสนให้เหตุผลเรื่อง บุคคลระลึกถึงสิ่งที่ล่วงไป แล้วและสิ่งที่ทำไว้นาน ๆ ด้วยอะไร

ให้เหตุผลว่า บุคคลระลึกถึงกิจที่ทำ หรือคำที่พูดไว้นาน ๆ ได้ และนึกถึงเหตุการณ์ที่ ล่วงแล้ว มาปรากฏขึ้นได้ด้วยสติไม่ใช่ด้วยจิต เพราะสติเป็นตัวระลึกนึกถึง ส่วนจิตเป็นแต่ เพียงตัวคิดเท่านั้น เปรียบเหมือนบุคคลพยายามนึกถึงสิ่งที่เคยกระทำไว้ซึ่งผ่านมานาน แล้วแต่ไม่อาจจะระลึกได้เพราะในขณะที่กระทำเขาไม่มีสติ แต่ว่าจิตของเขายังคงมีอยู่พร้อม

สตอภิกขานปัญหา พระนาคเสนให้เหตุผลเรื่อง สติเกิดขึ้นแต่ความรู้เอง หรือมีบุคคลอื่นเตือนสติจึงจะเกิดขึ้น

ให้เหตุผลว่า สติเกิดขึ้นจากรู้เองบ้าง เกิดขึ้นเมื่อมีผู้อื่นเตือนบ้าง เพราะถ้าสติ เกิดขึ้นจากรู้เองเพียงอย่างเดียว ก็จะไม่มีการที่ควรกระทำด้วยการงานหรือศิลปวิทยา และอาจารย์ก็จะไม่มีประโยชน์แต่เพราะสติเกิดขึ้นเมื่อมีผู้อื่นเตือน จึงทำให้มีกิจที่ควร กระทำด้วยการงานหรือศิลปวิทยา และทำให้คนยังต้องมีอาจารย์คอยสั่งสอนศิลปวิทยา

บรรณานุกรม

โครงการธรรมศึกษาวิจัย. (2550). **หลักธรรมในมิลินทปัญหา ศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา**

ฎีกาตลอดจนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา. มหาบัณฑิตสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

เดือน คำดี. (2552). **ลักษณะพิเศษของพุทธปรัชญาในคัมภีร์มิลินทปัญหา.** ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปัญหาพระยามิลินท์ ฉบับหอมสมุดแห่งชาติ. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ.

มิลินทปัญหาฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระศพสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2520). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2551). การวิเคราะห์การให้เหตุผลในพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมัคร บุราวาส. (2552). ปัญญา จุดกำเนิดและกระบวนการพัฒนาทางปัญญาของมนุษยชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.

บทวิจารณ์หนังสือ
เรื่อง ธรรมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM
เขียนโดยพุทธทาสภิกขุ

พระสุภาพร เทชธโร

Phra Suphapron Techatharo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Ubon Ratchathani Campus

พระมหาหมวิินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-mail : Suphakorn94@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 3 มิถุนายน 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 23 ตุลาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 ตุลาคม 2562

บทนำ

หนังสือเรื่อง “ธรรมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM” จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ สุขภาพใจ บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น จำกัด โดยท่านพุทธทาสภิกขุเป็นผู้เสนอแนวคิดนี้ขึ้นมาในช่วงที่สังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงเผชิญหน้าเกิดความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตย และอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์อันนำไปสู่ความแตกแยกเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ขึ้น ในครั้งแรกสำนักพิมพ์สุขภาพใจ บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น จำกัด ได้จัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 มีจำนวน 224 หน้า (นอกจากหนังสือเรื่อง ธรรมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM แล้วสำนักพิมพ์สุขภาพใจ บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น จำกัด ได้จัดพิมพ์หนังสืออีกเล่มที่มีเนื้อหาเป็นการรวบรวมแนวคิดอุดมคติการเมืองที่มีเนื้อหาเหมือนกัน คือเรื่อง “การเมือง คืออะไร ? หนทางรอดของมนุษย์ คือ ธรรมิกสังคมนิยม และพุทธทาสลิตข้อคิดทางการเมือง” เนื่องในโอกาส พุทธทาส 100 ปี (27 พฤษภาคม พุทธศักราช 2449 - 2549) โดยกลุ่มศึกษาที่สวนโมกข์, สวนสร้างสรรค์นคร-บวรรัตน์, สุธีรัตนมูลนิธิ, สวนโมกขพลาราม และ คณะธรรมทาน จำนวน 280 หน้า) โดยรวบรวมบทบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่มีเนื้อหาการบรรยายเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองไว้ในโอกาสต่าง ๆ ว่าระบบการเมืองที่มีความเหมาะสมกับการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด คือระบบการเมืองแบบสังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมเป็นหลักสำคัญซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุเรียกว่า “ธัมมิกสังคมนิยม”

เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือกล่าวถึงแนวคิดสังคมนิยมทั่วไปจัดเป็นสังคมอุดมคติอีกรูปแบบหนึ่งที่มีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ไม่ได้แตกต่างไปจากสังคมอุดมคติในรูปแบบอื่นที่ส่วนใหญ่

มุ่งเน้นให้องค์ประกอบแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์ ธรรมชาติ และสังคมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกัน มนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ในการประสานให้องค์ประกอบอื่น ๆ ดำรงร่วมอยู่อย่างสมดุล โดยมองว่ามนุษย์จะต้องได้รับการพัฒนาให้ถึงขีดสูงสุด ต้องเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ แล้วนำหลักธรรมมาจัดสรรสังคมให้มีสภาพเกื้อกูลต่อกัน เมื่อนั้นสังคมในอุดมคติก็สามารถเกิดขึ้นได้ ส่วนแนวคิดในเรื่องธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นระบอบการปกครองที่มีอุดมการณ์ที่มุ่งใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาสังคมและการเมืองด้วยการเน้นย้ำไม่ยึดมั่นถือมั่นในอัตตา คือ ตัวกูของกูโดยมีพื้นฐาน สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ถือประโยชน์ส่วนรวม 2) ควบคุมตัวเองและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน และ 3) มีความเคารพนับถือและเมตตาต่อกัน แนวคิดธัมมิกสังคมนิยมถือเป็นการเมืองทางเลือกใหม่ในอุดมคติของท่านพุทธทาสภิกขุเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปกครองที่มีเผด็จการโดยธรรมราชา หรือธรรมิกราชในการแก้ปัญหาสังคมการเมืองไทยในยามวิกฤติ (พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนิยม, 2548 : 60) (พุทธทาสภิกขุ, พระราชา กำลังเพื่อความชนะอย่างสูงสุดทุกชนิด, 2529 : 24-25) แนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุก่อตัวขึ้นอย่างเป็นระบบภายใต้บริบทของการปะทะกันทางแนวความคิดทางพระพุทธศาสนากับคอมมิวนิสต์ และแนวคิดที่การตอบโต้อุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษ 2490 – 2500 ด้วยการตีความที่มีหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาผ่านมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุโดยเนื้อหาการเขียนหนังสือเรื่อง “ธัมมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM” แบ่งจำแนกเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ว่าด้วยเรื่องประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม, ตอนที่ 2 ว่าด้วยเรื่องสังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนา, ตอนที่ 3 ว่าด้วยเรื่องสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้ และ, ตอนที่ 4 ว่าด้วยเรื่องค่า และความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรม

สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

หนังสือเรื่อง “ธัมมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM” ของท่านพุทธทาสภิกขุเล่มนี้มีเนื้อหาเนื้อหาสาระทั้งหมด 4 ตอน แต่ละตอนสามารถสรุปสาระสำคัญได้ตามลำดับดังนี้

สรุปเนื้อสาระตอนที่ 1 ว่าด้วยเรื่อง ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม (พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนิยม, 2548 : 11-64)

สำหรับเนื้อสาระตอนที่ 1 ว่าด้วยเรื่อง ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม ในตอนที่ 1 นี้ท่านพุทธทาสภิกขุได้แบ่งเนื้อหาสาระต่อการแสดงมุมมองประชาธิปไตยแบบสังคมนิยมโดยแบ่งเป็นประเด็นได้ 3 ประเด็นตามลำดับคือ

ประเด็นที่ 1 เรื่องสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบัน ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอแนะในเบื้องต้นว่าควรจะถอยหลังเข้าคลองเสียก่อน โดยท่านพุทธทาสภิกขุได้ประเมินความเป็นอยู่และความเป็นไปหรือสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบันที่กำลังเดินอยู่นอกคลองกล่าวคือหลักศีลธรรม โดยคนทั่วไปยังไม่รู้ว่าศาสนาคืออะไรมันจะช่วยชีวิตส่วนตัวและสังคมมีความถูกต้องอย่างไร เมื่อความเข้าใจเรื่องนี้มีผิดพลาดไม่ตรงตามหลักของศีลธรรม สมาชิกในสังคมก็สร้างปัญหาอย่างไม่รู้จบสิ้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะหาต้นสายปลายเหตุของปัญหาไม่พบ ดังนั้นท่านพุทธทาสภิกขุเห็นว่าการสังคมสงเคราะห์ที่ดีที่สุดคือการถอยกลับมาใช้ชีวิตในวิถีของพุทธศาสนา ด้วยการปฏิบัติหลักศีลธรรมไม่ใช่การอ้อนวอนด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงควรถอยกลับไปมีชีวิตตามคำสอนทางศาสนาแล้วจะแก้ปัญหาสังคมได้อย่างถูกต้อง และตรงประเด็น

ประเด็นที่ 2 เรื่องสังคมนิยม ในประเด็นนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุได้อธิบายถึงลักษณะของสังคมนิยมว่าสังคมนิยมนั้นเป็นสังคมที่สมาชิกในสังคมต้องเห็นแก่สังคม เป็นการมองถึงความสำคัญของส่วนรวมเป็นอันดับแรก ตลอดจนความเป็นไปของกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมก็ต้องเป็นไปเพื่อสังคมด้วยเช่นกัน เมื่อสังคมส่วนรวมตั้งและดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงแล้ว ส่วนปัจเจกบุคคลพลอยได้รับผลในทางที่ดีคือสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงเช่นกัน ในขณะเดียวกันหากแต่ปัจเจกบุคคลหรือทุกคนต่างมีความเห็นแก่ตัวและแก่ผลประโยชน์โดยพุทธทาสภิกขุได้ยกกรณีตัวอย่างของสังคมสงฆ์ว่าเป็นตัวอย่างที่ดี และวิถีชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมนิยม เพราะสังคมสงฆ์เป็นภาพลักษณ์แห่งความสำเร็จของแนวคิดสังคมนิยมที่สมบูรณ์แบบกล่าวคือมีการใช้ระบบทรัพย์สินส่วนรวมมีระบบการแบ่งปันมีความเสมอภาคและยุติธรรมทุกฝ่าย มุ่งเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มักน้อยสันโดษ ไม่มีชนชั้นวรรณะ ไม่มีผู้ปกครองบังคับขู่เข็ญและเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยอยู่ร่วมกัน

ประเด็นที่ 3 เรื่องการไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนา ในประเด็นนี้ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ความคิดเห็นว่า สังคมในปัจจุบันละทิ้งหลักของศาสนา ไม่ได้ปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาถือเป็นภัยและเป็นปัญหาอย่างใหญ่หลวงต่อมนุษย์โดยตรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเมื่อมนุษย์ไม่สนใจหลักศาสนาด้วยการละทิ้งศาสนาก็จะมีความเห็นแก่ตัวเป็นทวีคูณส่งผลทำให้มนุษย์ยังกอบโกยสิ่งต่าง ๆ เพียงเพื่อตัวเองอย่างไม่มีขีดจำกัด เพราะปัญญาถูกตัดขาดบังคับจึงทำให้เกิดปัญหาความยากจนตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน ขาดความสมดุลทั้งทางสังคมและทั้งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมา สังคมที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวเช่นนี้จะไม่มีการเห็นใจ และเข้าใจผู้อื่นเลยท่านพุทธทาสภิกขุจึงเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยการหันกลับมาปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาจึงเป็นสังคมนิยมโดยตรงท่านพุทธทาสภิกขุเรียกระบบสังคมที่มีลักษณะเช่นนี้ว่า ธัมมิกสังคมนิยม เป็นระบบสังคมที่มนุษย์ปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักของศาสนาที่สามารถแก้ปัญหาสังคมได้โดยตรง เพราะเป็นระบบสังคมที่เอื้อต่อทุกคนทุกชีวิตมีความเห็นอกเห็นใจกันฉันเพื่อนร่วมทุกข์เกิด แก่ เจ็บและตาย โดยตระหนักในความที่เกี่ยวข้องอาศัยและเคารพในประโยชน์สุขส่วนรวม

สรุปเนื้อสาระตอนที่ 2 ว่าด้วยเรื่อง สังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนา (พุทธทาสภิกขุ, ธรรมิกสังคมนิยม : 65 – 128.)

สำหรับสาระตอนที่ 2 ว่าด้วยเรื่อง สังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนา ในส่วนนี้ท่านพุทธทาสภิกขุมีความพยายามในการอธิบายให้เหตุผลที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างแนวคิดเรื่องสังคมนิยมแบบทั่วไปกับสังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนาโดยสังคมนิยมทั่ว ๆ ไปเป็นสังคมอุดมคติอีกรูปแบบหนึ่งที่มักปรัชญาหลายท่านพยายามนำเสนอแนวคิดส่วนใหญ่จะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ไม่ได้แตกต่างไปจากสังคมอุดมคติในรูปแบบอื่น ๆ แนวคิดส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นที่จะให้องค์ประกอบแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์คือธรรมชาติ มนุษย์และสังคมที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันด้วยดีและมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลต่อกัน มนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะประสานให้องค์ประกอบอื่น ๆ ดำรงรวมอยู่อย่างสมดุล ซึ่งส่วนใหญ่จะมองว่ามนุษย์จะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้ถึงขีดสูงสุดที่จะต้องเข้าถึงความจริงของธรรมชาติแล้วนำหลักธรรมมาจัดสรรสังคมให้มีสภาพเกื้อกูลกันและเมื่อนั้นสังคมในอุดมคติก็สามารถเกิดขึ้นได้การเข้าถึงรูปแบบสังคมนิยมตามมุมมองต่าง ๆ ย่อมมีวิธีที่แตกต่างกันซึ่งอาจตั้งสมมติฐานได้ว่าอาจเกิดจากความไม่พอใจสภาพความเป็นอยู่ในบริบทของสังคมนิยมนั้นและพยายามรื้อรื้อไปสู่อุดมคติที่ถูกคาดหวังเอาไว้

ส่วนสังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนาตามมุมมองท่านพุทธทาสภิกขุมีลักษณะตรงข้ามกับสังคมนิยมแบบทั่ว ๆ ไป สังคมนิยมตามมุมมองท่านพุทธทาสภิกขุเป็นระบบสังคมนิยมที่เป็นไปตามหลักศาสนา โดยต้องเป็นไปตามหลักแห่งศีลธรรมคือการปฏิบัติตามธรรม หรือตามกฎธรรมชาติ (กฎธรรมชาติที่ปรากฏในหนังสือ อัมมิกสังคมนิยม มุ่งกล่าวถึง กฎธรรมชาติที่เป็นกิริยาตามสัตยาตญาณ โดยท่านพุทธทาสภิกขุได้อธิบายว่า “สภาวะธรรมชาติมีลักษณะท่าทางลีลาของการเมืองดำรงอยู่เสมอ โดยสัตยาตญาณรู้จักปรับปรุงแก้ปัญหาแสวงหาทางออกเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่รอดได้ด้วย ความพอเหมาะพอดีกับตน, พุทธทาสภิกขุ, ธรรมิกสังคมนิยม, หน้า 90 – 93. ; พุทธทาสภิกขุ, การเมืองคือธรรมะ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, 2531), หน้า 79 – 80.) ทำให้ระบบสังคมที่มีสภาพความเป็นปกติสุข โดยทุกกิจกรรมของมนุษย์ที่เคลื่อนไหวนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อ ความสงบความวุ่นวายทั้งหลายที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นผลจากการไม่มีศีลธรรม สังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนาตามมุมมองท่านพุทธทาสภิกขุจึงเป็นศีลธรรมระบบหนึ่ง การจัดทำให้สังคมมีความสงบสุขเป็นปกติจึงเรียกว่า อัมมิกสังคมนิยม ในสังคมนิยมแบบนี้จะไม่ทั้งชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ แต่จะมีระบบที่ประกอบด้วยธรรมที่ถูกต้องและจริง ๆ เรื่องสังคมที่ดีและยุติธรรมนั้นสอดคล้องกับความเห็นของท่านพุทธทาสภิกขุในเรื่องสภาพธรรมชาติที่แท้จริงหรือสถานของมนุษย์ตั้งแต่ดั้งเดิม ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุอย่างที่เราเรียกกันว่าอัมมิกสังคมนิยมพิจารณาได้ 2 ส่วนโดยส่วนที่ 1 คือ ในฐานะหลักการ หรือคุณค่าทางด้านจิตใจหลักการใดก็ตามถ้าประกอบด้วยหลักธรรมแล้วเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้อง และส่วนที่ 2 คือ ด้านระบบการปกครองที่เห็นว่าการปกครองที่ใช้วิธีเผด็จการโดยมีธรรมกำกับเป็นการปกครองที่ดีที่สุด เพราะระบบการดำเนินการโดยอำนาจจากบุคคลคนเดียวในการตัดสินใจเรียกว่า ธรรมราชา หรือ ธรรมิกราช คือผู้นำที่ปฏิบัติตามและยึดมั่นในหลักที่เรียกว่า ทศพิธราชธรรม 10 ประการ (พุทธทาสภิกขุ, ธรรมิกสังคมนิยม, 2550 : 24-25) เป็นการทำหน้าที่ของพระราชาตามระบบสังคมนิยมโดยตรงด้วยการทำหน้าที่เผด็จการด้วยหลักธรรม (พุทธทาสภิกขุ, ธรรมิกสังคมนิยม, 2542 : 200) ย่อมจะทำให้การดำเนินงานสำเร็จรวดเร็วและประสิทธิภาพ แนวคิดทางสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุถือว่าเป็นมิติทางสังคมที่เน้นระบบจริยธรรม เน้นการสำนึกในหน้าที่ที่มีต่อสังคมหรือส่วนรวมสูงสุด เพราะพุทธทาสภิกขุเริ่มใช้คำว่า Politics เป็นศัพท์ทางการเมืองแต่หมายเอาคนจำนวนมากและไม่ติดอยู่กับจริยธรรมในระดับปัจเจกบุคคล ท่านพุทธทาสภิกขุได้ขยายแนวความคิดนี้ด้วยคำว่าทุกคนเจียด หรือแบ่งประโยชน์ของตนตามแต่จะเจียดได้เพื่อประโยชน์แก่สังคมและไม่กอบโกยส่วนเกินใครมีอำนาจและมีกำลังส่วนเกินผลิตได้แต่ส่วนที่เหลือจากการที่ตนต้องกินต้องใช้ให้เป็นไปเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคม ดังนั้นสังคมที่ดีในมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องอยู่บนพื้นฐานของธรรมะที่สอดคล้องและเกื้อกูลกันตามธรรมชาติทำให้คนที่แตกต่างทางฐานะและชนชั้นกันสามารถอยู่ด้วยกันได้โดยพิจารณาจากหลักธรรมชาติเป็นแกนความคิดเป็นการจัดให้สังคมอยู่อย่างมีความสุขโดยไม่ต้องใช้อำนาจและเป็นการบริหารจัดการความเป็นอยู่ของคนหมู่มากให้หมดปัญหา

สรุปเนื้อสาระตอนที่ 3 ว่าด้วยเรื่อง สังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้ (พุทธทาสภิกขุ, ธรรมิกสังคมนิยม, 2515 : 59) สำหรับเนื้อหาละเอียดว่าด้วยเรื่องสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้ ในส่วนที่ 3 นี้ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงมุมมองเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าในท้ายที่สุดแล้วสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้เป็นสิ่งที่มิได้อยู่และปรากฏอยู่แล้วในระบบของธรรมชาติเรียกว่า ธรรม (Dhamma) หรือ กฎธรรมชาติ (Natural Law) เป็นเรื่องของสังคมนิยมโดยตรงที่มีความสอดคล้องหรือความสอดคล้องกับชุดคำสอนในพุทธศาสนาที่ได้สอนเรื่องนี้อยู่เสมอคือชุดคำสอนเรื่อง ปฏิจจสมุปบาท) The Dependent

Origination) ว่าด้วยเรื่องการเกิดขึ้นร่วมกันโดยอาศัยกันและกัน โดยเนื้อหาสาระแล้วปฏิเสธสมุปบาทมุ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ ขององค์ธรรมที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้นครอบคลุมทุกสรรพสิ่งต่างมีความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกันเข้ากันได้เป็นอย่างดีสมดังพุทธพจน์ที่มีใจความว่าด้วยเรื่องความเป็นเหตุปัจจัยตามหลักปฏิเสธสมุปบาทว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมีเพราะสิ่งนี้เกิดขึ้นสิ่งนี้จึงเกิดขึ้นเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มีเพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับ โดยท่านพุทธทาสภิกขุมองว่าภายใต้ระบบของสังคมนิยมหรือกฎธรรมชาติไม่มีอะไรอยู่อย่างโดดเดี่ยว หรือแบบแยกส่วนโดยประการทั้งปวง แต่สรรพสิ่งที่ปรากฏในระบบนี้ต่างอยู่ในฐานะเป็นองค์รวม เป็นการมีอยู่และเป็นอยู่แบบพึ่งพา และอิงอาศัยซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับระบบนิเวศ (Ecosystem) ซึ่งเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน และต่างทำหน้าที่ร่วมกัน ไม่มีอะไรที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ แต่สรรพสิ่งต้องมีการอาศัยกันและกันที่ต่างดำเนินไปตามเจตนารมณ์ของกฎธรรมชาติมีลักษณะเป็นสหกรณ์เป็นการทำงานร่วมกันและประสานกันอย่างลงตัวเป็นห่วงโซ่ของกันและกันนั่นเอง เปรียบเสมือนการที่มนุษย์มีชีวิตและดำรงชีวิตอยู่ได้เพราะองค์องค์ประกอบที่เป็นส่วนประกอบด้านกายภาพและจิตภาพต่างทำงานร่วมกันและประสานกันอย่างเป็นระบบจึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงและดำเนินชีวิตได้ตามปกติ เพราะธรรมชาติได้กำหนดมาให้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและช่วยเหลือกัน

นอกจากนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า ระบบสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้เป็นระบบที่มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ เพราะเป็นระบบที่ประกอบด้วยหลักธรรม (Dhamma) ที่จะนำไปแก้ปัญหาและอุปสรรคซึ่งเป็นวิกฤติทางสังคมในสังคมสมัยใหม่ที่กำลังประสบได้ ส่งผลทำให้ระบบสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้ดังกล่าวมีสภาพเอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน ได้อย่างพอดีโดยไม่กอบโกยเพียงเพื่อตอบสนองส่วนเกิน ทำให้ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและยุติธรรมทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองได้อย่างจริงจังโดยท่านพุทธทาสภิกขุได้ยกกรณีตัวอย่างโดยมีสังคมของพระภิกษุสงฆ์เป็นต้นแบบ หรือแบบอย่างของการไม่กอบโกยหรือการไม่เอาส่วนเกินทำให้สังคมของพระภิกษุสงฆ์ยังคงสภาพปกติเอาไว้ได้ ดังนั้น ระบบสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้จึงแก้ปัญหาและอุปสรรคซึ่งเป็นวิกฤติทางสังคมและยังช่วยลดช่องว่างทางสังคมระหว่างคนที่มีฐานะร่ำรวยกับคนที่ยากจน ซึ่งสภาพปัญหาเหล่านี้จะไม่มีปรากฏในระบบสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้ไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต

สรุปเนื้อหาสาระตอนที่ 4 ว่าด้วยเรื่อง ค่าและความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรม (พุทธทาสภิกขุ, ธรรมิกสังคมนิยม : 117 – 221.) สำหรับเนื้อหาสาระตอนที่ 4 นี้ ท่านพุทธทาสภิกขุได้สะท้อนให้เห็นเบื้องหลังของปัญหาหรือวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทางสังคมทุกปัญหาล้วนมีต้นตอ หรือสาเหตุอันเป็นบ่อเกิดของนานาปัญหานั้นคือ การขาดศีลธรรม ท่านพุทธทาสจึงได้เสนอว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ” นี่เป็นคำพูดที่ยังคงความเป็นอมตะวาทีอันเป็นมรดกธรรมของหลวงปู่พุทธทาสภิกขุที่ท่านได้เมตตาตอบให้เป็นเครื่องเตือนใจไว้ที่กำลังปรากฏให้เห็นเป็นสภาพจริงที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมในปัจจุบันอย่างชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ ประหนึ่งว่าคำพยากรณ์ที่แม่นยำดูจะตาเห็น โดยเฉพาะในห้วงเวลานี้ของสังคมเกิดความขัดแย้งในหมู่กลุ่มต่าง ๆ มากมาย เช่นความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มการเมืองกับกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเกษตรกรกับกลุ่มอุตสาหกรรม หรือแม้แต่ความขัดแย้งในพวกเดียวกันเอง อาชีพเดียวกันเอง อย่างครูบาอาจารย์ นักบริหาร ข้าราชการ เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในทุกภาคทั้งในส่วนที่เป็นทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในปัจจุบันล้วนสืบเนื่องมาจากการที่มนุษย์ไม่ปฏิบัติตามหลักของศีลธรรม

ปัญหาหรือวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทางสังคมคือสถานการณ์ที่เป็นตัวอย่างที่ช่วยสะท้อนให้เห็นความตกต่ำ ด้านศีลธรรมของบ้านเมือง และสังคมของมนุษยชาติศีลธรรมของคนก็เป็นปัญหาของสังคมนิยมนั้นเองเพราะสังคมนิยมก็เหมือนเป็นศีลธรรมระบบหนึ่ง แต่โดยส่วนใหญ่หันไปโทษอย่างอื่นโทษเศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น แต่ไม่หันกลับมามองว่าต้นเหตุแท้จริงของปัญหาต่างๆคือการขาดศีลธรรมแม้แต่คำว่าศีลธรรมยังเข้าใจไม่ตรงกันว่ามันคืออะไรการปฏิบัติตามหลักของศีลธรรมเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่หรือตามกฎธรรมชาติแต่สังคมให้ค่าหรือคุณค่าต่อสิ่งนั้นน้อยมาก แล้วไปกำหนดคุณค่าให้กับสิ่งอื่นอย่างสูงส่งเช่นให้คุณค่ากับเรื่องปากท้อง คุณค่าของวัตถุ คุณค่าของไสยศาสตร์ คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

การพิจารณาให้คุณค่าที่ไม่ถูกจุดจึงเป็นต้นเหตุของปัญหาต่างๆแม้แต่การให้คุณค่าในเรื่องเล็กๆอย่างความดีกับความชั่วการยึดถือเช่นนี้ไม่สามารถทำให้มนุษยก้าวพ้นสิ่งดังกล่าวได้ การหลุดพ้นที่แท้จริงคือการมีสภาพจิตปกติอยู่เหนือความแตกต่างของสองสิ่งนี้ทุกปัญหาของโลกจึงเป็นปัญหาของการขาดศีลธรรม ชีวิตและสังคมของมนุษย์จึงไม่สามารถคงความปกติตามกฎธรรมชาติได้ ระบบการเมืองที่เป็นไปเพื่อการกอบโกย เป็นการทำให้ทุกระบบในสังคมผิดปกติไปหมด พุทธศาสนิกชนจึงเรียกร้อง ให้มนุษย์หันมาถือครองทรัพยากรเท่าที่จำเป็น และเหลือทรัพยากรส่วนกลางไว้ เพื่อป้องกันการขาดแคลน โดยท่านพุทธทาสภิกขุแสดงให้เห็นว่ากฎธรรมชาติได้วางหลักเกณฑ์ของการอยู่รอดไว้เช่นนี้ถ้าผิดจากหลักเกณฑ์นี้ ชีวิตและสังคมก็จะมีปัญหาอย่างแน่นอน

ข้อวิจารณ์

สำหรับข้อวิจารณ์แนวคิดเรื่อง “ธรรมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM” ของท่านพุทธทาสภิกขุ นั้น ผู้วิจารณ์ได้จัดลำดับประเด็นปัญหาในการวิจารณ์ออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. แนวคิดทางการเมืองธัมมิกสังคมนิยมดีกว่าระบบการเมืองอื่นอย่างไร ?
2. ระบบการเมืองจำเป็นต้องมีหลักศีลธรรมหรือไม่?

1. แนวคิดทางการเมืองธัมมิกสังคมนิยมดีกว่าระบบการเมืองอื่นอย่างไร ?

แนวคิดอุดมคติของการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย (Liberal Democracy) นั้นแม้มีข้อดีคือเปิดโอกาสให้ประชาชนข้างมากได้ดำเนินการปกครองโดยประชาชนข้างน้อยมีสิทธิคัดค้านการปกครองของฝ่ายข้างมาก รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพได้อย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมายเดียวกันอันส่งผลต่อการช่วยระงับความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกันเองโดยหลักแห่งสันติวิธีที่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียม แต่อย่างไรก็ดีแนวคิดอุดมคติของการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยกลับพบว่ามีปัญหาในเรื่องความเป็นปัจเจกนิยมสุดโต่งภายใต้ร่มเงาของเสรีภาพเรียกร้องการได้รับผลประโยชน์ของตนเกิดขึ้นทำให้ผลประโยชน์แห่งสาธารณะนั้นไม่มีความหมายสำคัญ ส่งผลต่อการดำเนินของรัฐบาลให้เกิดความเชื่อช้าเพราะจะต้องดูแลในเรื่องของสิทธิเสรีภาพนั่นเอง อีกทั้งยังมีปัญหาสำคัญในการเลือกสรรคนเข้ามาเป็นผู้บริหารปกครองประเทศถ้าหากถูกเลือกด้วยสิทธิ์ที่ไม่ดีเยี่ยมกลายเป็นพวกมากลากไปสู่ทิศทางที่ไม่ถูกต้องนำไปสู่ปัญหาของความเลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสิทธิเสรีภาพเกิดขึ้นมานำสู่ปัญหาการเรียกร้องประท้วงได้ง่าย

ส่วนอุดมคติของการเมืองแบบสังคมนิยม (Socialism) ภาพรวมมุ่งไปที่การจัดการทรัพยากรโดยรัฐมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตควบคุมการดำเนินการในวิถีทางที่จะยังประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมเป็นสำคัญรัฐจึงเป็นผู้ดำเนินการกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั่นเอง ดังนั้นจึงเกิดข้อดีคือ ประชาชนมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจมากกว่าระบบที่ต่างคนต่างอยู่ รายประชาชนมีความใกล้เคียงกัน เศรษฐกิจไม่ค่อยผันแปร เพราะรัฐ

ครอบครองปัจจัยขั้นพื้นฐานกิจการสาธารณูปโภคไว้ทั้งหมดนั่นเอง ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียม แต่อย่างไรก็ดีในปัจจุบันพบว่าอุดมคติของการเมืองแบบสังคมนิยมนั้นมีข้อเสียสำคัญ คือเกิดแรงจูงใจในการทำงานต่ำเพราะกำไรตกเป็นของรัฐคนงานจะได้รับส่วนแบ่งตามความจำเป็น ผู้บริโภคไม่มีโอกาสเลือกสินค้าได้มาก ประชาชนไม่มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการทำธุรกิจที่ตนเองมีความรู้ ความสามารถ หรือต้องการจะทำ ไม่ค่อยมีการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตเพราะไม่มีการแข่งขัน สินค้าอาจไม่มีคุณภาพ นั่นเอง

ดังนั้น จากเหตุผลข้อต้นที่เป็นข้อดีและข้อเสียของระบบแนวคิดการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย (Liberal Democracy) และแบบสังคมนิยม (Socialism) นี้เองที่ท่านพุทธทาสภิกขุชี้ให้เห็นข้อด้อยของแนวคิดระบบการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยว่าเป็นระบบการเมืองที่ทำให้ผลประโยชน์ตกอยู่ในอำนาจของเอกชนเกิดขึ้น ส่วนในระบบแนวคิดการเมืองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นระบบการเมืองที่ทำให้ผลประโยชน์ตกอยู่ในอำนาจของสังคมเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นทั้งสองระบบต่างมีข้อด้อยมีปัญหาที่แตกต่างกัน ท่านพุทธทาสภิกขุจึงได้เสนอแนวคิดทางการเมืองใหม่ในอีกมิติหนึ่งที่มีความแตกต่างไปจากสองระบบการเมืองเดิม คือเติมเต็มในส่วนที่เป็นข้อด้อยของเสรีนิยมประชาธิปไตย และสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ด้วยระบบการเมืองที่ท่านพุทธทาสภิกขุคิดขึ้นใหม่นี้ว่า “ธัมมิกสังคมนิยม” โดยท่านพุทธทาสภิกขุเสนอแนวความคิดทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์ระหว่างธรรมะกับการเมืองเพิ่มคำว่า “ธัมมิก” เข้ามานำหน้าคำว่า “สังคมนิยม” อันมุ่งหมายถึง สังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมที่ถือเอาประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก ในหนังสือ ธรรมะกับการเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาที่ถูกยกมาปรากฏในหนังสือธรรมะกับการเมือง พบว่าพื้นฐานแนวคิดการเมืองทุกระบบนั้นเดิมแท้มุ่งไปที่ที่จะสร้างความผาสุกแก่มนุษย์แต่วิธีการ (Mean) นั้นแตกต่างจึงทำให้เกิดข้อผิดพลาดเกิดขึ้น ท่านพุทธทาสภิกขุจึงชี้บอกว่าหากการเมืองใดมีประกอบด้วยธรรมะย่อมเป็นการเมืองที่ถูกต้อง ดังปรากฏกล่าวไว้ในหนังสือธรรมะกับการเมืองว่า ระบบการเมืองต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตย สังคมนิยมเผด็จการหรือราชาธิปไตย ถ้าหากดำเนินการไปเพื่อจุดหมายในการสร้างความผาสุกในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยปราศจากปัญหา แล้วท่านพุทธทาสภิกขุถือว่าเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้องทั้งสิ้น แต่ไม่เป็นไปเพื่อจุดหมายดังกล่าวแล้ว ท่านก็ถือว่าเป็นระบบการเมืองไม่ถูกต้องหรือไม่ประกอบด้วยธรรม (พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง, 2546 : 288)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ท่านพุทธทาสภิกขุไม่ได้ปฏิเสธระบบการเมืองต่าง ๆ หากกระบบการเมืองนั้นประกอบด้วยหลักธรรมะ เพราะท่านพุทธทาสเห็นว่าระบบการเมืองที่มีปัญหา ก็เพราะระบบการเมืองต่าง ๆ นั้นไม่ประกอบด้วยหลักธรรมะนั้นเอง

เหตุนี้ผู้วิจารณ์จึงเห็นว่าแนวคิดการเมืองธัมมิกสังคมนิยมเป็นระบบที่ดีกว่าระบบการเมืองอื่น ๆ ด้วยเหตุผลสำคัญของแนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมนิยมเป็นระบบที่สามารถทำให้มนุษย์อยู่กันอย่างผาสุกจากการใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือ หรือเป็นวิธีการจัดการความจริงตามธรรมชาติที่เรียกว่า “ธรรมสังจะ” ด้วยการไม่มุ่งกอบโกยสะสมส่วนเกินสามารถนำช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่นได้ สามารถนำมาใช้ในการจัดการตัวตน และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในทางสังคม แทนที่จะมุ่งหลงใหลในวัตถุนิยมว่าเป็นจริง (สังจาณินเวส) แนวคิดธัมมิกสังคมนิยมจะยึดถือเอาประโยชน์สังคมที่มีธรรมะเป็นพื้นฐานสำคัญ (พุทธทาสภิกขุ, เทคนิคของการมีธรรมะ, 2526 : 49) เป็นระบบระเบียบปฏิบัติช่วยกันจัดบ้านเมืองหรือสังคมโลกให้หมดปัญหาวิฤตการณ์ด้วยสติปัญญา (พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง, 2526 : 13) นำมา

ปฏิบัติการบูรณาการเข้ากับการบริหารจัดการในการพัฒนาประเทศได้จริงทั้งในระดับรัฐ และในระดับสังคม โดยสามารถปรากฏอยู่ในการปกครองรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็ได้ไม่จำกัดแค่เพียงระบอบการปกครองแม้แต่ในระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย

2. ระบบการเมืองจำเป็นต้องมีหลักศีลธรรมหรือไม่?

การเมืองจำเป็นต้องมีหลักศีลธรรมหรือไม่? การนำเสนอแนวคิดเรื่องศีลธรรมเป็นอีกชุดความคิดหนึ่งที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้เผยแพร่สู่มวลชนในวงกว้างด้วยกรอบแนวคิดที่ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมาโลกจะวินาศ” ซึ่งถือเป็นมรดกทางธรรมที่ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวไว้เป็นเครื่องเตือนใจแก่สังคมไทยไว้นานมาแล้ว และยังชัดเจนมากยิ่งขึ้นจากการเมืองการปกครองในปัจจุบันที่เกิดการแย่งชิงอำนาจ เกิดการประทุพพังต่อต้านนักการเมืองที่ไม่มีความละอายใจ ความเกรงกลัวต่อบาป ไม่มีความซื่อตรง คดโกง คอร์รัปชัน เห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ของประชาชน แกร่งแย่งชิงดีชิงเด่น ขัดแย้งแตกแยกกันแบ่งเป็นฝ่าย ๆ ไร้เมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ขาดหิริโอตตัปปะ มีวาจาส่อเสียด ทิ่มแทงกัน นำไปสู่การเกลียดชังกันทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นภาพสะท้อนจากการขาดศีลธรรม เพราะวันใดที่มีการผลักศีลธรรมออกจากการเมืองด้วยการเมืองเป็นสิ่งที่ห่างศีลธรรม หรือธรรมะมาเป็นเรื่องของอำนาจ เรื่องของผลประโยชน์ ย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งความพิพาทเกิดขึ้นแก่มนุษย์ เพราะการเมืองที่มีอำนาจ มีผลประโยชน์จะมุ่งไปสู่การเอารัดเอาเปรียบทำร้ายซึ่งกันนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ภาวะแห่งศีลธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักการเมืองนักปกครองทั้งหลายควรปฏิบัติ สมดังแนวคิดที่ท่านพุทธทาสภิกขุสะท้อนผ่านบทกลอนถึงการขาดศีลธรรมว่า (พุทธทาสภิกขุ, บทกวีของพุทธทาสภิกขุ, 2528 : 83)

ถ้าศีลธรรมไม่กลับมาโลกาวินาศ	มนุษย์ชาติเลวร้ายกว่าเดรัจฉาน
มัวหลงเรื่องกินกามเกียติเกลียดนิพพาน	ล้วนต่อต้านไม่เหนียวรั้งบังคับใจ
อาชญากรรมเกิดกระหน่ำลงในโลก	มีเลือดโชกแดงฉานแล้วชานไหล
เพราะบ้ากินบ้ากามทรมานเกินไป	บ้าเกียรติก็พอไม่ได้ให้มาตน
อยากครองเมืองครองโลกโยกกันใหญ่	ไม่มีใครเมตตาใครให้สับสน
ขอศีลธรรมได้กลับมาพาหุ่คน	ให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทันเวลา

จากคติธรรมข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ท่านพุทธทาสภิกขุมองว่าศีลธรรมเป็นเรื่องสำคัญกว่าเรื่องใด (พุทธทาสภิกขุ, ศีลธรรมกับมนุษย์โลก, 2538 : 1-2) ดังนั้นการเมืองจะต้องมีธรรมะจึงจะเป็นการเมืองที่ถูกต้อง ในการปาฐกถาเรื่อง “ธรรมะกับการเมือง” ท่านพุทธทาสภิกขุเน้นหนักถึงการเมืองว่าเป็นเรื่องสำคัญมนุษย์ โลกจะสงบสุขไม่ได้ก็เพราะว่าไม่มีความถูกต้องทางการเมือง ดังนั้นพุทธบริษัทควรมองการเมืองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโลก เป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ของมนุษย์ในโลก ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมในโลกนี้ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ที่จะต้องรู้จักรับผิดชอบ รู้จักกตัญญู กตเวทิต่อสิ่งที่มีประโยชน์แก่เรา การเมืองคือส่วนหนึ่งของวิถีทางที่เป็นประโยชน์แก่เราและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีทางที่จะทำประโยชน์ตอบแทนแก่เพื่อนร่วมสังคมเพื่อนร่วมโลก และระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ในโลกมีความปรกติความสงบอยู่ในภาวะที่ดียิ่งๆ ขึ้น ได้ความเป็นปรกตินี้ ดังนั้นศีลธรรมจึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะต้องศึกษาปฏิบัติให้เข้าใจจนเกิดผลนำกลับสู่วิถีชีวิตมนุษย์ดังเดิม (พุทธทาสภิกขุ, การกลับมาแห่งศีลธรรม, 2539 : 9)

คำว่า “ศีลธรรม” ตามมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุจึงมุ่งหมายถึง “ภาวะแห่งปกติสำหรับสรรพสิ่ง” โดยท่านพุทธทาสภิกขุเน้นให้แก่นสารของศีลธรรมทั้งหลายทั้งปวงอยู่ที่ความเป็นปรกติการสมาทาน ถือศีลธรรมชุดใดก็เป็นการตั้งจุดมุ่งหมาย และดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง และหมั่นคณะให้เกิด

ความเป็นปรกติอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือสิ่งใดที่ทำให้ปรกติได้สิ่งนั้นย่อมเกี่ยวกับ “ศีลธรรม” ยิ่งไปกว่านั้นศีลธรรมไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับคนแต่ละคนเท่านั้น ศีลธรรมยังมีได้หลายระดับนับแต่ศีลธรรมของปัจเจกบุคคล ศีลธรรมของสังคมที่ และ ศีลธรรมของโลกทั้งโลก ไม่ว่าจะในระดับใดก็ล้วนแล้วแต่เกี่ยวเนื่องกับการเมืองทั้งนั้น เพราะการเมืองต้องการทำให้เกิดสงบ แล้วศีลธรรมก็คือตัวการทำให้เกิดความสงบ

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่าการเมืองเป็นเรื่องธรรมถ้าในการเมืองไม่มีศาสนา ก็จะทำให้การเมืองไม่มีศีลธรรมตามมไปด้วย แม้จะได้ นักการเมืองที่ประกาศตัวว่าเป็นมืออาชีพก็ตาม จรรยาบรรณ และความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพก็เป็นสิ่งสำคัญในทุกวงการ สิ่งเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากการมีศีลธรรมทั้งสิ้น สำหรับนักการเมืองควรยึดถืออย่างเคร่งครัดเพราะสามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นเข้มแข็งความเชื่อมั่นของพรรคการเมือง และนักการเมือง ต่อประชาชนทั้งหลายว่าพรรคการเมืองและนักการเมืองจะซื่อตรงไม่คดโกง ไม่มีการคอร์รัปชัน เห็นแก่ประโยชน์บ้านเมืองประโยชน์ของประชาชนเป็นที่สำคัญ ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เกิดความรู้ ความเข้าใจในความต้องการของประชาชน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าควรประพฤติปฏิบัติต่อประชาชนอย่างไร ท่านพุทธทาสภิกขุจึงเห็นว่าการเมืองจะต้องอยู่ในระบบของศีลธรรมที่มีความสอดคล้องกับกฎธรรมชาตินักการเมืองตามมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุจึงหมายถึงคนที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความเมตตาและกรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ถือนุรักษ์เป็นเสมือนเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ท่านพุทธทาสภิกขุเรียกว่าแนวคิดการเมืองเช่นนี้ว่าเป็น “การเมืองระดับจิตวิญญาณ” เป็นการเมืองที่เกิดจากศีลธรรมไม่สามารถแยกออกจากธรรมได้ ระบบการเมืองควรสร้างความเป็นปรกติของมนุษย์ทุกหมู่เหล่าตลอดถึงมวลมนุษยชาติทั้งโลก

ส่วนเรื่องของศีลธรรมที่ว่าด้วยจิตใจ กับเรื่องของการเมืองที่มุ่งเน้นการจัดสรรผลประโยชน์ การพัฒนาวัตถุ ในการบริหารประเทศไม่ควรสุดโต่งไปในด้านใดด้านหนึ่ง ประเทศในระบบการเมืองที่เน้นการพัฒนาวัตถุมากเกินไปแม้จะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศ แต่มีปัญหาด้านศีลธรรมเกิดขึ้นมากมายทั้งในระบบการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย และการเมืองแบบสังคมนิยม ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยหากทุกคนมีสิทธิเสรีภาพมากจะเกิดความเห็นแก่ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เกิดการแย่งชิง เกิดทุนนิยมเสรี กอบโกยทรัพยากร เกิดความเลื่อมล้ำขึ้น กระตุ้นความอยากใ้มนุษย์มีโอกาสในการผิดศีลธรรมส่วนระบบการเมืองแบบสังคมนิยม แม้จะเน้นให้ความสำคัญในการใช้ทรัพยากรที่เท่าเทียมกันแต่การมุ่งเน้นรัฐหรือส่วนส่วนรวมอำนาจจึงตกอยู่กับรัฐกับผู้บริหารประเทศ ย่อมทำให้ศักยภาพของมนุษย์ในการพัฒนาแข่งขันลดลง ขาดเสรีภาพ และไม่สิทธิในการใช้ชีวิตตามปรารถนา ถูกกดขี่โดยรัฐ แต่อย่างไร

ผู้วิจารณ์เห็นว่าในการสุดโต่งเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับความมุ่งเน้นตามเป้าหมายของรัฐ หากใช้อำนาจรัฐถูกที่ ถูกเวลา ถูกบุคคล เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เพื่อสังคมที่เป็นสุข บางครั้งศีลธรรมอาจจะอยู่หลังบางเรื่องบางประเด็นแต่ในทัศนะท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่าเมื่อถึงที่สุดแล้วศีลธรรมย่อมเป็นสิ่งที่รัฐต้องมีเพื่อความชอบธรรมและความเป็นปกติแห่งรัฐตามธรรมชาตินั่นเอง

บทสรุปและคำแนะนำ

แนวคิดเรื่อง “ธัมมิกสังคมนิยม” เป็นสังคมในอุดมคติที่พึงปรารถนาของท่านพุทธทาสภิกขุที่ได้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติเพื่อให้แนวคิดระบบการเมืองที่ดังามเกิดขึ้นตามอุดมคติของท่านพุทธทาสภิกขุซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุเชื่อว่า ความอยากและ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหา

ในสังคม ดังนั้นต้องทำให้คนในสังคมมีศีลธรรมมีธรรมะควบคุมจิตใจเสียก่อน จึงจะเกิดการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของสังคมได้ สังคมนิยมดังกล่าวจึงจะต้องปฏิบัติตามหลักของศีลธรรมให้มีความสอดคล้องกับกฎธรรมชาติเรียกว่า “สังธรรม” โดยเฉพาะมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ จะดำรงชีวิตอยู่ได้ก็ต้องอาศัยการมีอยู่ของสิ่งอื่น ในกฎธรรมชาติย่อมเป็นอย่งนี้อยู่เสมอ เช่นแผ่นดินจะดำรงอยู่ได้อย่างไร หากไม่มีต้นไม้ และต้นไม้จะอยู่ได้อย่างไรหากไม่มีแผ่นดิน

ท่านพุทธทาสภิกขุยกตัวอย่างว่าสวนโมกขพลารามก็อยู่ไม่ได้หากไม่มีนกตัวเล็ก ๆ คอยจิกกินหนอนกินแมลงที่ทำลายต้นไม้เป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมนิยมของธรรมชาติสร้างให้สิ่งทั้งหลายรวมตัวกันไม่ได้แยกเป็นส่วนตัว การเห็นแก่ตัวโดยไม่เห็นแก่สังคมและไม่เห็นแก่สิ่งอื่นคือ ความผิดพลาดที่สร้างปัญหาในที่สุด ดังนั้นในการมีชีวิตของเราจึงมีการโยงใยเป็นระบบของการมีชีวิตของสิ่งอื่น และระบบของสิ่งอื่นก็เป็นการมีชีวิตของเราด้วย ความเป็นเรานั้นไม่มี มีแต่การเรียงตัวต่อ ๆ กันของกฎธรรมชาติ เมื่อบางสิ่งดับลงชีวิตเราก็ดับลงไปด้วย การมีชีวิตที่อยู่เหนือการเกิดดับคือการไม่ยึดถือว่ามีเรานั้นเอง

เนื้อหาในหนังสือธรรมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุได้ทำให้แนวคิดในวงการระบบเมืองมีความลึกซึ้งอย่างที่สุดด้วยบทที่กล่าวถึงการเห็นแก่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ในใจเราสอดคล้องกับการเห็นแก่ส่วนรวมโดยตรง ซึ่งตรงข้ามกับระบบการเมืองในปัจจุบันที่ไม่ได้มีความหมายเพื่อความปกติและการหลุดพ้น แต่เป็นการเพิ่มความรุนแรงในใจตนเองและเพิ่มความรุนแรงให้แก่ส่วนรวม ท่านพุทธทาสภิกขุจึงเสมือนเป็นผู้เสนอทฤษฎีการเมืองที่กลับด้านกับสวนทางกับระบบการเมืองของโลก สร้างแนวคิดการเมืองที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติสร้างให้เกิดความสงบทางจิตใจเป็นระบบการเมืองที่มีคุณภาพเริ่มต้นจากความปกติทางจิตใจของตนเองที่ไม่หวังกอบโกยทรัพยากรของส่วนรวมมาเป็นของตนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อเป็นเช่นนี้การเมืองก็สามารถประสานสอดคล้องทำให้ทุกชีวิตดำรงอยู่ได้ทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ

บรรณานุกรม

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2529). **พระศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2542). **ธรรมรัฐ - ธรรมราชา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระคุณเจ้า เมธีสุโร. (2532). **การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลดคิมทอง.

พุทธทาสภิกขุ. (2550). **พระราชากำลังเพื่อความชนะอย่างสูงสุดทุกชนิด**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา.

_____. (2518). **สังคมนิยมคัมภีร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร.

_____. (2548). **ธัมมิกสังคมนิยม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

_____. (2543). **โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

_____. (2546). **ธรรมะกับการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 2 . สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ.

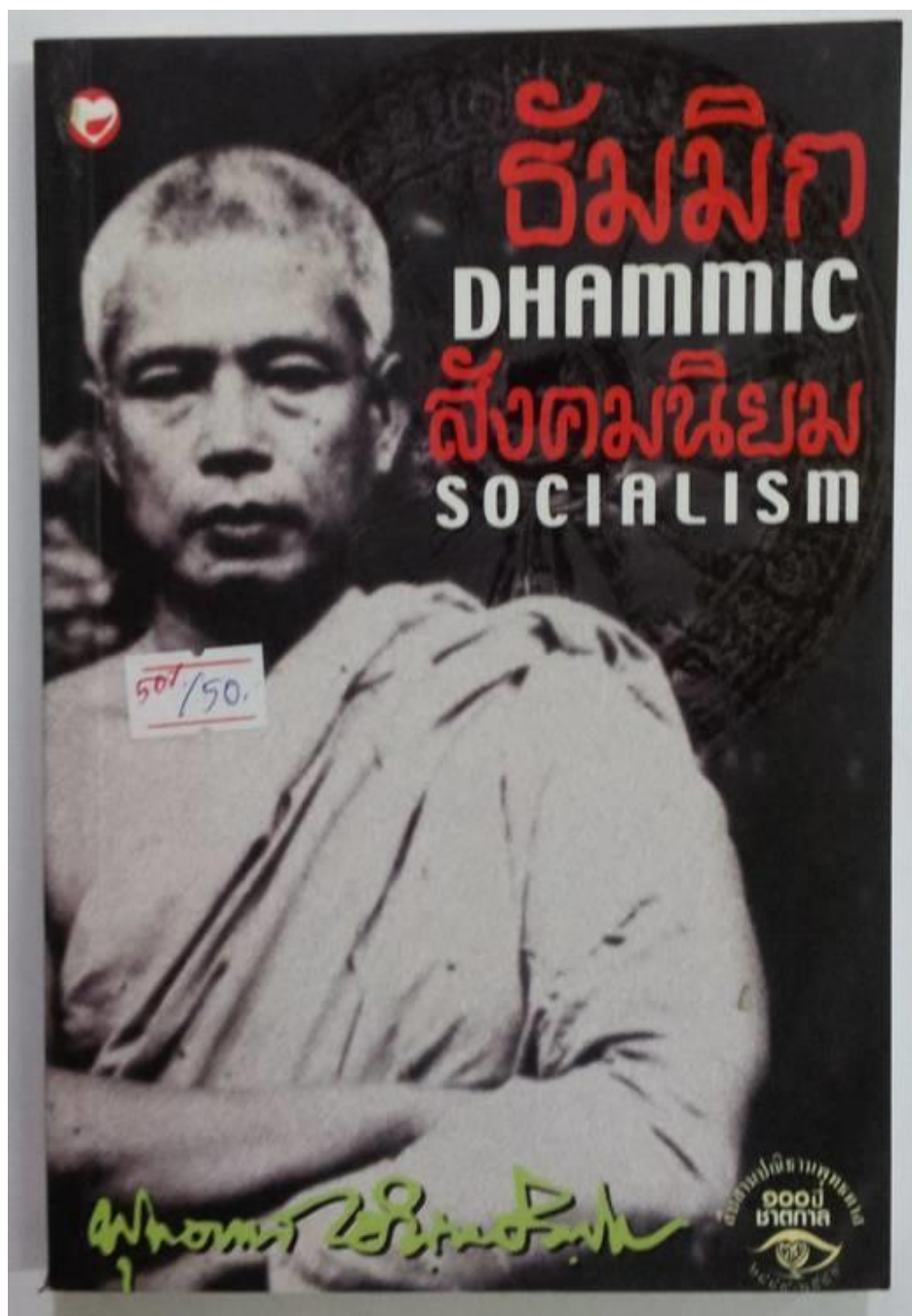
_____. (2526). **เทคนิคของการมีธรรมะ**. พิมพ์ครั้งที่ 2 . สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ.

_____. (2538). **ศีลธรรมกับมนุษย์โลก**. พิมพ์ครั้งที่ 2 . สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ.

_____. (2539). **การกลับมาแห่งศีลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2 . สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ.

วรทัศน์ วัชรวิสี. (2549). 60 ปีพระเจ้าอยู่หัวครองราชย์ 100 ปีพระพุทธศาสนาครองธรรม. กรุงเทพฯ :
เจริญการพิมพ์.

อรุณ เวชสุวรรณ. (2549). ท่านพุทธทาสบุคคลสำคัญของไทยและของโลก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อรุณ
วิทยา.

ปกหน้าของหนังสือเรื่อง “ธรรมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM”
จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สุภาพใจ บริษัท ตา ตา พับลิเคชั่น จำกัด

ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย Thai Children and Youths' Cost of Life

วาสนา พลแสน, รุ่งทิวา พลแสน

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Wassana Ponsan, Rungtiva ponsan

Chaiyaphum Rajabhat University

วันที่รับบทความ (Received) : 1 ตุลาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 พฤศจิกายน 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 พฤศจิกายน 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนขึ้นจากการศึกษา ค้นคว้าเอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผสมผสานกับการวิเคราะห์จากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการพัฒนาเด็กและเยาวชน 2) ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันของผู้คนในสังคม ซึ่งผลจากการศึกษา พบว่า ต้นทุนชีวิต เป็นปัจจัยสร้าง หรือปัจจัยเชิงบวกทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม ที่จะหล่อหลอมให้เด็กหรือเยาวชนคนหนึ่งเจริญเติบโต และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ นอกจากต้นทุนที่แต่ละคนจะมีติดตัวมาแต่กำเนิดแล้ว สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันหลักที่จะช่วยหล่อหลอมสร้างต้นทุนชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน ควบคู่ไปกับการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือความศรัทธา ของสังคมนั้น ๆ

การสร้างต้นทุนชีวิตที่แข็งแกร่ง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีแก่เด็กและเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน แม้จะต้องมีอุปสรรคต่าง ๆ นานา แต่ก็มีความต้องการจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้าง เพราะวัยเด็กและเยาวชน เป็นวัยที่เปราะบาง อาจถูกชักนำไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ได้ง่าย ดังนั้นทุกฝ่ายต้องจริงจังกับการสร้างต้นทุนชีวิตแก่เด็กและเยาวชนไทย ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมประเทศชาติ อย่างเข้าใจ และเข้าถึง เพื่อการพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ต้นทุนชีวิต, เด็กและเยาวชนไทย, การอยู่ร่วมกันในสังคม

Abstract

This article was composed from the study of different involved documents and concepts interweaved with the writer's direct experiences. It aimed to: 1) create the background knowledge and understanding in developing children and youths, 2) promote to establish knowledge and understanding among one another in societies. The study results revealed that the cost of life became the established factor or the positive factors in the mental, emotional and social factors that would embroider children or youths. But one has grown and could live in societies of each one with born cost of life, also the family and education became the main institutes

enabling to embroider and create the cost of life for children and youths with the appropriate establishment of thoughts, beliefs, values and adhesions in those societies.

Additionally, to strengthen the cost of life establishment for the good immunity for children and youths in the globalization age, it became the delicate point to consider. Though the point was encompassed with different difficulties, it still became the extreme needs to establish. It was because the childhood and youth age seemed to be fragile that might be induced to easily act in undesirable behaviors. As a result, every sector had to earnestly establish the cost of life for Thai children and youths from the social levels of family, community and nation with understanding and assessing for the sustainably national development.

Keywords : cost of life, Thai children and youths, living in societies

บทนำ

ต้นทุนชีวิต เป็นปัจจัยสร้าง หรือปัจจัยเชิงบวกทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม ที่จะหล่อหลอมให้เด็กคนหนึ่งเจริญเติบโต และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ อย่างเข้มแข็ง ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกและใกล้ชิดที่สุดในการที่จะสร้างต้นทุนชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ ผวนกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะหล่อหลอมสร้างต้นทุนชีวิตแก่เด็กและเยาวชน ให้เป็นต้นกล้าที่แข็งแรง และเจริญเติบโตงอกงามในสังคม ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21

หลักวิธีคิดของเด็กและเยาวชน เป็นสิ่งเปราะบางมาก เพราะการคิดของเด็กและเยาวชนสามารถที่จะนำไปสู่การกระทำหรือแสดงออกทางกายได้ทุกเมื่อ คนรุ่นใหม่ หรือคนในเจนเนอเรชันซี (Gen-C) เป็นกลุ่มคนที่จะมีการเชื่อมต่อในโลกไซเบอร์ หรือโลกโซเชียลตลอดเวลา ถ้าเด็กและเยาวชนไทยขาดสติปัญญา การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ อย่างรอบด้าน ขาดภูมิคุ้มกันที่ดีแล้ว อาจจะถูก ชักนำได้ง่าย

ต้นทุนชีวิต

“ต้นทุนชีวิต” มาจากคำว่า Developmental Assets ซึ่งหมายถึง ต้นทุนขั้นพื้นฐานที่มีผลต่อการพัฒนาด้านจิตใจ สังคม สติปัญญาให้คน ๆ หนึ่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งท่านให้รายละเอียดว่า พลังที่จะเป็นต้นทุนชีวิตนั้น มาจากหลายส่วน ได้แก่ พลังตัวเอง เป็นต้นทุนที่ติดมากับทุกคนตั้งแต่แรกเกิด ส่วนที่เหลือมาจากการหล่อหลอมของครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เคล็ดลับในการดูแลลูกคือให้ความรัก ความอบอุ่นและการสร้างความไว้วางใจ เพราะจะทำให้เด็กได้รับการดูแลที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นด้านโภชนาการ ปกป้องคุ้มครองให้เด็กได้รับความรัก ความปลอดภัย และ ทำกิจกรรมส่งเสริมให้กับเด็ก ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างพิมพ์เขียวของมนุษยชาติ (สุริยเดว ทรีปาตี, 2553 : 6) ต้นทุนชีวิต เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ใหญ่ต้องช่วยกันสร้าง อยากให้ลองเปรียบเทียบกับต้นไม้ว่าการที่พืชจะเจริญเติบโตเป็นต้นไม้ที่แข็งแรงได้นั้น ต้องอาศัยเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ ต้องอยู่ในดินที่เหมาะสม ต้องมีการปลูกด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับธรรมชาติของเมล็ดพันธุ์นั้น มีการดูแลพุ่มฟัก เอาใจใส่เพื่อให้มีการเจริญเติบโตที่ดี ขนาดต้นไม้ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่มี

อารมณ์ ยังต้องการสิ่งต่างๆ เหล่านี้ในการเติบโต เพราะฉะนั้น มนุษย์เราซึ่งมีทั้งอารมณ์ และความคิด จึงต้องการรักษาบางเรื่องที่ซับซ้อนกว่าต้นไม้ นี่คือการมาของการใช้คำว่า ต้นทุนชีวิต (สุริยเดว ทรีปาตี, 2553 : 6)

มนัสวี ศรีนนท์ (มนัสวี ศรีนนท์, 2560 : 3-4) สรุปเจเนอเรชันไว้ 5 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 ซิลেন্টเจเนอเรชัน (Silent generation) หมายถึง คนที่เกิดในช่วง พ.ศ. 2468-2488 ประชากรรุ่นนี้จะมี ไม่มากเท่ารุ่นอื่น ๆ เพราะเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 พอดี และหลังจากนั้นก็เข้าสู่ ยุคเศรษฐกิจตกต่ำ ดังนั้น ผู้คนจึงมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ยากลำบากต้องทำงานหนักในโรงงานหามรุ่งหามค่ำ คนรุ่นนี้จึงมีความเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนมาก

กลุ่มที่ 2 เจเนอเรชันบี (Baby Boomer Generation) หรือ “Gen-B” ซึ่งเป็นคนสูงอายุในปัจจุบัน (พ.ศ. 2489-2507) คนกลุ่มนี้เป็นผลผลิตหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่แต่ละประเทศ ต้องการเร่งผลิตประชากรเพื่อมาพัฒนาประเทศที่บอบช้ำ โดย เขาได้รับรู้ถึงความลำบากของพ่อแม่ความแร้นแค้นทางเศรษฐกิจ ภาวะวุ่นวายต่าง ๆ ทำให้มีความอดทนสูง สู้งาน ชอบทำงานและ ประสบความสำเร็จด้วยตัวเอง เนื่องจากมีประชากรจำนวนมาก ที่เกิดในช่วงเดียวกัน ทำให้มีการแข่งขันสูง นอกจากนี้ คนเจนบี ยังยึดระบบชนชั้น เคร่งครัดขนบประเพณี ในการทำงาน เนื่องด้วยสมัยก่อนเทคโนโลยียังไม่ทันสมัยและแพร่หลาย ทำให้องค์ความรู้ตกอยู่กับ ชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครอง ฉะนั้น เขาจึงเชื่อมั่นและรับฟังคำสั่ง จากผู้นำหรือหัวหน้างานที่มีองค์ความรู้มากกว่า ขณะเดียวกัน คนยุคนี้อาศัยชีวิตเรียบง่าย เป็นคนเก็บออมมากกว่าใช้เป็นพวกอนุรักษ์นิยม

กลุ่มที่ 3 เจเนอเรชันเอ็กซ์ (Generation X) หรือ เรียกสั้นๆ ว่า “Gen-X” ซึ่งเป็นคนวัยทำงานใน ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2508-2522) เป็นผลกระทบจากการผลิตประชากรล้นจนต้อง คุมกำเนิด ขณะเดียวกัน เทคโนโลยีเริ่มทันสมัยและแพร่หลาย ขึ้น และเริ่มมีตัวเลือกมากขึ้น ทำให้คนกลุ่มนี้เริ่มมีความอดทนน้อยลง มักจะตั้งคำถามว่าทำไมชีวิตต้องทน ในเมื่อมีโอกาสและ ตัวเลือกมากขึ้น คนเจนนี้ยังทำงานด้วยตัวเองยึดระบบชนชั้น น้อยลง เก็บออมและใช้เท่าที่มีเลือกทำงานที่ชอบ รักอิสระและมีความคิดสร้างสรรค์แหวกกรอบ เป็นตัวของตัวเองสูง

กลุ่มที่ 4 เจเนอเรชันวาย (Generation Y) หรือ “Gen-Y” ซึ่งเป็นคนวัยตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนปลายถึงเริ่ม ทำงานใหม่ (พ.ศ.2523-2540) คนกลุ่มนี้เกิดมาพร้อมเทคโนโลยี ทันสมัยและแพร่หลาย รวมทั้งองค์ความรู้ ทำให้ความอดทนเริ่มน้อยลง สมาธิสั้นขึ้น ชอบ Copy-Paste และเปลี่ยนงานบ่อย คนเจนนี้ต้องการความชัดเจนในการทำงาน ไม่ชอบชนชั้น ซึ่งตรงนี้หมายถึงการทำงานและใช้ชีวิต โดยเด็กยุคนี้ชอบการทำงานเป็นทีม ชอบทำงานร่วมกันมากกว่าฟังคำสั่ง จากหัวหน้างานหรือผู้นำอย่างเดียวและไม่ชอบ การบังคับบัญชาจากผู้บังคับบัญชา

กลุ่มที่ 5 เจเนอเรชันแซด (Generation Z) หรือ “Gen-Z” (พ.ศ. 2540 ขึ้นไป) ซึ่งเป็นคนกลุ่มวัยตั้งแต่แรกเกิดถึงมัธยมศึกษาตอนต้น คนกลุ่มนี้เกิดมาด้วยการเลี้ยงดู ที่เพียบพร้อม เทคโนโลยี ทันสมัย เรียนรู้การดำเนินชีวิตในสังคมดิจิทัล การติดต่อสื่อสารไร้สาย รวมถึง องค์ความรู้ เพียงกระดิกนิ้วก็ได้สิ่งที่ต้องการและมีตัวเลือกมาก ทำให้คนกลุ่มนี้มักทำในสิ่งที่ชอบ ชอบความสะดวกสบาย ไม่ชอบพิธีการและสามารถทำอะไรหลาย ๆ อย่างได้ในคราวเดียวกัน เด็กกลุ่มนี้จะได้เห็นภาพที่พ่อแม่และแม่ต้องออกไปทำงานทั้งคู่ ต่างจากรุ่นก่อน ๆ ที่อาจจะจะมีพ่อออกไปทำงานคนเดียว ด้วยเหตุผลนี้ เด็ก Gen-Z หลาย ๆ คนจึงได้รับการเลี้ยงดูจากคนอื่นมากกว่าพ่อแม่ของตัวเอง

เจเนอเรชัน ซี (Generation C) นอกจากการแบ่งคนเป็นเจเนอเรชัน 5 กลุ่ม ดังกล่าวแล้ว ปัจจุบันนี้ยังมีคำนิยามเพิ่มขึ้นมาอีก 1 กลุ่ม คือ กลุ่ม “Gen-C” เป็นคำใหม่ที่ Google และ Nielsen

ซึ่งเป็นบริษัทดำเนินธุรกิจทางด้านให้บริการสำรวจวิจัยทางธุรกิจสังคมและเศรษฐกิจ บัญญัติ ใช้สำหรับเรียกกลุ่มคนยุคใหม่ที่ไม่ได้แบ่งตามช่วง พ.ศ.เกิด แต่นิยมตามอัตราความกระตือรือร้นของการเป็นคนในยุคดิจิทัล โดยเรียกพวกเขาว่า คน “เจน-ซี” (Gen-C) โดยเป็นการรวมกลุ่มประชากรใน “Gen Y” และ “Gen Z” เข้าด้วยกัน เรียกว่า “Generation C” ซึ่ง C ตัวนี้ย่อมาจากคำว่า “Connectedness”

คุณลักษณะคน Gen-C ที่เห็นเด่นชัดมาก ๆ คือ จะมีการเชื่อมต่อ อุปกรณ์ข้อมูล ข่าวสารที่ได้รับรู้มาในโลกโซเชียล พร้อมจะแชร์ต่อทุกเมื่อ ติดตามดูคลิปในยูทูบมากกว่านั่งดูโทรทัศน์ พฤติกรรมของคนกลุ่ม Generation C จะถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีเป็นส่วนใหญ่ มี Internet เป็นที่พึ่งเหมือนกับโลกโซเชียล กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของตัวเองไปแล้ว และคนกลุ่มนี้ก็ยังกลายมาเป็นผู้ขับเคลื่อนวัฒนธรรมใหม่ ๆ (<https://highlight.kapook.com>, 2556)

ผู้คนต่างเจนเนอเรชันจะอยู่ร่วมกันเพื่อให้สังคมสงบสุขอย่างไร

จะเห็นได้ว่า เมื่อมนุษย์เกิดมาแต่ละคนต่างก็มีต้นทุนชีวิตเบื้องต้นของตนเองอยู่บ้างแล้ว ส่วนต้นทุนจากสิ่งแวดล้อม บริบททางสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนวิทยาการ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของแต่ละยุคสมัยตามห้วงเวลาของแต่ละเจนเนอเรชัน จะหล่อหลอมให้ผู้คนในยุคนั้น ๆ มีความคิด ความเชื่อ อันจะนำไปสู่การกระทำที่แตกต่างกัน แม้แต่ในครอบครัวเดียวกันก็ยังมีแตกต่างระหว่างวัย ซึ่งก็มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่แตกต่างกัน และแน่นอนสังคมในระดับชุมชน หรือระดับประเทศ ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้คนจะมี ความแตกต่างกัน มีคนหลายเจนเนอเรชันอยู่ในสังคมเดียวกัน บางครั้งพูดเรื่องเดียวกันแต่พูดกันคนละภาษา คนละเป้าหมาย ดังนั้นการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลป์ ใช้ทั้งหลักนิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นความละเอียดอ่อน หากเข้าไม่ถึงธรรมชาติข้อนี้ อาจส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้ เราจะบริหารจัดการเพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย ให้สามารถเข้าใจ เข้าถึงซึ่งกันและกันในแต่ละระดับของหน่วยสังคมอย่างไร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานรากเหง้าวัฒนธรรมไทยที่เข้มแข็ง

ตัวผู้เขียนเองเป็นคนในยุคนเจนเนอเรชันบี หรือ “Gen-B” ท่านผู้อ่านบางท่านที่อยู่ในเจนเนอเรชันบี เหมือนผู้เขียนก็จะเข้าใจดีว่า คนรุ่นเราเนี่ย เจริญเติบโต มาท่ามกลางความลำบาก มีความอดทน อดกลั้นสูง สู้งานหนักเอาเบาสู้ เห็นคุณค่าของทรัพยากร ชอบทำงานและ ภาคภูมิใจในความสำเร็จด้วยตัวเอง มีความเคารพในความอาวุโส ทั้งอาวุโสอายุ และอาวุโสตำแหน่งงาน รู้กาลเทศะที่เหมาะสมว่าสถานการณ์ใดควรให้เกียรติหรือเคารพกันในฐานะใด แต่คน Gen -B นี้ยังอ่อนด้อยด้านเทคโนโลยี แต่เมื่อคน Gen -B ต้องมาดูแล และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน หรือมาปกครองผู้คนใน Gen-X Gen-Y Gen-Z และ Gen-C จะใช้ศาสตร์ หรือ ศิลปะ อย่างไร จึงจะสามารถอยู่ร่วมกัน หรือทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยความแตกต่างระหว่างวัย หรือ ความต่างในเจนเนอเรชันไม่เป็นอุปสรรคของการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นคำถามที่ท้าทาย และน่าศึกษาอย่างยิ่ง

ในการเขียนบทความครั้งนี้ ผู้เขียนจะขออนุญาตใช้คำว่า “ผู้ใหญ่” แทนผู้คนใน Gen-B และใช้คำว่า “เด็กและเยาวชน” แทนผู้คนใน Gen-X Gen-Y Gen-Z และกลุ่ม Gen-C ซึ่งเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่โดยภาพรวมทั่วไปนั้น ผู้เขียนตั้งข้อสังเกต จากประสบการณ์ตรงของชีวิตที่เคยประสบการณืมา สรุปคุณลักษณะที่เด่นชัด ที่สังเกตได้ ดังนี้ รักอิสระ มีความคิดนอกกรอบ คิดเร็วทำเร็ว แต่ขาดความรอบคอบ ชอบเสรีภาพ แต่ขาดความระมัดระวังว่าการใช้เสรีภาพของตนเองนั้นจะไปละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือไม่ ชอบทำงานเป็นทีมเป็นหมู่คณะ รักเพื่อนพ้อง แต่ยังขาดการคิด

วิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณด้วยตนเอง ชอบการแสดงออก มีความมั่นใจในตนเองสูง แต่อาจมองข้ามความคิดเห็นของคนอื่นที่เห็นต่างกับตัวเองอย่างมีเหตุผล มีความมุ่งมั่น ขยัน ชอบทำกิจกรรม หรือศึกษาในสิ่งที่ตนเองชอบโดย ตั้งเป้าหมายสูง แต่อาจลืมนึกถึงความผิดหวัง เชื้อมั่น ศรัทธา คนเก่งที่เห็นเพียงภายนอกยกย่องเป็น Idol แต่อาจมองข้ามความดีงามเนื้อแท้ภายใน ชอบความสะดวกสบาย ใช้เทคโนโลยี สื่อโซเชียลเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิต แต่ขาดความอดทน ไม่สู้งาน แก้ปัญหาหรือบริหารจัดการท่ามกลางความขาดแคลนไม่ค่อยเป็น ชอบเรียกร้องโยยหาสิทธิความชอบธรรมให้ตนเองหรือสังคม แต่ขาดความตระหนักในหน้าที่ของตนเองหรือ หน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อสังคม ทั้งหมดทั้งมวลนี้ไม่ใช่ความผิดของคนรุ่นใหม่ เพราะเขาถูกหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมในสังคม โลกยุคปัจจุบันให้เป็นเช่นนั้น และก็ไม่ใช่ความผิดของ ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นคนรุ่นเก่า ที่จะมองเห็นต่างหรือรู้สึกอึดอัดขัดหูขัดตาในการกระทำของคนรุ่นใหม่ เพราะคนรุ่นเก่าก็ผ่านการหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมในสังคมยุคสมัยของเขาเช่นกัน แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า เราจะเดินทางสายกลาง (มีชัยมาปฏิบัติ) ตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมของคนต่างเจนเนอเรชัน เกิดความสงบสุข อย่างไร

ผู้เขียนคิดว่า ความแตกต่างในช่วงวัย หรือความแตกต่างใน Generation ตามทฤษฎีเชิงจิตวิทยา ดังกล่าวนั้น เป็นเพียงกลุ่มพฤติกรรมส่วนหนึ่งที่พบเห็นในแต่ละยุคสมัยของช่วงวัย ว่ามีแนวโน้มของกลุ่มพฤติกรรมส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะนั้น ตามบริบทของสิ่งแวดล้อมในสังคมโลก แต่คงไม่ใช่สูตรสำเร็จเป็น กฎตายตัวที่จะไปกำหนดพฤติกรรมของคนทั้งหมดร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าต้องเป็นอย่างนั้น หรือเป็นอย่างนี้ เราไม่ควรนำความแตกต่างของ Generation มาเป็นกำแพงสร้างช่องว่างระหว่างวัย โดยธรรมชาติของสังคมมนุษย์แล้ว สิ่งเจริญก้าวหน้าล้ำยุคในโลกปัจจุบัน ก็ล้วนมีจุดเริ่มต้นจากการสร้าง และสั่งสมผลงานของมวลมนุษยชาติในอดีตทั้งสิ้น ที่มีการพัฒนาการมาเรื่อยๆ ตามยุคสมัย ดังคำกล่าวที่ผู้ใหญ่มักสอนลูกหลานเสมอว่า “ผู้ใหญ่ อาบน้ำร้อนมาก่อน” หมายถึง ผู้ใหญ่ท่านผ่านโลก ผ่านการเรียนรู้ ผ่านการพัฒนาผ่านการแก้ปัญหา ผ่านการใช้ทักษะชีวิตมาก่อน ซึ่งหมายถึงท่านมีประสบการณ์ตรงมาก่อน นั่นเอง แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้ใหญ่จะทำอะไรถูกต้องไปเสียทุกอย่าง ก็ไม่ใช่ ไม่เช่นนั้นคงไม่มีคำกล่าวที่ว่า “ผิดเป็นครู” หมายถึง ให้ความผิดพลาด หรือสิ่งที่ไม่ถูกต้องนั้น เป็นบทเรียน อย่าให้ความผิดพลาดลักษณะเดิมเกิดขึ้นอีกนั่นเอง ผู้เขียนมานั่งคิดวิเคราะห์ ถึงสถานการณ์ปัจจุบัน ที่มีการชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองของกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นบรรยากาศที่เครียด ไม่มีใครอยากให้บรรยากาศเช่นนี้เกิดขึ้นกับบ้านเมืองของเรา จึงเกิดคำถามในใจตัวเองว่า เด็กและเยาวชน เขาไปเอาแบบอย่างมาจากต่างประเทศใช่ไหม แต่เมื่อเหลียวหลังมองย้อนประวัติศาสตร์การเมืองไทยของเรา ก็พบว่า ผู้ใหญ่ก็เคยทำอย่างนี้มาก่อนเหมือนกัน เพียงแต่รูปแบบหรือวิธีการ รายละเอียด หรือเป้าหมายของการเรียกร้องอาจจะมีข้อแตกต่างกันบ้าง ทำให้ชวนนึกถึงคำสอนของ ผู้ใหญ่ ครู อาจารย์ ของเราที่ท่านเคยบอกว่า “แบบอย่างที่ดี มีค่ากว่า คำสอน” หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีนั้น ย่อมประเสริฐกว่า เพราะมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธามากกว่าแค่เพียงคำพูดที่สอน จึงเชื่อว่าการจะสร้างต้นทุนชีวิตที่ดีแก่เด็กและเยาวชนไทยของเรานั้น ผู้ใหญ่ต้องประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนนั่นเอง

สากลยอมรับ ว่าประชาธิปไตย จะช่วยให้สังคมพัฒนา และการที่ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ ภายใต้กฎหมาย โดยตระหนักถึงสิทธิ และหน้าที่ ของตนเองต่อผู้อื่น ต่อสังคม จะส่งผลให้สังคมมีความสงบสุข ดังนั้น ต้นทุนชีวิตที่ดีอย่างหนึ่งที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชน คือการนำวิถี

ประชาธิปไตยมาใช้อย่างถูกต้อง ซึ่งสถาบันการศึกษา ทุกระดับควรมีบทบาทอย่างมากต่อการปลูกฝังประชาธิปไตยให้กับเด็ก เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษาให้ได้รับการปลูกฝังจากการเรียนในบทเรียน กระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมต่าง ๆ เชื่อมโยงแนวคิดทางการศึกษาแบบปฏิบัตินิยม (Progressivism) ของ จอร์น ดิวอี้ นักการศึกษาที่มีชื่อเสียงที่เน้นหลักการและแนวคิดสติปัญญา เน้นการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing) (เพ็ญญา กุลนภาดล, 2562 : 11) ขณะเดียวกัน มีผู้สรุปคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ (ปริญญ เทวานฤมิตรกุล, 2555) ซึ่งเราควรสร้างต้นทุนชีวิต ให้เด็กและเยาวชนไทยของเรา ให้มีคุณลักษณะดังกล่าว ดังนี้

1. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ หมายความว่า ประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอิสระสูงสุดในประเทศ ประชาชนจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เป็นเจ้าของชีวิตและมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิ เสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพ คือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นไท คือเป็นอิสระชนที่พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบตนเองได้ และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือระบบอุปถัมภ์ของผู้ใด

2. เห็นคนเท่าเทียมกัน หมายความว่า ประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่อำนาจอิสระสูงสุดในประเทศเป็นของประชาชน ดังนั้น ไม่ว่าประชาชนจะแตกต่างกันอย่างไร ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ “พลเมือง” จึงต้องเคารพในหลักของความเสมอภาคและจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนเป็นแนวระนาบ (horizontal) เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่น ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึงพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียม

3. ยอมรับความแตกต่าง หมายความว่า ประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีเสรีภาพ ระบอบประชาธิปไตย จึงให้เสรีภาพและยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือ ความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับ และเคารพในความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นต่างไปจากตนเอง

4. เคารพสิทธิผู้อื่น หมายความว่า ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ จึงมีสิทธิ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดเห็นของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใดย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิที่ละเมิดสิทธิผู้อื่นประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือ มีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ไปละเมิดสิทธิผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิผู้อื่น

5. รับผิดชอบต่อสังคม หมายความว่า ประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครองตามอำเภอใจ หรือใครอยากจะทำอะไรก็ทำโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ดังนั้น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย ยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย โดยเหตุที่สังคมหรือประเทศชาติมีได้ดีขึ้นหรือแย่ลงโดยตัวเอง หากสังคมจะดีขึ้นก็ด้วยการกระทำของคนในสังคม

6. เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม หมายความว่า ประชาธิปไตยคือการปกครองโดยประชาชน โดยใช้กติกาหรือกฎหมายที่มาจากประชาชน หรือผู้แทนประชาชน ระบอบ

ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมี “พลเมือง” ที่เข้าใจหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามสมควร ทั้งในเรื่องหลักประชาธิปไตยหรือการปกครองโดยประชาชน และหลักนิติรัฐ หรือการปกครองโดยกฎหมาย ถ้ามีความขัดแย้งก็เคารพกติกาและใช้วิถีทางประชาธิปไตยในการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

วิธีการหลายช่องว่างเพื่อสร้างความเข้าใจในคนแต่ละ Gen

เมื่อเข้าใจแล้วว่าคนในแต่ละยุคมีค่านิยมในชีวิตอย่างไร ก็สามารถก้าวข้ามความต่างเพื่อเข้าหากันได้ง่าย ๆ ด้วย 3 ขั้นตอน (<https://www.posttoday.com/life/healthy> : 2562) คือ

1. **เข้าใจถึงความแตกต่าง** ยอมรับว่าคนเราถูกหล่อหลอมมาไม่เหมือนกัน คนที่มีความเชื่อหรือทัศนคติต่อชีวิตไม่เหมือนเรา เราไม่ใช่คนไม่ดีเสมอไป
2. **ชื่นชมจุดดี** แทนที่จะต่อต้าน ให้เราลองมองหาจุดเด่นของคนในแต่ละกลุ่มให้พบ
3. **บริหารจัดการกับความแตกต่าง** เปลี่ยนวิธีการสื่อสารให้เข้าถึงคนแต่ละกลุ่มที่เราต้องทำงานด้วยยุทธวิธีในการทำงานกับคนต่าง Gen ให้มีความสุข

3.1 ทำงานกับกลุ่ม Baby Boom จงแสดงความนับถือ รับฟัง และเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Baby Boom แล้วพยายามปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ว่าเราจะเก่งกาจแค่ไหนหรือจะประสบความสำเร็จเพียงใดก็ยังคงต้องเรียนรู้อยู่เสมอ อย่าแสดงออกว่าการทำงานหนักคือการถูกเอาเปรียบ เพราะ Baby Boom ให้ความสำคัญต่อหลักการทำงาน ยึดถือวัฒนธรรมองค์กร และเห็นคุณค่าต่อการทำงานอย่างทุ่มเท หากต้องทำงานในองค์กรใหญ่ ๆ ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ซึ่งบริหารงานโดย Baby Boom ควรพยายามเรียนรู้วัฒนธรรมองค์กรเสียก่อนว่ามีการเจริญเติบโตมาอย่างไร ก่อนที่จะเสนอความคิดริเริ่มเพื่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ แก่ Baby Boom

3.2 ทำงานกับกลุ่ม Gen-X ต้องพูดให้กระชับ ชัดเจน และไม่อ้อมค้อม เพราะ Gen-X ชอบความตรงไปตรงมา เราสามารถใช้ Email กลับคนกลุ่มนี้ได้ หากสามารถสื่อสารได้ใจความและตรงเป้าหมาย หากเป็นเรื่องใหญ่จริง ๆ ควรพูดต่อหน้า เพราะ Gen-X ไม่ชอบถูกบงการ ผู้ใหญ่แค่ให้นโยบายกว้าง ๆ เปิดโอกาสให้เขาได้แก้ปัญหาเองจะดีที่สุด ส่วน Baby Boom ควรลดความคาดหวังต่อ Gen-X ในการทำงานหนักอย่างหนักโดยไม่มีวันหยุด หรือก้าวไปอย่างช้า ๆ อย่างรุ่มร่าม เพราะ Gen-X ต้องการชีวิตที่สมดุล ไม่ชอบ การอยู่ติดที่

3.3 ทำงานกับกลุ่ม Gen-Y หรือ Millennium ลองท้าทายพวกเขาด้วยภารกิจใหม่ ๆ Millennium จะชอบความเป็นคนสำคัญ การเพิ่มความรับผิดชอบ เหมือนการให้คำชม จงเปิดโอกาสให้ Millennium ได้แสดงความคิดเห็นของเขา เห็นพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งในทีม ผู้ใหญ่ที่ยอมรับความคิดเห็นเขาก็จะได้รับการยอมรับจากพวกเขาเช่นกัน Millennium ชอบให้เราแสดงออกต่อสิ่งที่พวกเขาทำทุกขณะจิต เพราะความรู้สึกและความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน มีผลต่อพวกเขามาก

3.4 ทำงานกับกลุ่ม Gen-Z จงให้เกียรติพวกเขาก่อนเสมอในฐานะที่พวกเขาน่าจะฉลาดกว่าเรา เพราะพวกเขาเติบโตมากับยุคอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงตั้งแต่เด็ก ส่วนปรัชญาที่เหมาะสมกับการทำงานของพวกเขาคือ Work-Life Balance ไม่ชอบสไตล์การทำงานแบบคนรุ่นเก่าที่นาเบื่อ และเพื่อป้องกันการสูญเสียความคิดและไอเดียของคน Gen Z ดาวรุ่งดวงใหม่ เราควรใช้ระบบการฝึกอบรมพนักงานที่ได้มาตรฐาน ใช้เทคโนโลยีปรับปรุงให้องค์กรมีความทันสมัยเพื่อดึงดูดพวกเขาให้มาทำงาน สุดท้ายคือการให้โอกาสพวกเขาในการแสดงความสามารถอย่างเต็มที่และส่งเสริมให้พวกเขาได้แสดงบทบาทที่สำคัญมากยิ่งขึ้นอยู่เสมอ

บทสรุป

ต้นทุนชีวิต คือ ปัจจัยสร้าง หรือปัจจัยเชิงบวกทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม ที่จะหล่อหลอม ให้เด็กคนหนึ่งเจริญเติบโต และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันหลักในการสร้างหรือหล่อหลอมเด็กและเยาวชน

มนุษย์เกิดมาร่วมในสังคมย่อมมีความแตกต่างอย่างหลากหลาย ด้วยอิทธิพลของบริบท แวดล้อมทางสังคม ในแต่ละยุคสมัย การสร้างต้นทุนชีวิตที่ดีแก่เด็กและเยาวชนไทย เริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การเลี้ยงดู ใส่ใจด้วยความรักความอบอุ่น การหล่อหลอมหลักคิด ที่ถูกต้อง ดีงาม ตามครรลองของวิถีประชาธิปไตยแบบสากลแต่อยู่บนพื้นฐานรากเหง้าวัฒนธรรมไทย สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคน สติปัญญา อารมณ์ สังคม ของเด็กและเยาวชน ด้วยกระบวนการเชิงระบบที่เหมาะสม รู้เท่าทันสังคมโลก บนพื้นฐานความเป็นสังคมไทย

องค์ความรู้ใหม่

1. หลักปฏิบัติตามทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) จะส่งเสริมให้ คนรุ่นเก่า กับคนรุ่นใหม่ ที่ Generation แตกต่างกัน สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเข้าใจซึ่งกันและกันได้ โดยการเติมเต็มให้ กันและกัน
2. ผู้ใหญ่ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี จะเป็นการสร้างต้นทุนชีวิต และ ภูมิคุ้มกันที่ดี ให้แก่เด็กและเยาวชน

บรรณานุกรม

- กระปุกดอทคอม. (2556). คน 8 เจเนอเรชัน คุณ อยู่กลุ่มไหนนะ?. สืบค้นจาก <https://highlight.kapook.com>.
- เพ็ญญา กลิ่นภาดล. (2562). “ประชาธิปไตยในสถาบันการศึกษา” ใน เอกสารการสอนชุด วิชาการแนะแนวกับคุณภาพชีวิต หน่วยที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 3, นนทบุรี: สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โพสทูเดย์. (2562). เข้าใจความต่างคน 4 เจเนอเรชั่น ทลายช่องว่างเพื่อการทำงานที่แฮปปี้. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/life/healthy>.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). “พลเมืองศึกษา (Civic Education) : พัฒนาการเมืองไทยโดย สร้างประชาธิปไตยที่ “คน” อ้างถึงใน เอกสารการเรียนรู้: เอกสารการเรียนรู้ : การ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมด้านการป้องกันการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช. ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- มนัสวี ศรีนันท. (2560). ทฤษฎีเจเนอเรชันกับกรอบวิธีคิด Theory of Generation and Cognitive Framework. วารสารมหิดล 12 (เมษายน-มิถุนายน): 3-4.

การปฏิบัติหลักวัตรบท 7 ในพระพุทธศาสนาเพื่อบังเกิดเป็นพระอินทร์ The Practice of Watabot 7 in Buddhism for Born as Indra

พระครูสุตภทธรธรรม

Phra Suthaphatharatham

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Chaiyaphum Buddhist College

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วันที่รับบทความ (Received) : 13 ตุลาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 พฤศจิกายน 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 27 พฤศจิกายน 2562

บทคัดย่อ

การปฏิบัติหลักวัตรบท 7 ในพระพุทธศาสนาเพื่อบังเกิดเป็นพระอินทร์ การปฏิบัติธรรมนั้นย่อมส่งผลถึงภาวะอันควรที่จะเป็นไปได้ในอนาคต เพราะได้สั่งสมคุณงามความดี และยึดหลักปฏิบัติอย่างถูกต้อง เมื่อผู้ใดก็ตามปรารถนาที่จะเป็นเทวดาพระอินทร์ ก็สามารถปฏิบัติหลักวัตรบท 7 ประการ คือ (1) เลี้ยงดูบิดามารดา โดยปฏิบัติเพื่อให้สมกับท่านเลี้ยงเรามา (2) การประพฤติตนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ มีการแสดงออกด้วยความเคารพและเชื่อฟัง (3) การเจรจาถ้อยคำอ่อนหวาน ต้องพูดด้วยความอ่อนน้อมไพเราะ (4) ความเป็นผู้ไม่ตระหนี่ เสียสละทรัพย์สินอันมีค่าเพื่อประโยชน์สุขส่วนร่วม (5) มีวาจาสัตย์ ต้องมีสัจจะในการพูดแล้วปฏิบัติตามคำพูดของตนเองอย่างจริงจัง และ เป็นคนไม่โกรธ สามารถยับยั้งอารมณ์ที่เกิดภายในของตนเองเพื่อการลดความฟุ้งซ่าน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในโลกมนุษย์ก็สามารถปฏิบัติได้ เมื่อมีความตั้งใจและสร้างคุณงามความดีเพื่อให้เกิดเป็นบารมีแก่ตนเอง ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ปรารถนาที่จะเข้าถึงซึ่งเทวดาพระอินทร์ และย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน

คำสำคัญ: การปฏิบัติ, หลักวัตรบท 7 , พระอินทร์

Abstract

The practice of Watabot 7 in Buddhist for Born as Indra, when the practice of affecting the condition that should be possible in the future. Because he has accumulated virtue. And adhere to the correct practice. When anyone wishes to be an Indra angel. Can practice the Watabot 7, include (1) Raising parents By acting in accordance with His Highness, raising me (2) Conducting humble behavior towards the elders There is expression with respect and obedience. (3) Negotiation. Must speak modestly. (4) Being non-greedy. Sacrificing valuable assets for the benefit of shared happiness. (5) Having faithful words must be truthful in speaking and act seriously in one's own words. And was not angry Able to restrain your own inner

emotions for reducing distractions which people in the human world can practice when there is intention and create virtue in order to become a self-deed Naturally useful to those who desire to access Indra And live happily in the present.

Keywords: The Practice, Watabot 7, Indra

บทนำ

คัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธองค์ได้ตอบปัญหาเทวดาว่าเป็นหนึ่งในพุทธกิจประจำวันตั้งแต่เช้าจนถึงตอนใกล้รุ่งของวันใหม่ (รังษิสุทนต์, 2549 : 35) ก็แสดงให้เห็นว่าเทวดามีอยู่จริงนอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังได้เทศนาธรรมว่าด้วยเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของเทวดา ได้แก่ “เทวธรรม” ซึ่งปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกมีใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทวดาเหล่านั้นมีเป็นจำนวนมาก ได้เข้าเฝ้าพร้อมกราบไหว้เราแล้วลุกยืนขึ้นอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทวดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกชนับแต่นี้เป็นต้นไป 91 กับพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้เป็นกษัตริย์โดยพระชาติได้เสด็จอุบัติในชาติตติยสกุล เป็นโกณฑัญญะโดยพระโคตร พระชนมายุประมาณแปดหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้แควฝอยแล้ว เราตถาคตได้เทศนาธรรมโปรดหมู่เทวดาเหล่านั้นว่า “บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ ตั้งมั่นอยู่ในสุกกธรรม (กุศลธรรม) เป็นผู้สงบระงับ เป็นคนดีงาม ท่านเรียกว่า ผู้มีเทวธรรมในโลก” (ขุ.ชา.(ไทย) 27/6/3.) ในประวัติพระพุทธศาสนา นับได้ว่า พระอินทร์มีบทบาทมากกว่าเทวดาองค์อื่น จะถือว่าเป็นเทวดาที่มีความสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนาก็ได้ เมื่อใดที่พุทธบริษัทมีความเดือดร้อน เมื่อนั้นพระอินทร์จะทรงรู้สึกไม่สบายพระทัย มีคำบรรยายว่า อาสนะของพระองค์แสดงอาการร้อน พระองค์จึงต้องเสด็จมาช่วยเหลือระงับความไม่สงบร่มเย็นนั้น พร้อมกับพิทักษ์รักษาคัมภีร์ ส่งเสริมผู้คนเหล่านั้นให้ได้รับผลแห่งคุณงามความดีมีเรื่องราวในคัมภีร์หลายแห่งบรรยายว่าพระอินทร์มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธเจ้า ทรงช่วยเหลือมาตั้งแต่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญบารมีในพระชาติต่าง ๆ จนถึงพระชาติสุดท้าย ในพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนกระทั่งปรินิพพาน พระอินทร์ทรงอนุเคราะห์พระสงฆ์บุคคลผู้ปฏิบัติธรรม ทรงเป็นที่พึ่งของเทวดาในการตอบปัญหา นอกจากนี้บทบาทในการช่วยเหลือของพระอินทร์มิได้จำกัดอยู่แต่ในมวลมนุษย์เท่านั้น ยังแผ่ไปถึงสัตว์ดิรัจฉานอีกด้วยพระอินทร์ทรงเป็นผู้ฝึกฝนในทางธรรม พระองค์มักจะเสด็จลงมาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า บางครั้งเสด็จลงมาถามปัญหาธรรม (ส.ส. (ไทย) 15/344/272.) ทรงอุปฐากพระพุทธเจ้าในโอกาสต่าง ๆ คุณธรรมเด่น ๆ ที่พระพุทธเจ้าให้การยกย่องพระอินทร์ คือ ความกตัญญูกตเวที การประพฤติตนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ การเจรจาถ้อยคำอ่อนหวาน ไม่กล่าวคำส่อเสียด ความเป็นผู้ไม่ตระหนี่ มีวาจาสัตย์และเป็นคนไม่โกรธ (ส.ส. (ไทย) 15/257/376.) พระอินทร์ปรากฏองค์ในฐานะเทพผู้เป็นอุปฐากของพระพุทธเจ้า เป็นผู้คุ้มครองพระพุทธศาสนาและผู้ปฏิบัติธรรม ดังนั้นบทบาทต่าง ๆ ของพระอินทร์ในพระพุทธศาสนา ทำให้พระองค์เป็นบุคคลที่ควรยกย่องเป็นบุคคลในอุดมคติ ในฐานะผู้บำเพ็ญประโยชน์ ทั้งต่อพระพุทธเจ้า ต่อพระสงฆ์ และพุทธบริษัทอื่น ๆ อันเป็นแรงจูงใจให้คนทำความดีเพื่อเข้าถึงความเป็นพระอินทร์ หรือใช้วิธีการปฏิบัติตนแบบพระอินทร์ เพื่อตั้งมั่นในคุณความดีเรื่องเกี่ยวกับพระอินทร์นั้น ได้รับการสืบทอดสอนกันตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ในพระไตรปิฎกก็ได้ประมวล

หลักคำสอนจัดเป็นหมวดหมู่ เรียกว่า สักกสังยุต (ส.ส. (ไทย) 15/247-271/355-395.) จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นย่อมส่งผลถึงภาวะอันควรที่จะเป็นได้ในอนาคต เพราะได้สั่งสมคุณงามความดี และยึดหลักปฏิบัติอย่างถูกต้อง ผู้เขียนเห็นว่าผู้ใดก็ตามปรารถนาที่จะเป็นเทวดาพระอินทร์ ก็สามารถปฏิบัติหลัก วัตรบท 7 ประการ และบุคคลที่อยู่ในโลกมนุษย์ก็สามารถปฏิบัติได้ เมื่อมีความตั้งใจและสร้างคุณงามความดีเพื่อให้เกิดเป็นบารมีแก่ตนเอง

กำเนิดพระอินทร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ความหมายของพระอินทร์ คำว่า สกก มีรูปวิเคราะห์ว่า อสุเร เชตฺต สกฺกณฺณตฺติสสฺสโก แปลความว่าผู้สามารถชนะอสุรได้ชื่อว่า สักกะ (พระมหาหิง္กฤษฎ์ นิพนธ์ (กรัตพงษ์), 2550 : 7) คำว่า อินท มีรูปวิเคราะห์ว่า อินฺทติปฺรมิสฺสริเยน ยุชฺชเตติอินฺโท แปลความว่า ผู้ปกครองผู้อื่น ชื่อว่า อินทะ ท้าวสักกะมีพระนามหลายพระนาม พระพุทธเจ้าตรัสถึงพระนามของท้าวสักกะกับเจ้าลิจฉวีมหาลีแต่ละพระนามบอกถึงคุณสมบัติหรือความดีที่พระองค์เคยทำมาในอดีตว่า (ส.ส. (ไทย) 15/257/375) คือ 1. เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ท้าวสักกะเป็นมาณพชื่อว่า มหะ ฉะนั้น จึงมีพระนามว่า ท้าวมหา 2. เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ให้ทานมาก่อน ฉะนั้น จึงมีพระนามว่า บุรินททะ 3. เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ให้ทานโดยเคารพ ฉะนั้น จึงมีพระนามว่า ท้าวสักกะ 4. เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ให้ที่พักอาศัย ฉะนั้น จึงมีพระนามว่า ท้าววาสวะ 5. ท้าวสักกะทรงคิดเนื้อความได้ตั้งพันโดยครู่เดียว ฉะนั้น จึงมีพระนามว่า ท้าวสหสนัน 6. ท้าวสักกะทรงมีนางอสุรกายญานามว่าสุชาเป็นข้าบริวาร ฉะนั้น จึงมีพระนามว่า ท้าวสุชัยบดี และ 7. ท้าวสักกะทรงครองราชย์สมบัติด้วยความยิ่งใหญ่แห่งเทพชั้นดาวดึงส์ ฉะนั้น จึงมีพระนามว่า เทวานมินทะ

ดังนั้น ชื่อที่นิยมมากที่สุดคือ คำว่า สกก คัมภีร์พระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระไตรปิฎกหรืออรรถกถา จะใช้ศัพท์ว่า สักกะ เป็นส่วนมาก ที่ปรากฏเป็นชื่ออื่นเช่นพระอินทร์มีพบเป็นส่วนน้อย โดยเฉพาะศัพท์ว่า พระอินทร์ จะปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต และวรรณคดีไทยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น พระอินทร์ ก็คือ ท้าวสักกเทวราช ผู้เป็นเทพผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเป็นเทพที่พุทธศาสนิกชนคุ้นเคยมากที่สุด คงเพราะเหตุที่พระองค์เป็นเทพที่คอยสนับสนุนและดูแลพระพุทธศาสนาตลอดในฐานะเป็นพุทธสาวกนั่นเอง พระอินทร์ในวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมีกำเนิดเป็นเทพบังเกิดขึ้นเอง ที่เรียกว่า อุปปาทิกะ ซึ่งหมายถึงพวกที่เกิดขึ้นมาก็มีร่างเติบโตเป็นปกติสามัญของเหล่าเทวดาโดยทั่วไปและเมื่อแรกเกิดก็ไม่ต้องอาศัยอะไรทั้งหมด อาศัยแต่อดีตกรรมเพียงอย่างเดียว อดีตกรรมที่ทำให้เกิดเป็นพระอินทร์หรือทางพระพุทธศาสนานิยมเรียกว่าท้าวสักกะ มีปรากฏทั่วไปทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถาทั้งประวัติการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติและตัวตนในปัจจุบัน พระไตรปิฎกและอรรถกถาหลายเล่มมีเรื่องราวของท้าวสักกะอยู่เป็นจำนวนมาก และรวบรวมเรื่องราวของท้าวสักกะไว้เป็นหมวดหมู่ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค เรียกว่า สักกสังยุต (ส.ส. (ไทย) 15/25/354.) และกล่าวถึงประวัติการบำเพ็ญบารมีไว้โดยละเอียด ทั้งในอรรถกถาธรรมบทและอรรถกถาชาดก เรื่องราวของท้าวสักกะในอดีต จะพบใน อรรถกถาชาดกเป็นส่วนใหญ่ และพบในอรรถกถาธรรมบทบ้าง ส่วนท้าวสักกะองค์ปัจจุบันพบอยู่ในสักกสังยุตเป็นส่วนใหญ่และปรากฏในอรรถกถาธรรมบทบ้างในปฐมเทวสูตร สักกสังยุต พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงท้าวสักกะเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ในกาลก่อนว่า ได้บำเพ็ญวัตรบท 7 ประการอย่างบริบูรณ์เพราะได้บำเพ็ญวัตรบท 7 ประการ จึงได้เป็นท้าวสักกะ วัตรบท 7 ประการนั้น (ส.ส. (ไทย) 15/257/375) ได้แก่ 1) เลี้ยงมารดาบิดาตลอดชีวิต 2) ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต 3) พุดจาแต่คำอ่อนหวานตลอดชีวิต 4)

ไม่พูดคำส่อเสียดตลอดชีวิต 5) มีใจปราศจากความตระหนี่ที่เป็นมลทิน อยู่ครองเรือนมีการบริจาคเป็น ประจายินดีในการเสียสละ ควรที่ผู้อื่นจะขอ ยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต 6) พูดคำสัตย์ตลอด ชีวิต และ 7) ไม่โกรธตลอดชีวิต ถ้าแม้ความโกรธพึงเกิดขึ้น ก็จักกำจัดโดยฉับพลันทันที

เมื่อครั้งที่ท้าวสักระได้เกิดเป็นท้าวสักระเทวราชในภพดาวดึงส์พร้อมเพื่อนร่วมทำบุญ ในสมัย นั้นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นที่อยู่ของพวกอสูรมาก่อน เมื่อท้าวสักระเกิดขึ้นทรงรังเกียจที่จะปะปนกับ เหล่าอสูร เมื่อพวกอสูรจัดงานเลี้ยงต้อนรับเทพบุตรเกิดใหม่ และเมื่อเหล่าอสูรดื่มน้ำทิพย์จนมึนบังเกิด ขึ้นที่ได้เข้าพระสุเมรุ ด้วยอำนาจบุญของเหล่าอสูร และปรากฏต้นไม้ชื่อจิตตปาลี (แคฝอย) ก็บังเกิด ขึ้น เป็นต้นไม้ประจำพอสูร เมื่อถึงเวลาที่ดอกจิตตปาลีบาน เหล่าอสูรก็หวนคะนึงถึงถิ่นเดิมและรู้สึก ว่าตรงนี้ไม่ใช่ภพของตน ทำให้เกิดความแค้นที่ท้าวสักระจับพวกตนเหวี่ยงลงมา จึงได้ทำสงครามกับ ท้าวสักระเพื่อชิงดาวดึงส์คืน (เกื้อพันธ์ นาคบุปผา, 2520 : 176) การก่อสงครามระหว่างเทพกับอสูร นี้เรียกว่า เทวาสุรสงคราม ส่วนมากเทพจะมีชัย และเพื่อเป็นการป้องกันนคร ท้าวสักระจึงให้สร้าง กำแพงล้อมรอบนครดาวดึงส์ถึงห้าชั้น โดยให้นาค ครุฑ กุมภภัณฑ์ ยักษ์ และเทพชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นกองกำลังรักษาการณ์ ให้มีประตูเข้าออกเพียงประตูเดียว ชื่อว่า จิตตกุททวาราโกตถกะ และให้ ประดิษฐานรูปของพระอินทร์ไว้ที่ประตูนั้นด้านละสองรูป (วิชฌณีย์ เสนาะล้ำ, 2530, : 23)

ลักษณะของพระอินทร์

พระอินทร์หรือท้าวสักระนั้น อรรถกถาธรรมบทกล่าวว่า มีรูปร่างสูงถึง 3 คาวุต (ขุ.ธ.อ.(ไทย) 2/156.) รูปร่างของท้าวสักระในวรรณคดีบาลี มีลักษณะงดงามเหมือนเทพบุตรทั่วไป และอ้อมแอ้มด้วย การดำรงอยู่ในศีล สำหรับอายุของพระอินทร์นั้นมีร้อยปีทิพย์ หรือพันปีทิพย์ เมื่อสิ้นบุญก็ต้องจุติ (ตาย) และมีผู้อื่นมาเกิดเป็นท้าวสักระใหม่ทดแทน แม้ท้าวสักระจะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แต่ละองค์ก็ ยังคงมีคุณสมบัติเหมือนกันราวกับองค์เดียวกัน (เกื้อพันธ์นาคบุปผา : 200)

หน้าที่ของพระอินทร์

พระอินทร์หรือท้าวสักระนั้น ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นผู้บรรลุนิพพาน หลังจากได้ฟัง ธรรมจากพระพุทธเจ้า และเป็นผู้ฝึกฝนในทางธรรม พระองค์มักจะเสด็จลงมาฟังธรรมจาก พระพุทธเจ้าเสมอ ทรงเป็นเทพผู้รักษาธรรมะแห่งพระพุทธเจ้า นอกจากนั้นยังเป็นผู้ช่วยเหลือให้ บุคคลอื่นกระทำความดี ผู้ใดที่ถูกกลั่นแกล้ง ท้าวเธอก็จะปรากฏตัวเพื่อช่วยเหลือ ให้พวกเขาเหล่านั้น ได้บรรลุนิพพานดี เช่น ในเรื่องเวสสันดรชาดกพระอินทร์ก็เสด็จลงมาเนรมิตอาศรมให้เมื่อตอนออก ผนวช เป็นต้น (เกื้อพันธ์นาคบุปผา : 216) วิชฌณีย์ เสนาะล้ำ สรุปหน้าที่ของพระอินทร์หรือท้าวสักระ ดังนี้

1. ทรงอยู่ในฐานะนักปกครอง เนื่องจากทรงเป็นเทพสูงสุดของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ปกครอง ด้วยความสง่างามของราชาและคุณลักษณะของหัวหน้าอันเป็นผู้ปกครอง พระอินทร์จะประกาศศักดิ์ของ กษัตริย์ โดยการออกคำสั่ง เหล่าเทพทั้งหลายย่อมต้องประนมกรน้อมเกล้าคอยสนองเทวโองการ ลักษณะเช่นนี้มีผลต่อชุมชนต่อมาในสมัยหลัง โดยมักจะยกย่องกษัตริย์ให้มีฐานะเสมือนพระอินทร์ผู้ เป็นเจ้าแห่งเทพทั้งหลาย ซึ่งเราเรียกระบบนี้ว่า เทวราชา

2. ทรงอยู่ในฐานะพุทธศาสนูปถัมภก พระอินทร์ในพุทธศาสนานี้มีบทบาทในการแพร่ พระพุทธศาสนาเป็นอันมาก จากคัมภีร์บาลีจะเห็นว่าพระอินทร์ทรงเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและพระ ธรรมของพระองค์มาโดยตลอด ในปางที่เสวยพระชาติต่าง ๆ ในการบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็น

พระพุทธเจ้านั้น พระอินทร์ก็เคยให้ความช่วยเหลือมาด้วยดีเช่นกัน เช่น ในครั้งที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกสู่มหาภิเนชกรรม และทรงเสด็จสู่ม่านาโณมา ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงเป็นนักบวช และตัดพระเกศาด้วยพระขรรค์ทรง แล้วทรงโยนพระเกศาขึ้นไปในอากาศ พระอินทร์ก็ได้เหาะไปรับในทันที แล้วนำไปบรรจุในพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และเมื่อคราวที่พระพุทธองค์เสด็จลงมาจากดาวดึงส์หลังจากสอนพระอภิธรรมแก่พุทธมารดาแล้วนั้น พระอินทร์ทรงเนรมิตบันไดแก้ว บันไดทอง และบันไดเงินถวายพุทธองค์และบริวาร นอกจากนี้ในพุทธประวัติและชาดกหลาย ๆ ตอน ก็ได้กล่าวถึงพระอินทร์ในฐานะผู้เป็นอุปถัมภ์ของพุทธศาสนา

3. ทรงอยู่ในฐานะเป็นมิตรแห่งผู้ประพฤติดีธรรม โดยการที่พยายามสนับสนุนศิษย์ตถาคตทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อให้บรรลุความสำเร็จทางจิตตามเป้าหมาย จะเห็นว่าพระอินทร์ได้สนับสนุนป้องกัน และแนะนำผู้ขอธรรมทั้งหลาย ดังจะเห็นได้จากชาดกต่าง ๆ เช่น เรื่อง จันทกุมารมโหสถ เป็นต้น อันแสดงถึงความช่วยเหลือของพระอินทร์ได้เป็นอย่างดี ในชาดกเรื่องอื่น ๆ อาจสะท้อนเห็นความปรารถนาของพระอินทร์ที่ต้องการให้มีการก้าวหน้าทางจิตใจของผู้ประพฤติดีธรรมโดยแท้ และในแง่ตรงกันข้าม พระอินทร์ก็ไม่พอใจต่อความเกียจคร้านของหมู่สงฆ์ หากพระอินทร์พบว่าพระสงฆ์ผู้ใดไม่ขะมักเขม้นต่อการบำเพ็ญเพียรทางจิต ก็จะไปตักเตือน ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพระอินทร์คือเพื่อนผู้ปรารถนาดียิ่งต่อบุคคลผู้ประพฤติดีธรรม

4. พระอินทร์ในฐานะนักรบ กษัตริย์ย่อมมีหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ การบำบัดทุกข์และบำรุงสุขในแผ่นดิน กล่าวคือ การยังให้เกิดความสงบสุขแก่ประชาราษฎร์ และการกวาดล้างอริราชศัตรูมิให้มารบกวนย่ำยีแผ่นดินได้ ในกรณีหลังนี้ ราชาย่อมเป็นจอมทัพโดยตำแหน่ง พระอินทร์ก็เช่นกัน นอกจากจะทรงไว้ซึ่ง กฎและระเบียบอันงามดังกล่ามาแล้ว ย่อมมีหน้าที่ในฐานะนักรบด้วย โดยปรากฏในเทวสุรสงครามซึ่งสงครามดังกล่าวเป็นการต่อสู้ระหว่างเทพผู้ต้องการอาณาจักร และอสูรผู้สูญเสียอำนาจ โดยพระอินทร์ทรงลักษณะนักรบโดยบริบูรณ์ (วัชพนีย์ เสนาะกล้า : 29– 30)

ที่อยู่ของพระอินทร์

ในวรรณคดีบาลีนั้น ที่อยู่ของพระอินทร์ตั้งอยู่บนเขาพระสิเนรุ หรือเขาพระสุเมรุ โดยอยู่ท่ามกลางจักรวาล แวดล้อมด้วยกำแพงแก้ว อยู่ในสวรรค์ชั้นที่ 2 ชื่อดาวดึงส์ ซึ่งเป็นชั้นหนึ่งของฉกามาวจร อันหมายถึง สวรรค์ 6 ชั้น ที่หวยเทพยดียินดีในเบญจกามคุณ เหตุที่เรียกสวรรค์ชั้นนี้ว่า ดาวดึงส์ กล่าวกันว่าได้จากการที่ท้าวสักกะมีอำนาจเหนือสวรรค์ชั้นนี้ ร่วมกับเทพอนุจอีก 32 องค์ รวมกับองค์ท้าวสักกะเองเป็น 33 องค์ สถานที่นี้จึงเรียกตามตำนานเทพผู้ครอง คือ ท้าวสักกะ และหวยเทพรวม 33 องค์ นั่นว่า ดาวดึงส์บ้าง ตรัยดึงส์บ้าง หรือ ไตรทศบ้างบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้ปรากฏมีสวนสวรรค์อยู่ 4 แห่ง (วัชพนีย์ เสนาะกล้า : 29– 30) คือ ด้านทิศเหนือ มีสวนสวรรค์ชื่อ “นันทวัน” ในสวนมีสระโบกขรณีใหญ่ชื่อว่า สุนันทา สระนี้เกิดขึ้นด้วยบุญของนางสุนันทา เมื่อครั้งเคยชูดสระโบกขรณีไว้ ส่วนด้านทิศตะวันออก มีสวนสวรรค์ชื่อ “จิตรลดาวัน” อันแล้วด้วยเถาเลดเป็นอเนก และมีสระใหญ่ชื่อ จิตรลดาวันโบกขรณี และสระนี้เกิดขึ้นด้วยบุญของนางสุจิตราที่สร้างสะพาน้ำสาธารณะ ทางทิศใต้ มีสวนสวรรค์ชื่อ “ปารุสกวัน” ส่วนนี้มีต้นมะปรางมากกว่าต้นไม้อื่นและมีสระโบกขรณีชื่อปารุสกโบกขรณีด้วย ส่วนทางทิศตะวันตกก็มีสวนชื่อ “มิสกวัน” และมีสระ ชื่อมิสกโบกขรณีด้วย

นอกจากนี้ บนดาวดึงส์ยังมีพระเจดีย์จุฬามณี ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้นอกเมืองเทพนคร ซึ่งเป็นที่บรรจุพระเกศาของเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อครั้งแรกออกผนวช และภายหลังเมื่อทรง

ปรีนิพพานแล้ว ท้าวสักกะก็ยังได้อัญเชิญพระเชี้ยวแก้วเบื้องขวาจากมวยผมโตนพราหมณ์มาประดิษฐานไว้ในจุฬามณีเจดีย์นี้ (เกื้อพันธ์นาคบุปผา : 242) นอกจากนี้ยังมี เวชยันตรปราสาท ซึ่งเป็นวิมานของพระอินทร์มีสุทธรรมาเทวสภา ซึ่งเป็นที่สำหรับท้าวสักกะประทับเมื่อทำเทวกิจแก่เทวดาและมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ซึ่งเป็นที่ประทับของท้าวสักกะ เกิดขึ้นที่โคนต้นปาริชาติ และมีต้นปาริชาติตตะ(ปาริชาติ) ซึ่งเกิดด้วยบุญบารมีที่ปลูกต้นทองหลวงครั้งเป็นมนุษย์ อันปาริชาตินี้ นับว่าเป็นต้นไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ประจำสวรรค์ ดอกมีกลิ่นหอมมาก พวกเทวดาถือว่าเป็นต้นไม้ดอกสูงสุดเลยทีเดียว (ขุ.ธ.อ.(ไทย) 2/155 – 156.)

บทบาทพระอินทร์ในการปกป้องพระพุทธศาสนา

ท้าวสักกะถึงแม้จะเป็นเทวดาซึ่งมีหน้าที่แตกต่างจากมนุษย์ แต่ก็มี ความห่วงใยในพระพุทธศาสนา จึงเป็นผู้มีส่วนปกป้องและเผยแพร่พระพุทธศาสนาในบทบาทต่าง ๆ ดังเช่น การเก็บรักษาพระบรมสารีริกธาตุไม่ให้เกิดความเสียหาย ทำให้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันได้เช่นเมื่อครั้งที่โตนพราหมณ์ได้รับมอบหมายให้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ รู้ว่ากษัตริย์เหล่านั้นเผลอก็ก่อบหยิบพระเชี้ยวแก้วเบื้องขวา เก็บไว้ในระหว่างผ้าโพกศีรษะ เมื่อโตนพราหมณ์กำลังแบ่งพระบรมธาตุอยู่ ท้าวสักกะสำรวจดูว่า ใครเอาพระเชี้ยวแก้วเบื้องขวาของพระพุทธเจ้าไป ก็ทรงเห็นว่า พราหมณ์แอบหยิบไป ทรงดำริว่าแม้พราหมณ์ก็ไม่อาจทำสักการะอันควรแก่พระเชี้ยวแก้วได้จึงทรงถือเอาจากระหว่างผ้าโพกของโตนพราหมณ์ บรรจุไว้ในผอบทองคำ แล้วนำไปยังเทวโลกประดิษฐานไว้ ณ พระจุฬามณีเจดีย์ (ที.ม.อ. (ไทย) 2/463)

วิเคราะห์การปฏิบัติหลักวัตรบท 7 ในพระพุทธศาสนาเพื่อให้งดบังเกิดเป็นพระอินทร์

ในการปฏิบัติหลักวัตรบท 7 ประการนี้ เมื่อบุคคลมีความปรารถนาที่จะบังเกิดเป็นพระอินทร์นั้น ย่อมนำหลักนี้ไปปฏิบัติอย่างจริงจังและปฏิบัติอยู่เนื่อง ๆ เพราะเป็นหลักธรรมที่ต้องสร้างบารมีกับบุคคลที่อยู่ในโลกมนุษย์ เพื่อให้ถึงความพร้อมและสามารถ ปฏิบัติได้ ดังหลักธรรมต่อไปนี้

7.1 เลี้ยงดูบิดามารดา บุคคลที่เกิดมาแล้วย่อมกระทำต่อบิดามารดาหรือกตัญญูกตเวที และเห็นความสำคัญอยู่เนื่อง ๆ ว่าหน้าที่ของบุตรธิดานั้น ควรจะปฏิบัติอย่างไร และรู้ว่าบุคคลที่เป็นบิดามารดานั้นเป็นผู้มีความอุปการะเลี้ยงดูเรามา แล้วตอบแทนคุณท่านอย่างเตรียมเปี่ยมก็ได้ชื่อว่า เป็นคนที่เลี้ยงดูบิดามารดา ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงการบำรุงบิดามารดานั้น จะต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้ ในเรื่องการบำรุงหรือการตอบแทนคุณมารดาบิดานอกจากแบ่งออกเป็นบำรุงทางกายและการบำรุงทางใจ ยังอาจแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) การบำรุงที่เป็นโลกียะ คือ การตอบแทนท่าน 5 อย่าง ก. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เราจักเลี้ยงท่านตอบ ข. ช่วยทำกิจของท่าน ค. ดำรงวงศ์สกุล ง. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท และ จ. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน (ที.ปา. (ไทย) 11/267/212.)

2) การบำรุงที่จัดเป็นโลกุตระ เช่น การทำให้มีศรัทธา เหตุที่พระพุทธเจ้าแบ่งไว้อย่างนี้อาจถือตามประเภทของบุตรก็ได้ เพราะพระพุทธเจ้าได้แบ่งบุตรไว้เป็น 3 ประเภท คือ ก. อติชาตบุตร คือบุตรที่มีศรัทธาและศีลมากกว่ามารดาบิดา ข. อนุชาตบุตร คือบุตรที่มีศรัทธาและศีลเสมอกับมารดาบิดา และ ค. อวชาตบุตร บุตรที่มีศรัทธาและศีลน้อยกว่ามารดาบิดา (ขุ.อิติ.(ไทย) 17/74/431.)

บุตรทุกประเภทอาจตอบแทนพระคุณมารดาบิดาแบบโลกียะได้ แต่อดิชาตบุตรเท่านั้นที่สามารถตอบแทนมารดาบิดาแบบโลกุตระได้ เพราะมีศรัทธาและศัลยิ์กว่ามารดาบิดา นอกจากดูแลบำรุงทางกายแล้วต้องบำรุงดูแลด้านจิตใจของท่านอีกด้วย เช่น หมั่นพาไปทำบุญตักบาตรหรือทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่เสมอในวันสำคัญ กล่าวคือ วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น เพื่อเป็นการร่วมกิจกรรมระหว่างกันในครอบครัว อีกทั้งยังช่วยให้ท่านดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องประกอบด้วยสัมมาทิฐิ เช่น ทำให้ท่านมีศรัทธา ทำให้เป็นคนมีศีล เป็นคนกล้าเสียสละหรือบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ต่อคนอื่นได้ เป็นคนมีสมาธิ มีปัญญารู้แจ้งในพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

7.2 ต้องเคารพต่อผู้ใหญ่ในตระกูล บุตรธิดาเมื่อรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อบิดามารดาแล้ว ต้องอาศัยความรู้รอบเกี่ยวกับการแสดงออกทำความเคารพต่อญาติพี่น้องทั้งฝ่ายบิดาและมารดา โดยให้ความเคารพ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยพระพุทธศาสนากล่าวถึง หลักการระ 6 หมายถึง ความเคารพ

1. พุทธคารวตา มีความเคารพ ความยำเกรงในพระพุทธเจ้า หมายถึง ความเคารพนับถือพระพุทธเจ้าด้วยการกราบไหว้บูชา ตั้งใจปฏิบัติตามคำสอน

2. ธัมมคารวตา มีความเคารพ ความยำเกรงในพระธรรม หมายถึง ความเคารพนับถือพระธรรมด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ที่เรียกว่า ปริยัติสัทธรรม

3. สังฆคารวตา มีความเคารพ ความยำเกรงในพระสงฆ์ หมายถึง ความเคารพนับถือพระสงฆ์ด้วยการกราบไหว้ แสดงกิริยาที่นอบน้อมต่อท่าน

4. ลิกขาคารวตา มีความเคารพ ความยำเกรงในการศึกษา (ลิกขา) หมายถึง ความเคารพเอื้อเฟื้อในการศึกษาด้วยการตั้งใจใฝ่ศึกษา

5. อัปมาทคารวตา มีความเคารพในความไม่ประมาท หมายถึง ความเคารพเอื้อเฟื้อในความไม่ประมาทด้วยการไม่เป็นผู้เลินเล่อผลอสติ

6. ปฏิสันถารคารวตา มีความเคารพในการต้อนรับ หมายถึง ความเคารพเอื้อเฟื้อในการทำปฏิสันถารด้วยการไม่ทำตนให้เป็นคนใจแคบ ต้อนรับผู้มาเยือนด้วยอัธยาศัยไมตรีที่งดงาม (อง.ฉก. (ไทย) 22/303/368.)

ความเคารพ ความนับถืออย่างหนักแน่น ความเอื้อเฟื้อด้วยกิริยาที่นอบน้อม เช่น การลูกรับ การคำนับ หรือการทำอภิวาท เป็นต้น รวมถึงการประพัตติมารยาทอย่างอื่นด้วยความตั้งใจ ไม่กระด้างกระเดื่อง การแสดงความเคารพนอบน้อมต่อบุคคลหรือสิ่งที่ควรเคารพนอบน้อม เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความเคารพในบุคคลที่ควรแก่การเคารพ เช่น พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ หรือญาติผู้ใหญ่ตลอดถึงความเคารพในสิ่งมีชีวิต ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ผู้มีความเคารพ

7.3 กล่าวแต่วาจาที่อ่อนหวาน หลักปฏิบัติเกี่ยวกับคำพูดหรือการแสดงออกทางวาจานั้นเป็นสิ่งสำคัญเพราะแสดงถึงการมีความอ่อนน้อมและกิริยามารยาทที่น่านับถือและเป็นผู้ควรแก่การคบหาสมาคมอยู่เนื่อง ๆ เพราะไม่เกิดโทษหรือความทุกข์ในภายหน้า ซึ่งหลักการพูดจาอ่อนหวานนั้นได้ปรากฏอยู่ในหลัก สังคหวัตถุ 4 ประการ คือ สังคหวัตถุ 4 (ที.ปา. (ไทย) 11/313/295.) แปลว่า ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในความสมานสามัคคี หมายถึง การกระทำการสงเคราะห์ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนทุกคนและทุกสังคม ตั้งแต่บิดามารดากับบุตรธิดาสามีกับภรรยา มิตรกับมิตร เพื่อนบ้านกับเพื่อนบ้าน ศิษย์กับครูอาจารย์ จนกระทั่งประชาชนระหว่างประเทศ เพราะเป็นรากฐานแห่งการอยู่ร่วมกันด้วยดี เป็นการ

แสดงออกซึ่งความกตัญญู และความเจริญก้าวหน้าทั้งส่วนตัวและส่วนรวม หลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันมี 4 ประการ ดังนี้

1) **ทาน** หมายถึง การให้ปันสิ่งของด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยทุน หรือทรัพย์สิน และวัตถุสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ และศิลปวิทยานัยสำคัญ ของทานในสังคหวัตถุนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์ผู้รับ เน้นผู้รับเป็นสำคัญเช่น ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นด้วยปัจจัย 4 กล่าว คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ฉะนั้น การให้ทาน จึงควรให้ด้วยความมีเมตตาเพื่อแสดงน้ำใจไมตรี สร้างเสริมมิตรภาพ ให้ด้วยกรุณา ต้องการช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ ความเดือดร้อน ให้ด้วยมฤตาส่งเสริมสนับสนุนให้ทำความดีมีความเจริญก้าวหน้า เพราะฉะนั้น การให้ด้วยวัตถุสิ่งของ จึงมุ่งประโยชน์แก่ผู้รับ 3 ลักษณะ ได้แก่ ก) ให้โดยหวังจะอนุเคราะห์ การให้ความเกื้อหนุนโอปปาติกะด้วยเมตตา และการให้การอุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันด้วยกรุณา ข) ให้โดยหวังเพื่อเป็นการสมัคสมานสามัคคี ด้วยการสงเคราะห์เกื้อกูลกันและกันในฐานะผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตน ค) ให้เพื่อเป็นการตอบแทนคุณ ประราณาบูชาคุณแก่ท่านผู้มีคุณ เช่น ปู่ทวดยายทวด ตา ยาย และบิดา มารดาผู้ที่มีอุปการคุณ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), 2528 : 275-280)

ทานหรือการให้นั้น ย่อมเป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ คือ ทำให้ผู้ให้มีความสุข เบิกบานใจ และอิ่มใจซึ่งจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อร่างกายและจิตใจ เป็นการสละความเห็นแก่ตัว ผู้รับย่อมได้รับประโยชน์จากสิ่งของที่เขาให้ การให้และการรับจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ เป็นการรักษาความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ไว้ เป็นการรักษาความเป็นสังคมความเป็นเพื่อนฝูงความเป็นญาติเอื้ออาไว และการให้กับการรับยังเป็นกฎ เป็นกระบวนการของธรรมชาติของบุคคลผู้มีความกตัญญู ถ้าธรรมชาติไม่มีการให้และการรับป่านนี้ก็จะมีโลก ดวงดาว มนุษย์ พืช สัตว์ และธรรมชาติอย่างแน่นนอน พระพุทธองค์ตรัสว่า การให้ทาน เป็นมงคลอันสูงสุด (ขุ.ข. (ไทย) 25/7/7.) ซึ่งเป็นการส่งเสริมความกตัญญู

2) **ปิยวาจา** หรือ เปยยวัชชะ หมายถึง พูดอย่างคนรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3) **อถกจริยา** หมายถึง ทำประโยชน์แก่เขา คือช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชวนช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาคและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4) **สมานัตตตา** หมายถึง เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ และร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาค เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/42.)

การวางตนอย่างเหมาะสมพอดีเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งสามารถผูกพันรักษาน้ำใจกันไว้ได้เป็นอย่างดีเพราะมนุษย์รักนับถือความวางตนสม่ำเสมอไม่ถือตัว แต่เกลียดชังความไม่เสมอต้นเสมอปลาย กลุ่ม ๆ ตอน ๆ เย่อหยิ่ง ถือตัว หรือทะนงตัว ดูหมิ่นกัน เป็นธรรมดาประจำโลกที่คนทั้งหลายย่อมไม่เท่ากัน ด้วยทรัพย์ ยศ ศักดิ์บิรวาร และศิลปวิทยาที่ยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่สิ่งเหล่านี้หาได้เป็นเครื่องกีดกันขัดขวางคนผู้ไม่เสมอกันมิให้รักใคร่สนิทสนมกันไม่แต่กลับเป็นปัจจัยช่วยส่งเสริมความรักความนับถือสนิทสนมกัน

7.4 ไม่กล่าวคำส่อเสียด หลักปฏิบัติข้อนี้ เป็นการพูดที่เป็นวาจาสุภาพ และคำพูดที่กล่าวถึง ไม่พูดคำส่อเสียด เพราะจะทำให้ตนเองเดือนร้อนส่งผลต่อให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วย ดังนั้นจะต้องไม่กล่าว คำส่อเสียด เพื่อให้เกิดความเจ็บใจต่อบุคคลอื่น เป็นการยับยั้งชั่งใจและมีสติก่อนพูดโดยพิจารณาโดย แยกคายก่อนพูด พระพุทธศาสนากล่าวถึง การคิดพิจารณาก่อนทำพูดคิดคือ หลักโยนิโสมนสิการ คำว่า “โยนิโสมนสิการ” เป็นคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง ความคิดหรือการพิจารณาในใจโดย อูบายอันแยกคาย คิดพิจารณาอย่างไร และคิดแค่ไหน จึงจัดว่าเป็นความคิดโดยอูบายแยกคาย ในบท นี้จะให้ความหมาย คำที่เป็นไวพจน์หรือคำที่ใช้แทนคำว่าโยนิโสมนสิการ และบ่อเกิดหรือที่เกิดของ โยนิโสมนสิการ พร้อมด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและที่อื่น ๆ คำว่า โยนิโส มาจาก ศัพท์ว่า โยนิ ซึ่งแปลว่าเหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด (ที.ม.อ. (ไทย) 2/11/556.) ในคัมภีร์ พระไตรปิฎก มีคำที่ให้ความหมายเดียวกับโยนิโสมนสิการปรากฏอยู่มากมาย เช่น พิจารณาโดยแยก คาย มนสิการโดยแยกคาย มนสิการ อูบายวิธีใส่ใจใคร่ครวญ ไตร่ตรอง คำนึงถึง เป็นต้น และจาก กลุ่มคำที่มีความหมายเดียวกับโยนิโสมนสิการเหล่านี้ จะเห็นถึงระดับของการนำโยนิโสมนสิการไปใช้ ในความหมายต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ได้ดังต่อไปนี้

1. การพิจารณาอย่างถูกต้อง เหมาะสม ก่อนบริโภคอาหาร เช่น พระพุทธองค์ได้เทศนาแก่ พระอริยสาวก ให้พิจารณาโดยแยกคายในการฉันอาหารไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อ ตกแต่ง แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ของร่างกายเท่านั้น (ม.ม. (ไทย) 13/24/27.)

2. การมนสิการ การไตร่ตรอง การคิด ให้รอบคอบ ก่อนกล่าววาจา เช่น ที่พระพุทธองค์ทรง ย้ำให้มนสิการก่อนที่จะตอบ (ม.ม. (ไทย) 12/357/394.) หรือ ให้ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนกล่าวติ เตียนหรือกล่าวสรรเสริญผู้อื่น (อง.พุก. (ไทย) 20/135/117.)

3. การไตร่ตรอง การคำนึงถึงในการเล่าเรียน เนื้อความแห่งธรรมอย่างถูกวิธี ถูกทาง ดังเช่น พุทธพจน์แสดงว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางพวกในธรรมวินัยนี้ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยการณะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกชาตกะอัพภูตธรรมและเวทลลสะ พวกเขาล่าเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมไม่ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา” (ม.ม. (ไทย) 12/238/254.)

4. การคำนึงถึงอย่างเข้าใจ ถูกทาง เพื่อการดำเนินชีวิตที่เป็นสุข เช่น ไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วง ไปแล้ว ไม่ควรหวังในสิ่งที่ยังมาไม่ถึง สิ่งทีล่วงไปแล้วให้ละ สิ่งที่ยังมาไม่ถึงก็เป็นสิ่งที่มาไม่ถึงไม่ต้อง นำมาคิดคำนึง (ม.อ. (ไทย) 14/272/319.) หรือในขณะที่ใกล้จะตายให้คิดคำนึงแต่ในแง่มุมที่ดี ใน กุศลที่ได้ทำสำเร็จแล้ว ดังพุทธพจน์ที่ว่า “โภครพฺยํทั้งหลายเราได้รับโภคแล้ว คนที่ควรเลี้ยงเราได้ เลี้ยงแล้ว อันตรายทั้งหลายเราได้ข้ามพ้นแล้วทักษิณามีผลสูงขึ้นไปเราได้ให้แล้ว และพลีกรรม 5 อย่างเราได้ทำแล้ว” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/61/104.) ดังนั้นจึงถือว่าเป็นผู้มีโยนิโสมนสิการ

5. การพิจารณาอย่างสำรวม โดยการสำรวมในอินทรียทั้ง 5 (ม. ม. (ไทย) 12/ 23 / 22.)

6. ความตั้งใจ มุ่งมั่น เพียรปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม (วิ.ม. (ไทย) 4 /35/ 44.)

7. การพิจารณาสาเหตุตามเหตุปัจจัย เป็นเหตุให้เกิดปัญญา (ที.ม. (ไทย) 10/57/31.)

8. การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี การใส่ใจ ใคร่ครวญ การพิจารณาโดยอูบายวิธีที่แยกคาย เช่น พิจารณาว่าไม่เที่ยงในสิ่งที่ไม่เที่ยง พิจารณาว่าเป็นทุกขในสิ่งที่เป้นทุกข (ที.ปา.(ไทย)11/149/109.)

9. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายหรือใส่ใจลมหายใจเข้าออกด้วยความเพียร สัมปชัญญะและสติ (ม.อ. (ไทย) 14/148/190.) เป็นต้น

ดังนั้น ความหมายของคำว่า “โยนิโสมนสิการ” ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการเทศนาที่แสดงให้เห็นถึงการใช้วิธีพิจารณาโดยแยบคาย ทั้งในการกิน การพูด การศึกษาหาความรู้ ตลอดจนการพิจารณาเมื่ออยู่ในภาวะวิกฤตหรือเมื่อใกล้ตาย เป็นต้น

7.5 ไม่มีความตระหนี่ การมีความตระหนี่ถือว่ายังไม่ได้สลัดความโลภออกจากจิตใจ ซึ่งส่งผลถึงความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมีจิตใจที่ต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนานั้น กล่าวถึง หลักจาคะ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งกันและกัน “ความเสียสละเป็นคุณธรรมเครื่องยึดโยงน้ำใจไมตรี ระหว่างพี่น้อง ระหว่างมิตรกับมิตรระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ระหว่างสามีกับภรรยา ระหว่างชุมชนกับชุมชน ความเสียสละขยายขอบเขตออกไปมากเพียงใด ความสงบสุข ความมั่นคง ย่อมแผ่ไพศาลออกไปมากเพียงนั้น ความเสียสละเป็นคุณธรรมดำรงสังคมโดยแท้ สังคมที่สมาชิกในสังคมเป็นผู้เสียสละเป็นนักเสียสละย่อมเป็นสังคมไม่ขาดความร่วมมือ ไม่แก่งแย่ง” (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2540 : 69-80) ตามทัศนะคติของพระพุทธมกุณณารณ์ กล่าวถึง จาคะ แปลว่า “การสละ หรือสละให้ หมายถึง การให้ที่แท้จริง ซึ่งเป็นการสละออกไปเป็นการสละทั้งภายในและภายนอก ภายนอกสละวัตถุ ภายในสละกิเลสความโลภ โดยไม่มีความตระหนี่หวงแหนและไม่ปรารถนาสิ่งใดตอบแทน มุ่งแต่จะสงเคราะห์ช่วยเหลือให้ผู้รับได้ประโยชน์ มีความยินดี พอใจ สุขใจในการให้ และการให้นั้นเป็นการให้ด้วยเมตตากรุณานอกจากนี้ ยังไม่เป็นการให้ทานเพราะเห็นแก่อุปนิสัย (สุขเจือกิเลสคือโลกียสุข หรือสุขในไตรภพ) ย่อมไม่ให้ทานเพื่อภพใหม่แต่ให้ทานเพื่อกำจัดกิเลส เพื่อไม่ก่อภพต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538 : 421-422)

ดังนั้น ผู้ที่ต้องการบังเกิดเป็นพระอินทร์ จะต้องละความตระหนี่ออกจากจิตใจ พร้อมทั้งส่งเสริมภายในใจด้วยการบริจาคหรือจาคะ เพื่อเป็นการสร้างบารมีหรือสร้างบุญกุศลเกิดขึ้นภายในใจ เพราะ จาคะเป็นการสละ แบ่งปันทรัพย์ภายนอก อันเป็นสิ่งที่จับต้องด้วยกายได้ ประกอบด้วยสิ่งของอันเป็นที่รัก และทรัพย์ภายใน อันเป็นสิ่งที่จับต้องด้วยกายไม่ได้ เป็นการสละที่ประกอบด้วยความเจตนา แสดงออกด้วยความห่วงใยซึ่งกันและกัน

7.6 มีความสัตย์ ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรักสมัคสมานสามัคคีนั้น ย่อมเกิดจากความมีหลักธรรมที่ซื่อตรงต่อกัน ในพระพุทธศาสนา กล่าวถึงหลักธรรมที่ช่วยอุปการะสำหรับการครองเรือน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และดีงาม คือ หลักฆราวาสธรรม ดังนี้ ฆราวาสธรรม 4 คือ ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ 4 ประการ ดังนี้

- 1) สัจจะ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง
- 2) ทมะ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรึภตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
- 3) ขันติ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นใจในจุดหมาย ไม่ท้อถอย
- 4) จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว (ส .ส. (ไทย) 15/845/316), (จุ.สุ. (ไทย) 25/311/361.)

ผู้มีความซื่อสัตย์ซื่อตรงนั้น เป็นหลักธรรมที่ช่วยอยู่ในชุมชนหรือครอบครัวดีงาม สร้างความเจริญเกิดขึ้น เพราะมีความพูดจริง ทำจริง ย่อมได้ประโยชน์ต่อการกระทำนั้นอย่างมีความสุข และยังสมารถเป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติแล้วย่อมไปบังเกิดเป็นพระอินทร์ได้

7.7 ระวังความโกรธไว้ได้ คำว่า ความโกรธ หมายถึง ภาวะที่ใจบองร้าย มุ่งร้าย ขุนเคือง แห่งจิต ความประทุษร้ายในใจ ความชิง กิริยาที่ชิง ความเป็นผู้ชิง ความพยาบาท กิริยาที่พยาบาท ความเป็นผู้พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความเป็นผู้ดุร้าย ความเพาะวาจาชั่ว ความไม่แช่ม ชื่นแห่งจิต ดังคำอธิบายว่า “ คำว่าย่อมโกรธเคือง ได้แก่ ย่อมโกรธเคือง คือ แค้นเคือง ขุนเคือง ได้แก่ ทำความโกรธเคือง ความขัดเคือง และความไม่พอใจให้ปรากฏ รวมความว่า ย่อมโกรธเคืองเพราะคำ นินทา” (ขุ.ม. (ไทย) 29/61/200.) ความโกรธ คือ ความฉุนเฉียว ความขุ่นเคืองใจอย่างแรง ความไม่ พ้อใจอย่างแรง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531 : 416) สาเหตุการเกิดความโกรธตามหลัก พระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัย 2 ประการ คือ 1. ปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาวะที่ เป็นสมุฏฐานให้เกิดความโกรธซึ่งเกิดจากภายในของ บุคคล มาจาก อวิชชา ความไม่รู้ อุกุศลมูล 3 มูลเหตุให้เกิดความโกรธ อโยนิโสมนสิการ ความไม่ทำไว้ในใจโดยอุบายแยบคาย ต่อเมื่อถูกอารมณ์ที่ ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจกระทบเข้ากับทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วเป็นสมุฏฐานให้ เกิดอาการขุ่นเคือง ฉุนเฉียว เตือดตาล คิดประทุษร้าย อาฆาต แสดงออกมาทางกาย วาจา หรือใจ ซึ่ง รุนแรงมากหรือน้อย ก็เรียกว่ามีความโกรธ ความโกรธ เริ่มจากน้อยไปหามาก เกิดขึ้นตามลำดับ และ 2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาวะที่เป็นสมุฏฐานให้เกิดความโกรธจากเหตุภายนอก สาเหตุ ที่ทำให้ โกรธมีมากมาย เช่น ถูกดูหมิ่นเกลียดชัง ถูกหักหลังรังแก ถูกขัดแย้งขัดขาน ถูกข่มขืนชำนิชำตา ถูกด่า ว่าเสียหาย ถูกใส่ร้ายป้ายสี ถูกติฉินนินทา สาเหตุแม้จะมีมากมายดูเหมือนว่า ไม่อาจจะบรรยายได้หมด เหตุที่ทำให้ความโกรธเกิดขึ้นมีกล่าวไว้ ในอาฆาตวัตถุสูตร ว่า สาเหตุแห่งความอาฆาต หรือ ความ โกรธมีอยู่ 10 ประการ คือ 1. เขาเคยทำความเสียหายให้แก่เรา 2. เขากำลังทำความเสียหายให้แก่เรา 3. เขาจะทำความเสียหายให้แก่เรา 4. เขาเคยทำความเสียหายให้แก่คนที่เรารัก 5. เขากำลังทำความ เสียหายให้แก่คนที่เรารัก 6. เขาจะทำความเสียหายให้แก่คนที่เรารัก 7. เขาเคยช่วยเหลือคนที่เราชิง 8. เขากำลังช่วยเหลือคนที่เราชิง 9. เขาจะช่วยเหลือคนที่เราชิง และ 10. โกรธโดยไร้สาเหตุ (โกรธแม้ สิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ) (อง.ทสก. (ไทย) 24/79/151.)

การปฏิบัติในทางตรงกันข้ามเพื่อมิให้ความโกรธเกิดขึ้น หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับกัณธีระบับความโกรธ มีปรากฏอยู่มากมายหลายแห่งด้วยกัน ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการ ระวังความโกรธ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสสอน เหล่าพระสงฆ์ตอนหนึ่ง ความว่า พึงชนะคนโกรธ ด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดี ด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ ด้วยการให้ พึงชนะเหล่าและด้วย คำสัตย์ ผู้เขียนขอเสนอหลักธรรมในการระวังความโกรธ คือ (1) หลักสมาธิ (2) หลักสติสัมปชัญญะ ดังจะอธิบายต่อไปนี้

(1) หลักสมาธิ ในพระอภิธรรมปิฎก (อภิ.สง. (ไทย) 34/15/29; อภิ.วิ (ไทย) 34/206/175.) ได้กล่าวไว้ว่า “สมาธิ” หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความ ไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ (สมถะ) สมาธิในทวิริย สมาธิ พละ สัมมาสมาธิ สมาธิ สัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรคอันใด นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ “สมาธิ” ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคหมายถึง ภาวะที่จิตมีอารมณ์อันเดียวฝ่ายกุศลชื่อว่า สมาธิ (วิสุทธิ (ไทย) 38/134.) “สมาธิ” ในหนังสือพุทธธรรม ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ว่า “สมาธิ” เป็นความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คากำหนดความของสมาธิที่พบ

เสมอ คือ “จิตตัสเสกัคคตา” หรือเรียกสั้นๆว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จิตกำหนดแน่วแน้อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป โดยคัมภีร์รูนอรรถกถารบุน ความหมายจากัดลงไปอีกว่า สมาธิ คือ ภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิตและใจความออกไปว่า หมายถึงการดำรงจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียว อย่างเรียบสม่ำเสมอ และด้วยดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552 : 824 – 825) ดังนั้น ดับความโกรธด้วยสมาธิ คือการทำจิตให้ตั้งมั่น ในระดับฌานต่าง ๆ เพื่อให้จิตใจไม่ฟุ้งซ่านไปในความรัก และความชิงหรือความโกรธได้แล้ว ผู้ที่ เจริญสมาธิสม่ำเสมอจึงเป็นผู้โกรธได้ยาก เพราะอาศัยสมาธิระงับไว้นั่นเอง

(2) หลักสติสัมปชัญญะ สติ เป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาถือเป็นยอด แห่งธรรม สติมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือการใช้สติอยู่เสมอในการครองชีวิต สติเป็นตัวการทำให้ระมัดระวังตัว ป้องกันไม่ให้พลาดตกไปในทางชั่ว หรือเสื่อม โดยเฉพาะยิ่งในการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากสังสารวัฏสติดียังมีบทบาทเป็นอย่างมาก

ชีวิตของเรามีจุดที่ควรใช้สติคอยกำกับดูแลทั้งหมด 4 แห่ง คือ (1) ร่างกายและพฤติกรรม (กาย) (2) เวทนาคือความรู้สึกสุขทุกข์ต่าง ๆ (เวทนา) (3) ภาวะจิตที่เป็นไปต่าง ๆ (จิต) (4) ความนึก ไตรตรอง (ธรรม) ถ้าดำเนินชีวิตโดยมีสติคุ้มครอง ณ จุดทั้งสี่นี้แล้วก็จะช่วยให้เป็นอยู่อย่างปลอดภัย ไร้ทุกข์ มีความสุขผ่องใส เป็นทางนำไปสู่ความรู้แจ้งอริยสัจธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) : 812) อีกทั้งพระพุทธองค์ยังทรงตรัสเกี่ยวกับบทบาทของสติที่กระจายอยู่ในหัวข้อธรรมต่าง ๆ แสดง ถึงความสำคัญของสติความว่า “สติ คือ ความตามระลึกถึง ความระลึกได้เฉพาะหน้า สติ คือ ความ ระลึกได้ความจำได้ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ คือ สตินทรีย์ (สติที่เป็นใหญ่) สติพละ(สติ ที่เป็นกำลัง) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สติสัมโพชฌงค์ (สติที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ธรรม) เอกายนมรรค (สติที่เป็นทางเอก) นี้แหละ เรียกว่าสติ บุคคลผู้ประกอบ ประกอบพร้อมดำเนินไป ดำเนินไปพร้อม เป็นไป เป็นไปพร้อม เพียบพร้อมแล้วด้วยสตินี้ เรียกว่า ผู้มีสติ” (ขุ.ม. (ไทย) 29/3/13.) สติเป็นตัวสำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับส่วนที่เกี่ยวข้อง จำกิจการที่ทำและคำที่พูดแล้ว แม้นานได้ สติเมื่อซึ่งระลึกได้บ่อย ๆ ในสิ่งที่ถูกกระทำ 5 อย่างคือ นิ वर्ณ आयตนะ ชันธ โพชฌงค์ และอริยสัจ จนเห็นความจริงว่าทุก สิ่งล้วนเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ส่วน สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ตระหนักรู้ รู้ชัดเข้าใจชัด ซึ่งสิ่งที่นึกได้ มักมาคู่กับสติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) : 433) สัมปชัญญะนี้เป็นธรรมที่มักปรากฏควบคู่กับสติ สัมปชัญญะก็คือปัญญา การฝึกฝนในเรื่องสตินี้จึงเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาศีล สมาธิและปัญญา สัมปชัญญะหรือปัญญาก็คือความรู้ความ เข้าใจตระหนักรู้ชัดต่อสิ่งที่ สติกำหนดไว้นั้น หรือต่อการกระทำในกรณีนั้นว่า มีความมุ่งหมายอย่างไร สิ่งที่ทำนั้นเป็นอย่างไร ปฏิบัติต่อมันอย่างไร และไม่เกิดความหลงหรือความเข้าใจผิดใด ๆ ขึ้นมาใน กรณีนั้น ๆ สัมปชัญญะในสัมมาสติ จึงเป็นตัวปัญญาในสัมมาทิฐิ ที่มุ่งเข้าหามรรคมืองค์แปด หรือ อริยสัจ 4 ดังนั้น สติเปรียบเสมือนท่านบงกักระแสน้ำของกิเลสเหล่านั้น ความโกรธ หรือโทสะเป็น กระแสน้ำสำคัญของกิเลสในโลก ต้องมีสติคอบกักกับคอยระมัดระวัง ก็จะสามารถกักกันความโกรธที่จะ เกิดขึ้นหรือว่าที่เกิดขึ้นแล้วให้บรรเทาลงไปได้ บางทีโกรธจนปวดศีรษะ หรือ บางทีมันจี้ขึ้นมาบ่อย ก็ต้องพกยาไว้บ้างยาที่ช่วยให้บรรเทาคลายเครียด ถ้าเมื่อสติไม่พอก็ต้องใช้ยาช่วยบ้าง ไม่ประมาท สติ กับความไม่ประมาทเป็นอย่างเดียว

บทสรุป

การปฏิบัติหลักวัตร 7 ในพระพุทธศาสนาเพื่อบังเกิดเป็นพระอินทร์ การปฏิบัติธรรมนั้นย่อมส่งผลถึงภาวะอันควรที่จะเป็นได้ในอนาคต เพราะได้สั่งสมคุณงามความดี และยึดหลักปฏิบัติอย่างถูกต้อง ผู้เขียนเห็นว่าผู้ใดก็ตามปรารถนาที่จะเป็นเทวดาพระอินทร์ ก็สามารถปฏิบัติหลักวัตร 7 ประการ คือ (1) เลี้ยงดูบิดามารดา (2) การประพฤตินอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ (3) การเจรจาถ้อยคำอ่อนหวาน (4) ความเป็นผู้ไม่ตระหนี่ (5) มีวาจาสัตย์ และ เป็นคนไม่โกรธ ซึ่งบุคคลที่อยู่ในโลกมนุษย์ก็สามารถปฏิบัติได้ เมื่อมีความตั้งใจและสร้างคุณงามความดีเพื่อให้เกิดเป็นบารมีแก่ตนเองย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ปรารถนาที่จะเข้าถึงซึ่งเทวดาพระอินทร์ และย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- เกื้อพันธ์ นาคบุผา. (2520). **พระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤต บาลี และวรรณคดีไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2542). **หลักการพัฒนาตน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง.
- พระมหาหนึ่งฤทัย นิพโกโย (กรัตพงษ์). (2550). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องคุณธรรมของท้าวสักกะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รังษีสุนต์. (2549). **พุทธกิจ : กิจที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). **พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- วัชธานี เสนาะล้ำ. (2530). **คติความเชื่อเรื่องพระอินทร์ในศิลปกรรมแบบเขมรในประเทศไทย**. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วัชธานี เสนาะล้ำ. (2528). **คติความเชื่อเรื่องพระอินทร์ในศิลปกรรมแบบเขมรในประเทศไทย** ใน หน้า สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมมธโร) มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

การพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อความสำเร็จขององค์กร Leadership development for organizational success

สรศักดิ์ชัย ไชยสกุลวงศ์

Sanchai Chaisakulwong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Chaiyaphum Buddhist College

E-mail : mansanchai2517@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 13 สิงหาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 12 ตุลาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 ตุลาคม 2562

บทคัดย่อ

ทักษะของผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญที่สามารถทำให้องค์กรมั่นใจได้ว่าเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่องค์กรต้องการจะมีแนวโน้มเป็นไปตามที่คาดหวัง ทำให้หลาย ๆ องค์กรมุ่งเน้นการฝึกอบรมผู้บริหารหรือผู้จัดการให้มีทักษะของผู้นำ (Leadership) และด้วยภาวะความเป็นผู้นำต้องลงมาทำงานสอนงานติดตามให้กำลังใจและผลักดันลูกน้องมากขึ้น ต้องเป็นต้นแบบหรือเป็นตัวหลัก (Change Agent) ในการเปลี่ยนแปลง เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นจากภายในตัวตนของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งสามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง โดยความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองจากความเชื่อเดิม ๆ ที่ไม่มีประโยชน์ให้เป็นความเชื่อใหม่ๆ ของตัวเอง แล้วนำไปฝึกฝนจนกลายเป็นธรรมชาติของตัวเอง เมื่อนั้นผู้อื่นก็จะตามคุณด้วยความเต็มใจและทำให้องค์กรบรรลุความสำเร็จ

คำสำคัญ : ผู้นำ, องค์กร, การพัฒนา

Abstract

Leader skills it is important to be able to ensure the organization's goals. Or objects that the organization needs as expected, many organizations will focus on training managers or managers to have leadership skills (Leadership) and with leadership must come down to work, teach, follow up, encourage and drive their employees. Up must be a prototype or a main character (Change Agent) for the change. It is a property that arises from within the person's identity that can be developed independently. By the willingness to transform yourself from futile old beliefs to new beliefs of oneself and then practice them into their own nature. Then others will follow you willingly and make the organization successful.

Keywords : Leader, Organization, Development

บทนำ

การพัฒนาภาวะผู้นำ หมายถึง แผนงานและกระบวนการที่องค์กรกำหนดขึ้นอย่างเป็นระบบที่ต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาให้สมาชิกขององค์กรมีความสามารถด้านการเป็นผู้นำซึ่งความสามารถเหล่านั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินภารกิจต่าง ๆ ขององค์กร หรือหมายถึงโครงการฝึกอบรมและการพัฒนาความสามารถในงานที่ถูกต้องแบบเพื่อช่วยให้ผู้บริหารทุกระดับได้พัฒนาความสามารถด้านการเป็นผู้นำตามต้องการ

Lamoureux (2008, p.12) การพัฒนาภาวะผู้นำ คือกระบวนการสำหรับการพัฒนาความชำนาญ, ความรู้ และพฤติกรรมของผู้นำอย่างเป็นระบบ (Systematically) และเป็นเชิงกลยุทธ์ (Strategically) และเป็นกระบวนการที่ต้องมีการสนับสนุนและสอดคล้องกับการจัดการเรื่องความสามารถพิเศษ (Talent management) ในด้านอื่น ๆ ด้วย

Berke, Kossler, & Wakefield (2008, p.2) การพัฒนาภาวะผู้นำเป็นเรื่องของการจัดการความสามารถพิเศษ (talent management) ซึ่งจะต้องรวมงานหลักสามด้านคือ การสรรหา การพัฒนา และการรักษากลุ่มคนที่มีความสามารถมาก ๆ ไว้กับองค์กร กลุ่มงานทั้งหมดที่อยู่ในงานหลักสามด้านนี้ประกอบด้วย (ก) การสรรหาและคัดเลือก (ข) การจัดการเรื่องผลการดำเนินงาน (ค) การพัฒนาภาวะผู้นำ (ง) การประเมินกลุ่มความสามารถพิเศษ (จ) กระบวนการสืบทอดตำแหน่งงาน (ฉ) การให้รางวัล (ช) การให้ค่าตอบแทน (ซ) การดูแลเรื่องสิทธิประโยชน์และ (ณ) การดึงดูดให้คนอยู่หรือให้ออกจากองค์กรอย่างดี

Hughes, Ginnett, & Curphy (2009, p. 54) การพัฒนาภาวะผู้นำทำได้โดยใช้ประสบการณ์ในการทำงานที่เกิดจากกระบวนการสามอย่างคือ การปฏิบัติกิจจริง การสังเกต และการคิดพิจารณา

ความหมายของภาวะผู้นำที่กำหนดโดยสมาคมผู้บริหารงานทรัพยากรมนุษย์ของสหรัฐอเมริกา (Society of Human Resource Management – SHRM) คือ Leadership development Formal and informal training and professional development programs designed for all management and executive-level employees to assist them in developing leadership skills and styles required to deal with a variety of situations (SHRM, 2010, p.66)

บุญทัน ดอกไธสง (2535:266) ได้สรุปเกี่ยวกับผู้นำไว้ว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึง

(1) ผู้มีอิทธิพล มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

(2) เป็นผู้นำและแนะนำ เพราะผู้นำต้องคอยช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ

(3) ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยแต่วางแผนและผลักดัน แต่ผู้นำจะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่ม และนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

สรุปได้ว่า ผู้นำ (Leader) คือบุคคลที่สามารถชักจูงหรือชักนำบุคคลอื่น ให้ปฏิบัติงาน สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ความสามารถในงานของผู้นำ (Leadership competency)

ความสามารถในงาน (competency) หมายถึงระดับความรู้ ความสามารถ และความชำนาญในการทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ความหมายของความสามารถในงานที่กำหนดโดยสมาคมผู้บริหารงานทรัพยากรมนุษย์ (SHRM, 2010)

ความสามารถในงานที่กำหนดโดยศูนย์ประสิทธิภาพและคุณภาพในสหรัฐอเมริกา (The American Productivity and Quality Center, 2004) หมายถึง ความสามารถหลักที่เป็นพื้นฐานสำหรับการทำงานในหน้าที่และเกี่ยวข้องกับ การจัดการเรื่องความสามารถพิเศษ (Talent management) เพื่อใช้เป็นมาตรฐานสำหรับคัดเลือกและการพัฒนาบุคลากรทั่วทั้งองค์กร รวมทั้งใช้เป็นเกณฑ์สำหรับการประเมินผลการทำงานและยังพนักงาน

ผู้บริหารในองค์กร ก็คือ กลุ่มผู้นำที่มีอิทธิพลและอำนาจการตัดสินใจที่สร้างผลกระทบต่อผู้อื่น ซึ่งความสามารถในการเป็นผู้นำนั้น หมายถึงการมีสติปัญญาและการให้คำแนะนำกลับไปพฤติกรรมในการทำงาน ซึ่งทำให้พนักงานที่ทำงานอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของตนมีความสุขในการทำงานและมีกำลังใจที่จะทำงานให้กับองค์กรหรือหน่วยงานของตนอย่างเต็มที่ นักวิชาการด้านภาวะผู้นำ อคิน (Akin, 1987) เสนอว่า ผู้บริหารขององค์กร ควรมีความสามารถทำงานได้ดีในหกด้านต่อไปนี้ คือ

- การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (interpersonal skills)
- การสื่อสาร (communication skills)
- การวิเคราะห์ (analytical skills)
- ความรู้เกี่ยวกับงานที่ทำ (job knowledge)
- ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการทำงานขององค์กรและวิชาชีพ (knowledge of organizational and professional norms)
- ความมั่นใจในตนเอง (self-confidence)

ความสามารถหลักในงานของผู้นำตามบทบาททั้งแปดด้าน (Quinn, R.E.Faeman, S.R. Thomson, M.P., & McGrath, M.R. 2003)

1. ผู้ให้กำลังใจ (Mentor) เข้าใจตนเองและผู้อื่น, สื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ, พัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา
2. ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) สร้างกลุ่มทำงาน, สนับสนุนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม, จัดการความขัดแย้ง
3. ผู้แจ้งข่าว (Monitor) ติดตามและแจ้งผลการทำงานของแต่ละบุคคล, จัดการระบบและผลการทำงานในภาพรวม, วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างรอบด้านใกล้เคียงความเป็นจริง
4. ผู้ประสานงาน (Coordinator) บริหารโครงการต่าง ๆ, ออกแบบงาน, จัดการให้ทุกกลุ่มงานทำงานร่วมกัน
5. ผู้อำนวยการ (Director) ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ, สร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี, จัดการเรื่องเวลาและความเครียด
6. ผู้ผลิตงาน (Producer) การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปร่างขององค์กรในแผนกต่างๆ เพื่อให้เกิดการบริหารตามลักษณะและรูปแบบที่ต้องการเพื่อเพิ่มความพอใจให้แก่ผู้ใช้ และผู้บริหารมากที่สุด

7. ผู้ประสานผลประโยชน์ (Broker) สร้างและรักษาอำนาจผลประโยชน์ของกลุ่ม, เจรจาข้อตกลงและความร่วมมือระหว่างกลุ่ม, นำเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ
8. ผู้คิดสร้างสรรค์ (Innovator) ทำงานอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง, คิดแบบสร้างสรรค์จัดการกับความเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบสำคัญของแผนการพัฒนาภาวะผู้นำ

ผู้บริหารในองค์กรจำนวนมากขาด “ภาวะผู้นำ” จากปัญหาดังกล่าว วันนี้องค์กรชั้นนำต่าง ๆ จึงให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้นำในองค์กรของตนให้เก่ง “เก่งคิด เก่งคน เก่งงาน” มากยิ่งขึ้น นับว่าเป็นเรื่องท้าทายการเปลี่ยนแปลงของผู้นำ ดังนั้น ผู้นำที่ดีคือผู้ที่พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และกระตุ้นให้ผู้อื่นเปลี่ยนแปลงตัวเองด้วยความเต็มใจ การพัฒนาผู้อื่น เป็นการเพิ่มการเป็น “โค้ช” เพื่อสร้างให้ลูกน้องเกิดความศรัทธา เชื่อถือและไว้วางใจ เพราะมั่นใจแล้วว่า ความศรัทธา เชื่อถือและไว้วางใจเป็นรากฐานที่สำคัญ ที่จะทำให้เกิดการยอมรับฟังคำชี้แจง และพร้อมที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงตนเอง ตามที่ผู้นำทีม ให้คำแนะนำปรึกษาอย่างเต็มที่

องค์ประกอบที่สำคัญของโครงการหรือแผนพัฒนาภาวะผู้นำเป็นหัวข้อที่นักวิชาการด้านภาวะผู้นำเขียนไว้มาก ผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มจะสามารถทำหน้าที่ผู้นำได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้นำว่า เหมาะสมกับกรณีเพียงใด แต่โดยทั่วไปแล้ว เมื่อกล่าวถึงผู้นำคนทั่วไปจะคิดถึงว่าต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม กับการเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งมีผู้รู้ได้กล่าวไว้หลายท่าน ศิริพงษ์ ศรีชัย รมย์รัตน์ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำว่าควรมี คุณลักษณะใน 9 ด้านคือ

1. ความรู้ (Knowledge)

การเป็นผู้นำนั้น ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นที่สุด ความรู้ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะความรู้เกี่ยวกับงานในหน้าที่เท่านั้น หากแต่รวมถึงการเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมในด้านอื่นๆ ด้วย การจะเป็นผู้นำที่ดี หัวหน้างานจึงต้องเป็นผู้รอบรู้ ยิ่งรอบรู้มากเพียงใด ฐานะแห่งความเป็นผู้นำก็จะยิ่งมั่นคงมากขึ้นเพียงนั้น

2. ความริเริ่ม (Initiative)

ความริเริ่ม คือ ความสามารถที่จะปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดในขอบเขตอำนาจหน้าที่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องคอยคำสั่ง หรือความสามารถแสดงความคิดเห็นที่จะแก้ไขสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีขึ้น หรือเจริญขึ้นได้ด้วยตนเองความริเริ่มจะเจริญงอกงามได้ หัวหน้างานจะต้องมีความกระตือรือร้น คือมีใจจ่องานดี มีความเอาใจใส่ต่อหน้าที่ มีพลังใจที่ต้องการความสำเร็จอยู่เบื้องหน้า

3. มีความกล้าหาญและความเด็ดขาด (Courage and firmness)

ผู้นำที่ดีจะต้องไม่กลัวต่ออันตราย ความยากลำบาก หรือความเจ็บปวดใด ๆ ทั้งทางกาย วาจา และใจผู้นำที่มีความกล้าหาญ จะช่วยให้สามารถผจญต่องานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ นอกจากความกล้าหาญแล้ว ความเด็ดขาดก็เป็นลักษณะอันหนึ่งที่จะต้องทำให้เกิดมีขึ้นในตัวของผู้ผู้นำเองต้องอยู่ในลักษณะของการ “กล้าได้กล้าเสีย” ด้วย

4. การมีมนุษยสัมพันธ์ (Human relations)

ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักประสานความคิด ประสานประโยชน์สามารถทำงานร่วมกับคนทุกเพศ ทุกวัยทุกระดับการศึกษาได้ ผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีจะช่วยให้ปัญหาใหญ่เป็นปัญหาเล็กได้

5. มีความยุติธรรมและซื่อสัตย์สุจริต (Fairness and Honesty)

ผู้นำที่ดีจะต้องอาศัยหลักของความถูกต้อง หลักแห่งเหตุผลและความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยสั่งการ หรือปฏิบัติงานด้วยจิตที่ปราศจากอคติ ปราศจากความลำเอียง ไม่เล่นพรรคเล่นพวก

6. มีความอดทน (Patience)

ความอดทน จะเป็นพลังอันหนึ่งที่จะผลักดันงานให้ไปสู่จุดหมายปลายทางได้ อย่างแท้จริง

7. มีความตื่นตัวแต่ไม่ตื่นตูม (Alertness)

ความตื่นตัว หมายถึง ความระมัดระวัง ความสุขุมรอบคอบ ความไม่ประมาท ไม่ยืดเยื้อขาดความกระฉับกระเฉง มีความฉับไวในการปฏิบัติงานทันต่อเหตุการณ์ความตื่นตัวเป็นลักษณะที่แสดงออกทางกาย แต่การไม่ตื่นตูม เป็นพลังทางจิตที่จะหยุดคิดไตร่ตรองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น รู้จักใช้ดุลยพินิจที่จะพิจารณาสิ่งต่างๆ หรือเหตุต่างๆ ได้อย่างถูกต้องพุดง่าย ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักควบคุมตัวเองนั่นเอง (Selfcontrol)

8. มีความภักดี (Loyalty)

การเป็นผู้นำหรือหัวหน้าที่ดีนั้น จำเป็นต้องมีความจงรักภักดีต่อหมู่คณะ ต่อส่วนรวมและต่อองค์กร ความภักดีนี้ จะช่วยให้หัวหน้าได้รับความไว้วางใจ และปกป้องภัยอันตรายในทุกทิศได้เป็นอย่างดี

9. มีความสงบเสงี่ยมไม่ถือตัว (Modesty)

ผู้นำที่ดีจะต้องไม่หยิ่งยโส ไม่จองหอง ไม่วางอำนาจ และไม่ภูมิใจในสิ่งที่ไร้เหตุผลความสงบเสงี่ยมนี้ ถ้ามีอยู่ในหัวหน้างานคนใดแล้ว ก็จะทำให้ลูกน้องมีความนับถือ และให้ความร่วมมือเสมอ

คุณสมบัติ 5 ประการในการเป็นผู้นำที่ดี

1. ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ ต้องเป็นคนที่มีมองเห็นภาพในอนาคตที่คนอื่นมองไม่เห็น มองเห็นโอกาสในอนาคตได้ และเมื่อมองเห็นภาพอนาคตแล้ว ก็ต้องสามารถกำหนดเป้าหมาย และแผนงานในการไปสู่เป้าหมายนั้นได้อย่างชัดเจน ไม่ใช่แค่ฝันเพื่องเพื่องอย่างเดียว

2. ผู้นำที่ดีจะต้องกระจายงานให้ทีมงานอย่างเหมาะสม เป็นการนำแผนงานที่กำหนดไว้ขึ้นมากระจายสู่พนักงาน และทีมงาน โดยพิจารณาความเหมาะสมของพนักงานแต่ละคนให้เหมาะกับงานแต่ละอย่าง เพื่อให้เขาสามารถที่จะทำงานได้ตามที่ถนัด รวมทั้งให้โอกาสคนอื่นๆ ได้ทำงาน ผู้นำอาจจะต้องยอมรับความเสี่ยงในเรื่องนี้ กล่าวคือ ยอมที่จะไว้วางใจพนักงาน และเชื่อว่าพนักงานจะสามารถทำงานนั้นได้ ผมเห็นผู้นำหลายคนที่ใช้วิธีนี้กับลูกน้องของตนเอง ก็อาจจะมีลูกน้องที่ทำไม่ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วลูกน้องจะทำเต็มที่เพราะนายไว้วางใจอย่างมาก ก็ไม่ยอมทำให้นายผิดหวัง

3. ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างทีมงานได้ จะต้องเป็นคนที่ทำงานให้สำเร็จ โดยเน้นทั้งงาน เน้นทั้งคน และในการสร้างทีมงานที่ดี ผู้นำก็ต้องมีทักษะในการสื่อความที่ดี มีความเป็นธรรมกับพนักงานทุกคนในทีม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เวลาทำงานก็จะเน้นให้ทุกคนร่วมกันทำงาน ไม่มีการทำตัวเด่นเพียงคนเดียว หรือรับแต่ชอบ ไม่ยอมรับผิดชอบ

4. ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างแรงบันดาลใจให้พนักงานได้ มีพลังในการสร้างกำลังใจให้กับทีมงาน และกระตุ้นให้พนักงานมีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จได้ เหมือนกับที่ Jack Welch อดีต CEO ของ GE ได้ใช้คำว่า Energize ก็คือการทำให้คนอื่นมีพลังในการทำงานอยู่เสมอ

5. ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้พัฒนาคนอื่นอยู่เสมอ มีความเข้าใจพนักงานที่มีผลงานไม่ดี และพยายามที่จะพัฒนาพนักงานให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานมากขึ้น ผู้นำที่ดีจะไม่ตำหนิพนักงานว่า “ทำไมโง่จัง แค่นี้ยังทำไม่ได้” (ถ้าทำได้ก็คงมาเป็นหัวหน้าของผู้นำคนนี้ไปแล้ว) แต่จะพยายามพัฒนาให้พนักงานทำงานให้ได้ ผู้นำที่ดีจึงเปรียบเสมือนครู ที่สอนพนักงานทั้งด้านความรู้ในการทำงาน และเป็นตัวอย่างสำหรับพฤติกรรมที่เหมาะสมด้วย

ดังนั้น ในการพัฒนาผู้นำที่ดี ก็พยายามพัฒนาใน 5 มุมมองที่ได้กล่าวไปแล้ว ก็น่าจะทำให้องค์กรของเรามีผู้นำที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ครับ

กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำ

การเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้และความสามารถด้านการเป็นผู้นำเป็นหัวข้อที่สำคัญอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำ เพราะการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นมีวิธีการต่าง ๆ มากมาย แต่การเลือกวิธีการให้เหมาะสมกับเหตุการณ์, วัตถุประสงค์, องค์กร, และงบประมาณที่มีอยู่ เป็นเรื่อง ที่ผู้ที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาภาวะผู้นำต้องมีความสามารถในการพิจารณาคัดเลือกอย่างดี วิธีการเรียนรู้ในองค์กรที่นักวิชาการได้ศึกษาไว้ และยังเป็นความรู้ที่ใช้ได้อยู่จนถึงปัจจุบัน

ภาวะผู้นำกับการบริหารการศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง เพราะในการบริหารการศึกษานั้นผู้บริหารจะพบกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มากมายที่ยากต่อการแก้ไข บางปัญหาขาดความชัดเจนหรือไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษา ดังนั้นหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษาจึงต้องแสวงหาความรู้ ทักษะ และเทคนิควิธีการนำมาแก้ไข พัฒนาการศึกษาลงไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารจึงต้องได้รับการพัฒนาอยู่เสมอ จากงานวิจัยของกัลยรัตน์ เมืองสง (2550) ได้สรุปวิธีพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้บริหารไว้โดยสรุป 24 วิธี ดังนี้

การสัมมนา หมายถึง การให้สมาชิกช่วยกันระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหา หรือเสนอแนวทางการดำเนินงานในขอบข่ายเนื้อหาสาระที่กำหนด

การประชุมทางวิชาการ หมายถึง การประชุมที่มีวัตถุประสงค์มุ่งให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยเน้นบรรยากาศที่เป็นกันเอง สมาชิกมีความรู้ ความสนใจ หรือประสบการณ์พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่จะประชุมพอสมควร

การประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การประชุมเพื่ออภิปราย หรือประเด็นที่น่าสนใจ โดยจะต้อง 1) กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ 2) กำหนดหัวข้อให้กระชับ รัดกุมและชัดเจน 3) จัดสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่ให้มีสิ่งรบกวน 4) ผู้นำการประชุมต้องควบคุมการประชุมให้ราบรื่น ไม่มีการแสดงความคิดเห็นที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น 5) จัดบันทึกผลการประชุมให้ครบถ้วน 6) สรุปผลการประชุมตามหัวข้อการประชุม

การระดมความคิดเห็น หมายถึง การคิดอย่างสร้างสรรค์ต่อปัญหาใด ๆ อย่างเสรีหลากหลาย ไม่วิจารณ์ความคิดของผู้อื่น ระดมให้คิดให้มากที่สุด แล้วนำไปสู่การประเมินของกลุ่มใหญ่เพื่อหาแนวคิดที่เหมาะสมและเป็นไปได้

การศึกษาดูงาน หมายถึง การนำผู้เรียนไปเรียนรู้นอกสถานที่เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับงาน เพื่อให้ทราบสภาพการทำงานจริงมีลักษณะอย่างไร ให้ผู้เรียนมีโอกาสเผชิญกับบุคคล สถานที่และสิ่งของต่าง ๆ ด้วยตนเอง การศึกษาดูงาน ประกอบด้วย การดู การฟัง การสัมภาษณ์ การสนทนา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการมีส่วนร่วม

การอภิปรายเป็นคณะ หมายถึง การอภิปรายร่วมกันโดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิประมาณ 3 – 5 คน มีพิธีกรดำเนินการอภิปราย

การบรรยายเป็นคณะ หมายถึง การที่ผู้พูดหรือวิทยากรได้รับมอบหมายให้พูดบรรยายเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามลำพัง บรรยายแล้วเสร็จจะกลับหรืออยู่ต่อก็ได้ ไม่มีการให้อภิปรายหัวข้อของคนอื่น ๆ เหมือนการอภิปรายเป็นคณะ

การฝึกงาน หมายถึง การฝึกปฏิบัติงานตามสถาบันหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้จากการทำงานจริงภายใต้การแนะนำของผู้ร่วมงานในองค์กร

การสอนงาน หมายถึง การแนะนำให้ปฏิบัติงานให้ถูกต้อง โดยปกติจะเป็นการสอนระหว่างการปฏิบัติงาน อาจสอนเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งผู้สอนต้องมีความรู้ ประสบการณ์และทักษะในเรื่องนั้นอย่างแท้จริง

การหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน หมายถึง การพัฒนาบุคคลที่ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน 2) การพิจารณาผู้หมุนเวียนงาน 3) การพิจารณาตำแหน่งงาน 4) การสอบถามความสมัครใจ 5) การดำเนินการหมุนเวียนงาน 6) การประเมินและติดตามผล

การเรียนรู้ทางไกล หมายถึง ระบบการพัฒนาบุคคลที่ออกแบบให้สามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ทักษะ เจตคติ โดยใช้ระบบสื่อประสม ประกอบด้วย 1) สื่อวัสดุ 2) อุปกรณ์ 3) วิธีการ 4) สื่อบุคคล ในลักษณะต่างๆ โดยให้ผู้เรียนกับวิทยากรมีการเผชิญหน้ากันน้อยที่สุด ในการสอนทางไกลอาจใช้บทเรียนสำเร็จรูปสั้นๆ ที่สามารถทำความเข้าใจด้วยตนเอง โดยผู้เรียนศึกษาและหาข้อมูลต่างๆ ประกอบตามที่กำหนดในบทเรียน

การแสดงบทบาทสมมติ หมายถึง การทดลองสวมบทบาทที่สมมติขึ้นมา โดยเปิดโอกาสให้ผู้แสดงได้พูดก่อน แล้วนำไปเป็นประเด็นเพื่อวิเคราะห์ปัญหา แล้วให้ผู้แสดงและกลุ่มชี้ประเด็นว่าได้เรียนรู้อะไรจากพฤติกรรมของตัวละคร เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

การใช้บทเรียนแบบโปรแกรม หมายถึง การเรียนรู้ด้วยตนเองรูปแบบหนึ่งที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามลำดับขั้นตอนความสามารถของตนเอง และแก้ไขปฏิบัติการตอบสนองด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมที่ออกแบบไว้ ทำแบบฝึกหัดและได้ผลย้อนกลับเป็นการเสริมแรง

เกมการบริหาร หมายถึง การจำลองสถานการณ์จริงขึ้นมาเพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองเผชิญเหตุการณ์ ผู้เรียนจะมีโอกาสฝึกวินิจฉัย และคัดเลือกแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสม

กรณีศึกษา หมายถึง การให้รายละเอียดของสถานการณ์ข้อเท็จจริง เพื่อเป็นหลักฐานในการอภิปรายและแก้ปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดสอบแนวคิดของตนเองกับแนวคิดของผู้อื่น ทั้งนี้ต้องสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้าง มีอิสระและเป็นกันเอง ในขั้นการวิเคราะห์ กรณีต้องพิจารณาที่บุคคล สถานการณ์ วิธีการ ขั้นตอน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ว่าสิ่งใดที่กระทบต่อองค์การจะแก้ไขหรือพัฒนาอย่างไร

การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน หมายถึง การเรียนรู้ด้วยตนเองรูปแบบหนึ่งที่อาศัยบทเรียนที่ถูกออกแบบมาให้ผู้เรียนเรียนจากคอมพิวเตอร์ โดยมีเนื้อหาสาระตามที่ผู้ออกแบบกำหนด ผู้เรียนสามารถทำการโต้ตอบกับเครื่อง ทราบผลการปฏิบัติและได้รับการเสริมแรง การเรียนรู้จะเร็วหรือช้าอยู่กับความสามารถของผู้เรียน

การเรียนรู้แบบออนไลน์ หมายถึง การเรียนรู้ที่อาศัยคอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายโทรคมนาคม โดยผู้เรียนจากคอมพิวเตอร์ลูกข่ายที่เชื่อมกับระบบเครือข่าย สามารถโต้ตอบกับแม่ข่ายซึ่งอยู่ไกลออกไปได้ทันทีหรือเกือบจะทันที

การฝึกประสาทสัมผัส หมายถึง การฝึกให้ผู้เรียนระมัดระวังผลของพฤติกรรมและทัศนคติของตนที่มีต่อผู้อื่น ช่วยให้เข้าใจตนเองและผู้ร่วมงานและสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก เน้นการแก้ปัญหาโดยการทดลอง โดยให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น มีการแสดงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ของตนเพื่อทดสอบความมีมนุษยสัมพันธ์ของตนกับผู้อื่น ผู้เรียนจะคิดค้นหาคำตอบและประเมินผลย้อนกลับที่เป็นปฏิริยาโต้ตอบจากผู้อื่นและสรุปสิ่งที่ตนเรียนรู้จากการทำปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

กิจกรรมพัฒนาจิต หมายถึง การฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และความพลังของจิตใจ ให้มีความสงบเยือกเย็น เช่นการฝึกสมาธิเพื่อให้จิตใจเหมาะแก่การใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์สภาพการและปัญหาในการทำงานและการดำเนินชีวิต

กิจกรรมนันทนาการ หมายถึง การร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น การร้องเพลง การปรบมือเป็นจังหวะพร้อมกัน การร้องเพลงประกอบท่าทาง การเล่นเกมสั้นๆ เป็นต้น โดยเน้นการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพื่อมุ่งเปลี่ยนทัศนคติและสร้างความสัมพันธ์ ตลอดจนสร้างความสนุกสนานให้กับผู้เรียน

กิจกรรมที่นักวิชาการอื่น ๆ แนะนำว่าเป็นวิธีการที่ช่วยสร้างความสามารถในการเป็นผู้นำ ได้แก่ การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เช่น การศึกษาต่อชั้นสูง (higher education) การฝึกอบรม (training) การเรียนรู้จากประสบการณ์ทำงาน (job experience) การมีผู้ให้คำปรึกษา (mentoring) การสอนงาน (coaching) การริเริ่มจากตนเอง (personal development) (Dubrin, 2007 : Hughes, Ginnett & Curphy, 2009, Horwitz, 2010) นักวิชาการที่มีผลงานด้านภาวะผู้นำอย่างเช่น ยุคูล เสนอแนะว่า กิจกรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำสามารถแบ่งได้เป็นสามกลุ่ม คือ (1) การเรียนรู้- การฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ (formal education/training) (2) กิจกรรมเพื่อการพัฒนาโดยองค์การ (Developmental activities) และ (3) กิจกรรมพัฒนาที่แต่ละบุคคลคิดเอง (Self3help activities)

ตัวอย่างการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์การ

การพัฒนาภาวะผู้นำในองค์การเป็นเรื่องสำคัญที่องค์กรในประเทศที่พัฒนาแล้วดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานมากกว่าสามสิบปีในประเทศไทยนั้นการพัฒนาภาวะผู้นำก็มีมานานแล้วเช่นกัน โดยเฉพาะในภาครัฐตั้งแต่เริ่มมีการพัฒนาประเทศให้ทันกับความเจริญของประเทศอื่น ๆ โดยอยู่ในรูปแบบของการฝึกอบรม พัฒนาผู้บริหารระดับสูงตามลำดับขั้นของตำแหน่งหน้าที่ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรฝึกอบรมผู้นำระดับสูงของหน่วยงานที่จัดโดยวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) การพัฒนาภาวะผู้นำขององค์การในภาคเอกชนมีระดับความสำคัญมากขึ้นและมีแผนงานเป็นระบบตามวิชาการของประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกมากขึ้น ในช่วงตั้งแต่คลื่นโลกาภิวัตน์และการมีตลาดหลักทรัพย์และบริษัทมหาชนเข้ามาผลักดันให้องค์การธุรกิจต้องปรับเปลี่ยนองค์การให้ทันสมัยเป็นที่น่าเชื่อถือแก่ผู้ลงทุน

ลักษณะโดยรวมของแผนการพัฒนาภาวะผู้นำ

แผนการพัฒนาภาวะผู้นำของทั้งสององค์การเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานพัฒนาผู้บริหารและทรัพยากรมนุษย์ขององค์การ แต่มีการกำหนดชื่อแผนงานชัดเจนว่าเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำและมีเนื้อหาในหลักสูตรที่เป็นเรื่องของผู้นำ หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำของทั้งสององค์การมีสามระดับ

คือ (1) หัวหน้างาน (Supervisor) (2) ผู้จัดการฝ่าย (Manager) และ (3.) ผู้บริหารระดับสูง (Executive) แผนการพัฒนาได้ถูกนำมาใช้ประมาณสามปีแล้ว มีหน่วยงาน HR เป็นผู้รับผิดชอบแผนการดำเนินงาน องค์กรที่หนึ่งสร้างแผนงานโดยใช้ทรัพยากรภายในองค์กร ในขณะที่องค์กรที่สองจ้างที่ปรึกษาเพื่อสร้างแผนงานพัฒนาภาวะผู้นำทั้งที่เป็นผู้เชี่ยวชาญชาวไทยและชาวต่างประเทศ ภาพรวมของแผนพัฒนาภาวะผู้นำขององค์กร

การกำหนดความสามารถในงานของผู้นำ

ปัจจัยที่องค์กรตัวอย่างใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดความสามารถในงานภาวะผู้นำคือ (1) วิสัยทัศน์, เป้าหมาย, และค่านิยมขององค์กร (2) ลักษณะที่ดีอื่น ๆ ของผู้นำที่องค์กรต้องการ และ (3) ข้อเสนอแนะจากผู้บริหารระดับสูง ตารางที่ 7.6 แสดงแหล่งที่มาของความสามารถในงานของผู้นำและความสามารถในงานที่องค์กรทั้งสองกำหนดขึ้น องค์กรที่หนึ่งแบ่งคุณลักษณะ-ความสามารถของผู้นำเป็นสามส่วน คือ ความสามารถของตัวบุคคล ความสามารถในการเป็นผู้นำ และความสามารถในการบริหาร องค์กรที่สองกำหนดว่าในการทำธุรกิจในอนาคต ผู้บริหารระดับนำในองค์กรจะต้องมีความสามารถทางธุรกิจ (Business drivers) ที่สำคัญอยู่ 6 ด้าน และจากตัวขับเคลื่อนทางธุรกิจทั้งหมดด้านนี้ก็นำมากำหนดความสามารถในงานของผู้นำได้เป็น 12 ประการ

กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา

กิจกรรมที่องค์กรตัวอย่างใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำอาจแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่ม คือ การเรียนแบบทางการ (formal training) การใช้กิจกรรมพัฒนา (developmental activities) และการพัฒนาด้วยตัวเอง (self-help activities) องค์กรทั้งสองเน้นการพัฒนาด้วยการสอนงาน (coaching) และการมีผู้ให้คำแนะนำ (mentoring) ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารระดับสูงเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากในการถ่ายทอดความรู้และค่านิยมขององค์กรไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไป

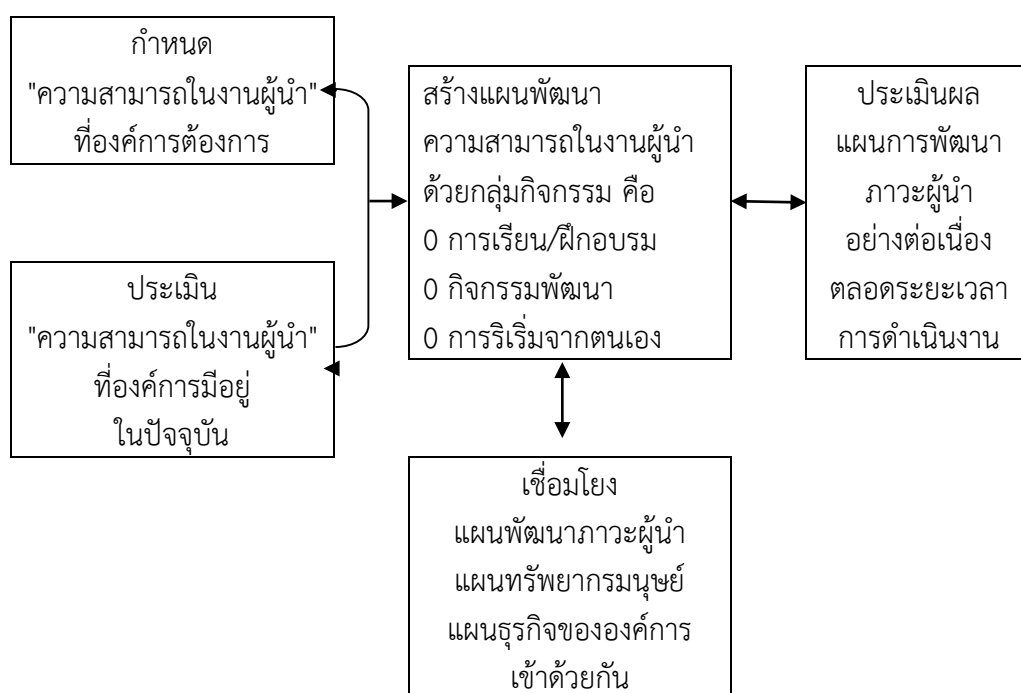
องค์ประกอบที่สำคัญของแผนการพัฒนาภาวะผู้นำ

องค์ประกอบที่สำคัญของแผนการพัฒนาภาวะผู้นำขององค์กรตัวอย่างทั้งสอง ซึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ คล้ายกัน คือ ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรให้การสนับสนุนและเป็นผู้ผลักดันแผนและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นับว่าเป็นงานที่สำคัญยิ่งขององค์กร แผนการพัฒนาภาวะผู้นำเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแผนธุรกิจขององค์กรในภาพรวม หน่วยงานที่รับผิดชอบนำแผนการพัฒนาไปปฏิบัติให้เป็นจริง คือหน่วยงานทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งการดำเนินงานทั้งหมดรวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับแผนทำโดยบุคลากรขององค์กรทั้งสิ้น เพื่อพัฒนาคนในองค์กรให้มีความเชี่ยวชาญในการวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กร

ประเด็นที่สำคัญของแผนการพัฒนาภาวะผู้นำ

ประเด็นที่สำคัญของแผนการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรที่หนึ่งมีสามข้อคือ (ก) การที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์กรสนับสนุนและมีส่วนร่วมในแผน (ข) การที่องค์กรมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถอยู่ในระดับสูงมาก และ (ค) การมีงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนแผนการพัฒนาอย่างพอเพียง องค์กรที่สองมีประเด็นที่สำคัญสองประการคือ (ก) การใช้บุคลากรขององค์กรในการดำเนินแผนงาน และ (ข) การประเมินความสำเร็จของแผนการพัฒนาภาวะผู้นำ ประเด็นแรกใน

องค์การที่หนึ่ง คือ การสนับสนุนจากผู้นำเป็นสิ่งสำคัญมากต่อความสำเร็จของแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาภาวะผู้นำ ผู้นำขององค์การสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในโครงการ โดยผู้บริหารทุกคนมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมในโครงการพัฒนาภาวะผู้นำ และเป็นวิทยากรในโครงการฝึกอบรมด้วย ประเด็นที่สอง คือ การมีบุคลากรที่มีความสามารถสูงมาก ซึ่งจะได้มาจากการสรรหา คัดเลือกที่มีประสิทธิภาพ นโยบายขององค์การคือการคัดเลือกผู้สมัครที่มีผลการเรียนและผลการทำงานที่ดีมาก เพราะการมีบุคลากรที่มีความสามารถมากพอจะทำให้มีการคิดค้นสร้างโครงการต่าง ๆ และนำไปปฏิบัติจนสำเร็จได้ ส่วนประเด็นที่สามนั้น เนื่องจากการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารในองค์การต้องใช้งบประมาณสูงมาก เพราะมีการส่งผู้บริหารไปเข้าในโครงการของสถาบันในต่างประเทศ งบประมาณที่พอเพียงจึงเป็นประเด็นที่สำคัญต่อความสำเร็จของโครงการด้วยแบบแสดงขั้นตอนการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์การ (Virakul, B., & Mclean, G.N. 2012), (Jomol of leadership Studies, 6 (1), pp.6-12. DOI : 10.1002/jls.21224)

สรุปท้ายบท การพัฒนาภาวะผู้นำเป็นเรื่องสำคัญขององค์การ เพราะองค์การต้องดำรงอยู่ และมีผลงานที่มีความต่อเนื่อง องค์การประกอบไปด้วยมนุษย์ เทคโนโลยี เงินทุน วัฒนธรรมและ ค่านิยมแม้ว่าองค์การทั่ว ๆ ไปต้องการที่จะมีสมาชิกในองค์การที่มีความสามารถจัดการเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดี แต่ก็ไม่สามารถหาได้ง่าย ๆ และพบได้ในสมาชิกทุกคนขององค์การ การพัฒนาภาวะผู้นำที่จะทำได้สำหรับผู้บริหารที่องค์กรต้องการจึงเป็นเรื่องสำคัญมากเท่า ๆ กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างแผนธุรกิจขององค์การ องค์การที่มีแผนการพัฒนาภาวะผู้นำที่ดีจึงอาจประเมินได้จากผลงานขององค์การ คุณภาพของบุคลากรในองค์การ และชื่อเสียงขององค์การในธุรกิจที่ตั้งอยู่ การพัฒนาภาวะผู้นำจึงเป็นหัวข้อที่สำคัญที่ประมวลเอาความรู้ทางทฤษฎีมาใช้ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลคือการสร้างภาวะผู้นำที่ดี การพัฒนาภาวะผู้นำจึงเป็นข้อวิชาวภาวะผู้นำที่จะต้องมีการศึกษาและทำการวิจัยเพิ่มพูนความรู้ในหัวข้อนี้ต่อไป

บรรณานุกรม

- Quinn, R.E.Faeman, S.R. Thomson, M.P.,& McGrath, M.R. (2003). **Becoming a master manager**. Hoboken, NJ : John Wiley & Sons.
- Virakul, B., & Mclean, G.N. (2012). **Leadership development in selected leading Thai companies**. *Journol of leadership Studies*, 6 (1), pp.6-12.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

วารสารชัยภูมิปริทรรศน์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้นิพนธ์บทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้นิพนธ์บทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์บทความในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์

1. บทความที่ผู้นิพนธ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้นิพนธ์บทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้นิพนธ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้นิพนธ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารชัยภูมิปริทรรศน์ ก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารชัยภูมิปริทรรศน์แล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมินเป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารชัยภูมิปริทรรศน์กำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า
กระดาษ ขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด
1 แผ่น ส่งถึง กองบรรณาธิการวารสารชัยภูมิปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ เลขที่ 97 หมู่ที่ 14 บ้าน
โนนเหลื่อม ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 36000 โทรศัพท์ 082-134-1049, 082-
443-9987

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ phayalae@mcu.ac.th

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะ
ดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน